ЛіМ

ГАЗЕТА
ТВОРЧАЙ ІНТЭЛІГЕНЦЫІ
БЕЛАРУСІ

ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА

3 САКАВІКА 1995 г. № 9 (3781) Кошт 200 руб.

ДОМ НА РОСТАНЯХ

Васіль АЎРАМЕНКА: "Мая хата з краю", — асцярожна спрабаваў адгарадзіцца і захаваць сябе беларус, ды зноў і зноў апынаўся то ўсходнім, то заходнім "ускрайкам", а то проста "прахадным дваром". Але нарэшце і да яго дайшло — навошта жыць "з краю", калі можна і "ў цэнтры", трэба толькі гэтага захацець".

5

"ПАЭЗІЯ — НЯЎЛОЎНЫ САКРЭТ..."

Маргарыта ЯФІМАВА: "Міжволі думаеш: як жа не хапае нам імгненнай гатоўнасці абараніць чалавека, права паэта на арыгінальнасць, самавыяўленне..."

6—7

З МУЗЫЧНАГА ПАДАРОЖЖА Ў "ЯГЕЛОНКУ" І...

Вольга ДАДЗІЁМАВА: "Галоўным здабыткам апошняй паездкі лічу рукапіс оперы Міхала Клеафаса Агінскага "Зеліс і Валькур, альбо Банапарт у Каіры..."

10

"НАЧИНАЕТ ПОКАЗЫВАТЬ РОЖКИ..."

Алесь МАЖЭЙКА: "І родная мова народа, і выпакутаваная стагоддзямі нацыянальная сімволіка — для іх толькі "гульня", якую можна прадаўжаць, а можна, калі некаму моцна захочацца, і перапыніць. І недзе там, у замагіллі, ім усміхаецца генсек Сталін..."

16

"ЯЎГЕН ГЛЕБАЎ ПРАДСТАЎЛЯЕ"

Гэта быў адметны канцэрт-прэзентацыя, дзе знаны наш майстар, кампазітар і педагог Яўген Глебаў прадстаўляў сваю музыку ды сваё творчае асяроддзе. Народны артыст СССР, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі, акадэмік Міжнароднай славянскай акадэміі, прафесар — гэта не проста тытулы ды ганаровыя званні. Гэта — Жыццё... І праграма згаданага канцэрта, якім Я. Глебаў адзначыў свой 65-ты дзень нараджэння (таго не афішуючы, бо дата была яшчэ летась у верасні), — сама праграма падавалася часцінкаю жыцця мастака. Пад рафінаванае гучанне камп'ютэрнага сімфанічнага аркестра В. Раінчыка ды І. Цвятковай, вучняў маэстра, ажывалі старонкі глебаўскіх балетаў "Выбранніца", "Маленькі прынц", "Ціль Уленшпігель" у пастаноўцы даўніх творчых сяброў кампазітара — В. Саркісьяна ды В. Лапо. Выступаў аркестр "Менск" пад кіраўніцтвам Г. Новікава — малады калектыў, якім апякуецца Я. Глебаў. Вядучыя музыканты (Акадэмічны сімфанічны аркестр, дырыжор В. Собалеў, Дзяржаўны камерны хор, салісты) выканалі араторыю Радзіёна Глебава, сына маэстра, яго творчага паслядоўніка, — "Быў , ёсць, буду" на вершы У. Караткевіча... І не было б свята без эфектнай сцэнаграфіі Б. Герлавана і — без спонсарскай падтрымкі АРКБ "Комплекс-банк"...

Імгненні імпрэзы — на здымках Віт. **АМІНАВА.**

ЛіМ КОЛА ДЗЁН

Прайшла зіма... А ці была яна? Тое, што памятаецца, зімою не назавеш. Увесь люты — дажджы і звычайная апошнім часам цеплыня. І вясна прыйшла больш падобная на восень, чымсьці на сябе тую, якую ведаем мы з дзяцінства, а нашыя дзеці — з кніжак. Няма жэўжыкаў-ручайкоў, якія спяваюць песні вясне... І невядома: ці то нашае шэрае жыццё ўплывае на прыроду, ці то прырода ўплывае на нас і стварае шэры настрой, які зусім не пасуе блізкаму абуджэнню, адраджэнню, блізкім зменам, што прыйдуць, абавязкова прыйдуць, нягледзячы ні на што...

ДАПАМОГА ТЫДНЯ

На пасяджэнні Рады ЭКОФІН — фінансавага органа ЕС — прынята рашэнне аб аказанні Беларусі фінансавай дапамогі ў памеры 75 мільёнаў ЭКЮ (каля 95 млн. долараў ЗША). Грошы вылучаны ў сувязі з тым, што, на думку Еўрапейскай камісіі, эканамічная сітуацыя ў Беларусі ў апошнія месяцы значна палепшылася (?), і новая праграма, абмеркаваная з МВФ, мае неабходныя і дастатковыя ўмовы дзеля дасягнення эканамічнай стабілізацыі і структурнай перабудовы ў Беларусі... Каб жа ЕС яшчэ і прасачыў за тым, на што пойдуць выдзеленыя грошы: на стабілізацыю эканамічнай сітуацыі ў краіне ці на стабілізацыю становішча прэзідэнта ў гэтай краіне і на аплату даўгоў Расіі.

ЛІЧБА ТЫДНЯ

У 89,65 мільярда рублёў (па стану на 15 лютага) абыдуцца падаткаплацельшчыкам нашай краіны (усім нам) выбары ў новы парламент. Прычым гэтыя расходы будуць і надалей індэксавацца з папраўкай на інфляцыю. Затраты вялікія, але, трэба прызнаць, неабходныя. Толькі хай бы пайшлі яны на карысць беларускай дзяржаве...

ЧУТКА ТЫДНЯ

Сяргей Антончык у сваім выступленні на сесіі Вярхоўнага Савета паведаміў, што прэзідэнт рыхтуе спецыяльны даклад, у якім будзе кампрамат на 80 працэнтаў цяперашніх дэпутатаў. С. Антончык лічыць, што гэты даклад можа быць скарыстаны як прычына для роспуску парламента.

АБАЧЛІВАСЦЬ ТЫДНЯ

Зноў нагадаў пра сябе напярэдадні новых выбараў граф Аляксандр Прушынскі — цяпер ганаровы член партыі Хрысціянска-дэмакратычнага выбару. На прэс-канферэнцыі партыі ён паведаміў пра свой намер удзельнічаць у выбарах і прапанаваў дапамагчы яму знайсці дастойных кандыдатаў у дэпутаты. Партыя гатовая іх вылучыць і падтрымаць. А. Прушынскі сказаў таксама, што партыя ХДВ не будзе вылучаць сваіх кандыдатаў у тых акругах, дзе будуць балатавацца С. Шушкевіч, З. Пазняк, С. Антончык і іншыя вядомыя людзі. Бо, па яговых словах, "без іх — парламент не парламент".

ВЫДАННЕ ТЫДНЯ

У лютым выйшаў першы нумар газеты "Za volu", якая была заснавана ў 1944 годзе. Дэвіз газеты "Bielaruś vysėj za ŭsio". Аднавілі выпуск газеты беларускія патрыёты, якія ў рэдакцыйным артыкуле сцвярджаюць: "Мы адбудоўваем падмурак Беларускае Дзяржавы разам з героямі нашай велічнай гісторыі. Памяццю гетмана Канстанціна Астрожскага, Вітаўта Вялікага, Кастуся Каліноўскага, генерала Станіслава Булак-Балаховіча: Уладзіміра Пракулевіча, Івана Шыньхо, Міхаіла Вітушкі, Янкі Філістовіча мы адраджаем беларускую праўдзівую газету "Za volu". Газета ёсць голасам беларускіх патрыётаў. Яна будзе распавядаць пра станаўленне беларускага правага руху, праўдзіва адлюстроўваць становішча ў Краіне, стан беларусаў у межах этнічнае Беларусі, у далёкім замежжы і г. д. "Za volu" стаіць на пазіцыі моцнае Беларускае Дзяржавы і будзе спрыяць ачышчэнню Краіны ад камуністычнага бруду, чужацкае навалы і загартаванню нацыянальнага духу". "ЛіМ" вітае аднаўленае выданне і зычыць яму поспехаў на абраным шляху.

"РАЗВОД" ТЫДНЯ

Пакуль правыя сілы ніяк не могуць згуртавацца, левыя працягваюць раз'ядноўвацца. Аб сваім выхадзе з Народнага руху Беларусі, які папярэднейшаму ўзначальвае С. Гайдукевіч, заявіла Наталля Машэрава — рэдактар "Новай народнай газеты", органа НРБ.

ЦЫНІЗМ ТЫДНЯ

Беларускія газеты, у тым ліку і "Звязда", без аніякіх каментарыяў надрукавалі гутарку карэспандэнта "Інтэрфакса" з саветнікам прэзідэнта Беларусі А. Сазонавым "...Ніколькі не сумняваюся, што нашы планы будуць ажыццяўлены незалежна ад палітыканства вечнай апазіцыі..." Ужо ў самім назове бачны непрыхаваны вялікарасейскі шавінізм, калі прыгадаць, што гэта за "планы", і што ў "вечнай апазіцыі" на Беларусі знаходзяцца прадстаўнікі карэннай нацыі, нацыянальнай большасці краіны. Пачытаўшы "откровения" А. Сазонава, хочацца спытаць: хто нараіў прэзідэнту незалежнай дзяржавы займець гэтакіх дарадцаў і адкуль яны ўзяліся? Пра тое, што і як будзе рабіць прэзідэнт, наслухаўшыся гэтакіх дарадцаў, якія адмаўляюць усё беларускае і адкрыта здзекуюцца з нас, і пытацца не хочацца. Мы сутыкаемся з гэтым ледзь не кожны дзень.

ЗЛАЧЫНСТВА ТЫДНЯ

47-гадовы Уладзімір Л., затрыманы па падазрэнні ў крадзяжы, памёр падчас допыту ў аддзеле міліцыі Віцебскага раёна. Урачы "хуткай дапамогі", якую выклікалі супрацоўнікі міліцыі, не змаглі выратаваць знявечанага чалавека. Судмедэкспертыза канстатавала насільную смерць: у нябожчыка была разарвана пячонка, пераламаны скабы...

АБСУРД ТЫДНЯ

У вагонах Мінскага метро расклеены аб'явы: Рэспубліканскі культасветцэнтр пры кіраўніцтве справамі прэзідэнта Беларусі запрашае на канцэрт М. Шуфуцінскага. Вядома, супрацоўнікам Адміністрацыі прэзідэнта больш няма чым займацца, як "прасвятляць" нягеглых беларусаў расейскімі белаэміграцкімі і зэкаўскімі песнямі.

ТРАГЕДЫЯ ТЫДНЯ

У сераду, 1 сакавіка, у пад'ездзе свайго дома забіты вядомы маскоўскі тэлежурналіст Уладзіслаў Лісцьеў. Яго, стваральніка "Погляду", "Поля цудаў", "Тэмы", "Гадзіны пік", любілі ва ўсіх краінах былога СССР, па ім смуткуюць і на Беларусі.

ПАРУШАЕЦЦА ЗАКОН АБ ВЫБАРАХ

ПРАГУЧАЛА З ПАРЛАМЕНЦКАЙ ТРЫБУНЫ

Я хачу звярнуць вашу ўвагу на такую акалічнасць — сёння, 1 сакавіка, афіцыйна пачынаецца выбарчая кампанія па выбарах новага складу Вярхоўнага Савета Рэспублікі-Беларусь. І сёння акруговыя выбарчыя камісіі павінны былі распачаць рэгістрацыю ініцыятыўных груп па зборы подпісаў за вылучэнне кандыдатаў у дэпутаты Вярхоўнага Савета. Паводле прынятых нарматыўных актаў рэгістрацыя такая праводзіцца на працягу 5 дзён, пачынаючы з 1 сакавіка, з тым, каб ужо 5 сакавіка можна было пачаць збор подпісаў.

Што ж атрымліваецца на самай справе? У Мінску, напрыклад, улады яшчэ не гатовы да правядзення выбараў. Акруговыя выбарчыя камісіі, фактычна, яшчэ як след не сфарміраваны і не гатовы пачаць прыём заяў аб рэгістрацыі ініцыятыўных груп. Як я даведаўся, фактычна толькі 6 сакавіка тыя камісіі змогуць прыступіць да рэгістрацыі ініцыятыўных груп. У сувязі з гэтым я хачу звярнуць увагу ўсіх "вертыкальных" улад, што падобнымі дзеяннямі парушаецца Закон аб выбарах дэпутатаў Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь. Я звяртаюся да кіраўніцтва Мінскага гарвыканкама, райвыканкамаў сталіцы з заклікам прыняць неадкладныя меры да выпраўлення становішча. Інакш усё гэта можна расцаніць, як байкот выбараў.

М. КРЫЖАНОЎСКІ,
дэпутат Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь

"ВЫ РАТАВАЛІ ВЕРУ Ў ЧАЛАВЕЦТВА"

Гэтыя словы нікому ў перапоўненай зале Мінскага Дома ветэранаў не падаліся ўзнёслымі. Яны прагучалі ў той момант, калі Надзвычайны і Паўнамоцны пасол Дзяржавы Ізраіль у Рэспубліцы Беларусь Эліяху Валк і Першы сакратар пасольства Міхаэль Рынат уручалі Пачэсныя дыпломы і памятныя медалі Праведнікаў народаў свету жыхарам Беларусі, якія, рызыкуючы сваім жыццём і жыццём блізкіх, у часы фашысцкай акупацыі Беларусі ратавалі ад смерці яўрэяў.

Беларускія праведнікі падымаліся на сцэну ў суправаджэнні сваіх дзяцей, у тым ліку і прыёмных, выратаваных ад непазбежнай смерці. Амаль усе яны не маглі гаварыць ад хвалявання, ледзь стрымлівалі слёзы. І тады ім на дапамогу прыходзілі вядучыя ўрачыстасці артысты Марыя Захарэвіч і Валерый Анісенка. Пад гарачыя апладысменты прагучала ў зале агучаная В. Анісенкам цытата з кнігі "Мсціўцы гета" Р. Смоляра: "Нягледзячы на крывавы тэрор, повязі братэрства яўрэяў і беларусаў не слабелі. Без братэрскай дапамогі беларускага насельніцтва ніводны з яўрэяў не застаўся б у жывых".

Былая вязень мінскага гета, выратаваная беларускай сям'ёй Галахавых, Аляксандра Гінзбург расказала: "Даведаўшыся пра маючы адбыцца пагром, я з неймавернымі цяжкасцямі вырвалася з гета і ў адчаі пастукалася ў дзверы да Галахавых, якія да вайны жылі ў адным двары з маёй сяброўкай і якіх я амаль не ведала. Дзяніс Івановіч Галахаў адразу сказаў, каб я заставалася. Яны рызыкавалі і сабой, і сваёй 3-гадовай дачкой. З таго часу нікога бліжэй, акрамя іх, у мяне не было і няма. І ў горы, і ў радасці мы заўсёды былі разам".

Вядучая абвяшчае, што па рашэнні спецыяльнай камісіі Інстытута Яд ва-Шэм ад 10 ліпеня 1994 года спадару Галахаву Дзянісу Івановічу і яго жонцы Ніне Сцяпанаўне (пасмяротна) прысвоены высокі тытул Праведнікаў народаў свету і з гэтага часу іх імёны будуць значыцца на мемарыяльнай дошцы ў Алеі Праведнікаў у Ерусаліме.

У гэты вечар зала Дома ветэранаў таксама вітала прысваенне годнасці Праведніка народаў свету сям'і Дайліткаў, Леакадзіі Співак, Вользе Сідарэнцы, Настассі Хурс, Эміліі Вараксе, Васілю Хурсу. Дыплом і медаль Праведнікаў былі таксама ўручаны Ганне Андрэеўне Занкевіч, дачцэ Андрэя Мікалаевіча Стажко, якому яны былі прысуджаны яшчэ ў 1966 годзе, але не маглі быць ім своечасова атрыманы па той прычыне, што ў той час у нас не існавала дыпламатычных зносін з дзяржавай Ізраіль.

І. РЭЗНІК

ГАРМАТЫ ЗАМЕСТ МАСЛА?

ЭКСПРЭС-КАМЕНТАРЫЙ

Нядаўна ў Мінску пабывала дэлегацыя высокапастаўленых прадстаўнікоў Міністэрства абароны Злучаных Штатаў Амерыкі. Яе ўзначальвала намеснік памочніка міністра абароны ЗША доктар Глорыя Дафі. Візіт гэты ў нейкай ступні можна разглядаць як своеасаблівы рэйд па праверцы расходавання сродкаў, выдаткаваных Беларусі ў рамках так званай праграмы Нана-Лугара.

У сувязі з гэтым цікава зірнуць на некаторыя праблемы з якімі сутыкнулася (і сутыкаецца) Беларусь у ходзе канверсіі. Палітыка канверсіі ваеннай вытворчасці, ажыццяўленне якой пачалося яшчэ ў 1989 годзе ў былым СССР, перажыла тыя ж самыя катаклізмы, што і ўся развалена краіна ў цэлым. Яны агульнавядомыя, і спыняцца на іх яшчэ раз няма патрэбы.

Што тычыцца Беларусі, то тут глыбіня канверсіі на розных прадпрыемствах істотна розніцца. Галоўным чынам гэта звязана з тым, што многія, асабліва навукаёмістыя вытворчасці на Беларусі імкнуцца максімальна захаваць тэхналагічны профіль прадпрыемстваў і навукаёмістасць вырабаў.

Такая сітуацыя, — а адказваючы на маё пытанне аб эфектыўнасці беларускай канверсіі, сп. Дафі яе наяўнасць ускосна пацвердзіла, — высвечвае цяжкасці, якія стаяць перад новым кіраўніцтвам Беларусі. "Перакоўка мячоў на арала" даецца нашай краіне нялёгка.

Становішча ўскладніў агульны спад у эканоміцы. Многія прадпрыемствы знаходзяцца ў цяжкім фінансавым становішчы. Пратэрмінаваныя плацяжы абвастраюць нехватку абарачальных сродкаў. І толькі слабым суцяшэннем служыць той факт, што беларуская "абаронка" пазбегнула лакальных праблем. Напрыклад, такіх, як выбуховая сітуацыя ў шэрагу гарадоў і пасёлкаў экс-СССР, што ўзніклі вакол спецыфічных вытворчых прадпрыемстваў, якія цяжка перапрафіляваць. Менавіта там насельніцтва ва ўмовах глыбокай канверсіі аказалася практычна беспрацоўным.

У Беларусі галоўная мэта канверсіі вызначылася яшчэ пры ўрадзе В. Кебіча — правесці яе ў галіне распрацоўкі сістэм узбраенняў. Аднак, нягледзячы на ўжо амаль шасціґадовую гісторыю канверсіі беларускай "абаронкі", пакуль што тэхналогіі, што нарадзіліся ў буйнейшых "нумарных" НДІ і іншых "паштовых скрынях", далі надта мала рэальных вынікаў.

Нават калі меркаваць, што "халодная вайна" закончылася, а мудрасць прэзідэнта зберажэ нас ад удзелу ў лакальных канфліктах на ўсход ад Оршы, дактрына "гарматы замест масла" не знікла. Тэарэтычна яна павінна была змяніць палярнасць. На жаль, толькі ў ходзе рэалізацыі нашых "гармат" "масла" дастаецца толькі абранні-кам (скандалы вакол гандлю зброяй сталі досыць звыклымі).

Магчыма, гэта звязана з тым, што дагэтуль на Беларусі адсутнічае стратэгія канверсіі на нацыянальным узроўні. Г. зн., як сказалі нам некалі ў Маскве: "Танкі разрэзаць!", так мы дагэтуль іх і разразаем.

Сюды ж можна аднесці спробы скарачэння дзяржаўных ваенных праграм. Тут узнік нейкі клубок супярэчнасцей. Справа вось у чым. На прэс-канферэнцыі сп. Дафі, таксама як і прадстаўнікі Беларускага МЗС і Мінабароны, пераконвалі журналістаў, што такое скарачэнне сапраўды мае месца. Але літаральна на наступны дзень наш прэзідэнт заявіў, што армія ні ў чым патрэбы мець не будзе. Каментарыяў на гэтую тэму пакуль не было. Хоць можна меркаваць, што аргументацыя Аляксандра Рыгоравіча будзе заснавана на вядомым выказванні Н. Банапарта: "Народ, які не хоча карміць сваю армію, будзе карміць чужую".

Прынамсі, у нашай скажонай палітэканамічнай рэальнасці ажыццяўленне прэзідэнцкіх абяцанак вайскоўцам прывядзе толькі да наступнага. На фоне распілоўвання танкаў і дэмпінгавага распродажу ракетных комплексаў Беларусь будзе расходаваць сродкі на ўтрыманне войска, эквівалентнага па баявой магутнасці македонскай фаланзе.

Каб пазбегнуць такога развіцця падзей, і цяперашняму кіраўніцтву, і яго магчымым пераемнікам трэба засвоіць некаторыя пастулаты. Перш за ўсё памеры ваеннага патэнцыялу павінны вызначацца ўласнымі палітычнымі інтарэсамі і мэтамі, а пасля ўжо — дзеяннямі другога боку. У якасці асноўных крытэрыяў сюды варта аднесці: спалучэнне аднабаковых і двухбаковых мер у галіне абмежавання ўзбраення і разбраення; большую адкрытасць у галіне ваеннай дзейнасці; захаванне міжнароднага аўтарытэту краіны пры выкананні ўзятых міжнародных шматбаковых і двухбаковых абавязацельстваў.

За кадрам застаўся аналіз ваеннай дактрыны Беларусі, але... Папершае, пра яе, акрамя таго, што яна цнатліва нейтральная, мала што вядома. А, па-другое, адзін з сучаснікаў ужо цытаванага мною Н. Банапарта тады ж заўважыў, што вайна — занадта сур'ёзная справа, каб яе даваць вайскоўцам. Можа здарыцца, што гэты парадаксальны жарт праецыруецца і на беларускую канверсію.

Аляксандр МАМЕТАЎ,
эканамічны аглядальнік "ЛіМа"

НА РОДНАЙ ЗЯМЛІ

Сучасную беларускую літаратуру сёння нельга ўявіць без адной з самых яркіх, самабытных і непаўторных яе старонак — творчасці народнага паэта Беларусі Рыгора Барадуліна. Свой юбілей ён сустракаў разам з землякамі. Арганізатарамі правядзення на Віцебшчыне паэтычнага свята, прысвечанага шасцідзесяцігоддзю Р. Барадуліна, сталі літаратурны фонд пры абласным аддзяленні фонду Сораса, упраўленне культуры аблвыканкама, мясцовыя ўлады. Паэта шчыра віталі студэнты Віцебскага педагагічнага інстытута, якія спецыяльна падрыхтавалі і выступілі з рэфератамі па ягонай творчасці, Полацкага дзяржаўнага універсітэта. Мудра, светла і пранікнёна гучалі вершы Барадуліна на сустрэчах з палачанамі ў знакамітым Сафійскім саборы, з жыхарамі Ушаччыны, дзе ён нарадзіўся і вырас. Свята адбылося, а натхнёная, таленавітая паэтычная споведзь Майстра будзе працягвацца.

На здымку: Р. Барадуліна віншуюць віцябляне на ўрачыстым вечары ў тэатры імя Я. Коласа.

Фота М. ШМЕРЛІНГА

ПАМЯЦІ ВЯЛІКАГА КАНЦЛЕРА

ЗВАРОТ ДА ГРАМАДСТВА І ЎРАДА БЕЛАРУСІ

Сёлета — 480 гадоў з дня нараджэння выдатнага дзяржаўнага, палітычнага і хрысціянскага дзеяча Беларусі — князя Мікалая Радзівіла Чорнага (04.02.1515—28.05.1565).

Мікалай Радзівіл VI, выконваючы высокія і адказныя пасады ў нашай дзяржаве — Вялікага канцлера, віленскага ваяводы, старасты берасцейскага, ковенскага, барысаўскага, Адміністратара Лівоніі, праводзіў цвёрдую палітыку ўмацавання суверэнітэту Беларускага гаспадарства, умела ажыццяўляў аграрна-эканамічныя рэформы. Дзякуючы паслядоўнай незалежніцкай пазіцыі канцлера Радзівіла, наша дзяржава дасягнула найвышэйшага росквіту, а грамадскае жыццё будавалася на юрыдычных прынцыпах нацыянальнага права.

Найвялікшы дыпламатычны дзеяч, князь Мікалай Радзівіл ячшэ ў XVI стагоддзі дальнабачна вызначаў новыя прыярытэты знешняй палітыкі нашай дзяржавы, якія вялі да больш цеснай інтэграцыі з краінамі Заходняй і Паўночнай Еўропы.

Стараннем і мецэнацкай падтрымкай нашага Вялікага канцлера ў Беларусі былі створаны буйныя выдавецкія цэнтры, плённа прадоўжана асветніцкая традыцыя доктара Францішка Скарыны. Князь Мікалай Радзівіл добра валодаў беларускай, польскай, а таксама іншымі еўрапейскімі мовамі.

Уважаем за вялікі гонар абвясціць 1995 год у Беларусі Годам Мікалая Радзівіла Чорнага й заклікаем беларускія дзяржаўныя і мясцовыя органы кіравання, установы культуры, навукі і адукацыі ўшанаваць памяць вялікага дзеяча нашай дзяржавы — Найяснейшага князя Мікалая Радзівіла Чорнага.

Нагадваем праграму святкавання 480-х угодкаў з дня нараджэння князя Мікалая Радзівіла Чорнага.

14 сакавіка ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адбудзецца адкрыццё выставы "Мікалай Радзівіл Чорны — выдатны дзяржаўны, палітычны, культурны дзеяч Беларусі".

У маі будуць закладзены помнікі Мікалаю Радзівілу Чорнаму ў Нясвіжы і Мінску, у ліпені ў Нацыянальным музеі гісторыі і культуры Беларусі пройдзе выстава "Мікалай Радзівіл Чорны і яго час", у верасні гэтая ж выстава пройдзе ў Нясвіжы.

Прапануецца надаць імя Мікалая Радзівіла Чорнага вуліцам, плошчам, навучальным, культурным установам у Мінску, Нясвіжы, Слуцку, Берасці, Клецку, Міры, Століне і іншых гарадах Беларусі.

КАМІСІЯ ПА КУЛЬТУРЫ БНФ "АДРАДЖЭННЕ"
БЕЛАРУСКІ ЕВАНГЕЛІЧНЫ РЭФАРМАЦЫЙНЫ ЗБОР
ЗГУРТАВАННЕ БЕЛАРУСКАЕ ШЛЯХТЫ
ЗГУРТАВАННЕ БЕЛАРУСАЎ СВЕТУ "БАЦЬКАЎШЧЫНА"

ЗМЕНЫ Ў ФОНДЗЕ СОРАСА

Як паведаміла служба інфармацыі Беларускага фонду Сораса, на VI з'ездзе БФС, што адбыўся 25 лютага г. г., прыняты змены ў статуце гэтай грамадскай арганізацыі. Паводле іх, функцыі Праўлення БФС надалей пераходзяць да Назіральнай Рады — органа, які кіруе дзейнасцю Беларускага фонду Сораса ў часе паміж з'ездамі (старшыня НР — Наталля Андрэйчык, старшыня Беларускага рэспубліканскага Саюза адвакатаў). На бліжэйшым пасяджэнні Назіральнай Рады будуць зацверджаны прыярытэтныя накірункі дзейнасці БФС. Абрана таксама рэвізійная камісія і зацверджаны яе паўнамоцтвы.

Характэрна, што змены ў БФС здзейсніліся пасля нядаўняга візіту ў Мінск самога Джорджа Сораса.

Ю. Л.

"СВОБОДНЫЕ..." АД ЧАГО?

Як вядома, перыядычны друк нашай дзяржавы не праміну ў адгукнуцца на нядаўні візіт у Рэспубліку Беларусь прэзідэнта Расіі Барыса Ельцына. Пераважная большасць выданняў далі гэтаму аб'ектыўную і прынцыповую ацэнку. Не застаўся ўбаку і штотыднёвік "Свободные новости, плюс". А паколькі ён, як значыцца ў загалоўку, "інфармацыйна-аналітычны", дык ёсць багатая інфармацыя, прысутнічае належнае асэнсаванне яе.

Заставалася б толькі парадавацца за калег. Ды, на жаль, у бочцы мёду не абышлося і без славутай лыжкі дзёгцю. Калі б гэта тычылася разыходжанняў у ацэнках, дык такой бяды... Чаго-чаго, а плюралізму сёння хапае. Але гэтая лыжка з'явілася там, дзе звычайна яна з'яўляецца, калі некаму не падабаецца... Але, але — беларуская мова. Тады і хочацца абавязкова "укусіць". А дзе "кусанне" — хіба да прыстойнасці?

У інфармацыі "Выпадковае супадзенне" аўтар "Л. Ш." спраўядліва абураецца, што сустрэча Ельцына была наладжана па прынцыпе даўно вядомай Пацёмкінскай вёскі. На плошчы Перамогі дзеля вітання высокага госця размясціліі прадстаўнікоў колішняй партыйнай наменклатуры — таго ж былога сакратара ЦК КПБ Кузьміна, былога намесніка старшыні Вярхоўнага Савета Мікуліча і іншых персанальных пенсіянераў (што, дарэчы, і было відаць у тэлерэпартажы). Калі знайшліся ахвотнікі з бел-чырвона-белымі, а значыць дзяржаўнымі сцягамі, выказаць сваё стаўленне да візіту, то іх арыгінальна спынілі. Дырыжор ваеннага аркестра ўзмахнуў палачкай...

І якую асацыяцыю, думаеце, такое дзеянне выклікала ў аўтара "Свободных новостей..."? Каб дакладна перадаць аўтарскае перажыванне, паслухаем яго самога: "А даже на мове медные трубы не перакричать. Хорошая "деревня" получилась. И главное: без единого гвоздя".

Наконт гэтай самай "деревни" на старонках "свободной газеты", свабоднай, як бачна, ад звычайнага сумлення, можна было б паразважаць. Хаця навошта гэта рабіць? Што можна ў сувязі са згаданым выпадкам звычайнага хамства ў дачыненні да дзяржаўнай мовы сказаць, даўно сказаў... Хто б вы думаеце? Ды сам В. Бялінскі: "Кто не принадлежит своему отечеству, тот не принадлежит и человечеству".

Дарэчы, выказванне "неистового Виссариона" няма патрэбы доўга шукаць. "Свободные новости"..." на кожнай сваёй старонцы прыводзяць выказванні вялікіх людзей. У гэтым нумары знайшлося і месца Бялінскаму.

Дз. ІВАК

ДНІ КУЛЬТУРЫ І МАСТАЦТВА УКРАІНЫ Ў РЭСПУБЛІЦЫ БЕЛАРУСЬ

ПРАТАКОЛ ПАДПІСАНЫ

Суседзі не заўсёды з'яўляюцца сябрамі, гэта рэч вядомая. Як вядома і тое, што норма для людзей і дзяржаў — суседства добрае — з узаемнай павагай, кантактамі, абменам, падтрымкай.

Інтарэсам добрасуседства і мацавання ўсебаковых сувязей паслужыць, безумоўна, падпісанне пратакола, якое адбылося ў рамках Дзён украінскай культуры ў Рэспубліцы Беларусь.

У прысутнасці афіцыйнай украінскай дэлегацыі на чале з віцэ-прэм'ерам І. Курасам і шматлікіх прадстаўнікоў прэсы два міністры, А. Бутэвіч і М. Якавіна, падпісалі дакумент, дзе канкрэтызуюцца планы, намечаныя яшчэ ў Кіеве ў 1993 годзе. Прадугледжана цэлая нізка захадаў па культурным абмене і супрацоўніцтве ў галінах музыкі, кінавытворчасці, музейнай справы, тэатра, паліграфіі. Праўда, з боку прэсы была заўвага адносна "музычнага" ўхілу ў кантактах між дзяржавамі, на што ёсць, напэўна, свае прычыны.

У плане самакрытыкі украінскі бок заўважыў, што падобныя пратаколы Украіна падпісала ўжо з многімі далёкімі краінамі, і толькі цяпер чарга дайшла да суседкі-Беларусі.

А. Бутэвіч адзначыў высокі патэнцыял украінскай культуры, сведчаннем якога — перапоўненыя залы нашай сталіцы, дзе выступалі госці. На заключным канцэрце ў той жа дзень (прысутнічаў і прэзідэнт Беларусі) майстры мастацтваў Украіны былі ўхвалены шчырымі воплескамі.

Спадзяёмся, канцэртамі справа не абмяжуецца. Напераздзе шмат працы. Бо паміж сэрцамі, як хтосьці сказаў, памежных слупоў не бывае.

На здымках: Міністр культуры і друку Рэспублікі Беларусь А. Бутэвіч і міністр культуры Украіны М. Якавіна падпісваюць пагадненне; выступае Дзяржаўны ансамбль танца Украіны імя П. Вірскага.

Фота Яўгена КАЗЮЛІ, БЕЛІНФАРМ

ПАВІТАЛІСЯ З МАСТАЦТВАМ СУСЕДЗЯЎ

На Дні культуры Украіны сярод іншага прывезена была мастацкая выстава, адкрыццё якой адбылося пад харальнае спяванне і ў прысутнасці адказных асоб у Нацыянальным мастацкім музеі. Увогуле, Украіна надзвычай ашчадна да сваёй культуры. І гэта датычыць не толькі захаванасці многіх архітэктурных помнікаў, але і выдатных музейных збораў (чаго вартая адна толькі калекцыя Львоўскага мастацкага музея!). Пасля чарнобыльскага выбуху украінцы амаль адразу распачалі на дзяржаўным узроўні экспедыцыі па вышуку "забруджаных" каштоўнасцей. Не ў прыклад нам, бо гэтай справай мы заняліся праз некалькі год пасля трагедыі, ды і то намаганнямі і прыватнай ініцыятывай супрацоўнікаў музея старажытнабеларускай культуры АН РБ. Украінскі нацыянальны мастацкі музей у дадатак здолеў падзяліцца на некалькі асобных, вылучыўшы рускі, старажытнаўкраінскі, музей сучаснага мастацтва (як тут нам зноў не пазайздросціць! Наша рэспубліка не мае пакуль ані такога праекта, ані памяшкання). Украінскае Міністэрства культуры знаходзіць і магчымасці запрашаць да сябе беларускіх майстроў — для прыкладу, неўзабаве ў Кіеве адбудзецца выстава Г. Вашчанкі, — і прывозіць у "суседнюю дзяржаву" мастацкую выставу, экспазіцыя якой складаецца з каштоўных твораў і патрабуе кантролю за іх захаваннасцю.

Праўда, засмуціла адно: ці не задужа маштабна замахнуліся украінскія калегі нават у назве выставы "5 стагоддзяў украінскага жывапісу"? Трацццякоўцы было б складана досыць поўна асвятліць такі велізарны кавалак мастацкай гісторыі народа! А тым больш зрабіць гэта на галерэі нашага мастацкага музея, захоўваючы ўсе еўрапейскія стандарты стварэння экспазіцыі. Там, бывае, і аднаму мастаку месца малавата. Можа, таму прывезеныя выдатныя іконы, творы розных стагоддзяў, размешчаныя ў гістарычнай паслядоўнасці, далі задужа скупое ўяўленне аб развіцці культуры суседняга народа. Па сутнасці не быў грунтоўна паказаны аніводны перыяд украінскага мастацтва. Некалькі палотнаў сучасных мастакоў гэтаксама не ўразілі, згубіўшыся сярод іншых музейных экспанатаў. Мо было б лепш прывезці да нас, скажам, выставу сучаснага украінскага мастацтва, тым больш, што мы не маем пра яго цэльнай і праўдзівай інфармацыі. Ці ж не дзеля гэтага прыкладаецца столькі намаганняў, як духоўных, так і матэрыяльных, з боку кожнай дзяржавы?

Наталля ШАРАНГОВІЧ

НА СУД ЗЕМЛЯКОЎ

Усяго за два месяцы свайго існавання творчае аб'яднанне мастакоў Жлобіншчыны на чале з Уладзімірам Ганжой і сумесна з мясцовым гісторыка-краязнаўчым музеем у памяшканні апошняга наладзіла пяць выставак мясцовых аўтараў. Для большасці з іх — гэта першая магчымасць у жыцці вынесці свае работы на шырокі суд ветэранаў жывапісу.

Яе выкарысталі і старэйшыя жлобінскія мастакі, ветэраны вайны Уладзімір Батурын і Канстанцін Міцкевіч. Некаторыя іх карціны будуць выстаўлены і на абласной выстаўцы ў Гомелі, прысвечанай 50-годдзю Перамогі.

М. ШУКАНАЎ

ЁСЦЬ КАМСАМОЛ, ЁСЦЬ І ПРЭМІЯ КАМСАМОЛА

Ленінскі камсамол Беларусі... Пры гэтых словах адны здзівяцца — няўжо, маўляў, яшчэ існуе гэтая арганізацыя, другія ўсміхнуцца — бач ты, не перавяліся няўрымслівыя маладыя бальшавікі. Як бы там ні было, а камсамол Беларусі ёсць, няхай і не такая вялікая арганізацыя, як раней, але — ёсць. А калі ёсць камсамол, то, па традыцыі, ёсць і яго прэмія. Праўда, зноў жа — не такая, як раней. Тым не менш нядаўна адбылося яе чарговае прысваенне.

Названы два лаўрэаты. Адзін — пасмяротна: 26-гадовы старшына міліцыі Мікалай Хазянін утаймоўваў чарнобыльскі рэактар...

Другі — народны пісьменнік Беларусі Іван Чыгрынаў. Ён прэмію атрымаў, як сказана ў дыпломе, "за літаратурныя творы апошніх год, якія выхоўваюць моладзь на ідэях патрыятызму і высокай духоўнасці, а таксама за актыўную грамадскую дзейнасць на карысць Радзіме".

ДОБРА, ШТО ЁСЦЬ "ЛІХТАРЫК"

У дні калядных святаў у Доме літаратара на прэм'еры паэтычных кніжак выдавецтва "Юнацтва" гасцямі беларускіх пісьменнікаў былі выхаванцы дзіцячага садка "Ліхтарык", што знаходзіцца ў новым мікраараёне сталіцы, на вуліцы, якая носіць імя Максіма Гарэцкага. Яны тады парадавалі ўсіх прысутных песнямі на роднай мове, прыстойным выканаўчым майстэрствам. А недзе месяцам пазней, 10 лютага, гасцямі садка былі ўжо самі пісьменнікі. Адбылося свята, прысвечанае віншаванню лаўрэатаў часопіса "Вясёлка" за 1994 год.

Гэтым разам імі сталі, як вядома, празаік Віктар Карамазаў, паэт Уладзімір Карызна і мастак Уладзімір Сытчанка. Пад шчырыя воплескі залы галоўны рэдактар часопіса Уладзімір Ліпскі ўручыў ушанаваным аўтарам узнагароды "Вясёлкі" — спецыяльныя медалі і дыпломы.

Як вядзецца, першымі перад дзецьмі выступілі лаўрэаты, потым астатнія госці — супрацоўнікі рэдакцыі, паэты Мікола Маляўка і Мікола Чарняўскі, а таксама добры сябар садка паэтка Ніна Галіноўская. Яны чыталі вершы, загадвалі загадкі, падарылі кніжкі са сваімі аўтографамі.

Адбыўся канцэрт дзіцячага музычнага ансамбля "Ліхтарык". Дзеці праспявалі шмат песень на словы беларускіх паэтаў, расказвалі вершы. Тут жа, на свяце, гасцей чакаў неспадзяваны падарунак: адбылася прэм'ера дзвюх новых песень "Дожджык" і "Ідзе па свеце сонейка" на словы У. Карызны і М. Чарняўскага. Іх напісала музычны кіраўнік ансамбля Святлана Галкіна, вядомая ў нас як аўтар шматлікіх песень для дзетак-малалетак.

"Свяці ўсім, "Ліхтарык", доўга і ярка", — пажадалі пісьменнікі дзетсадаўцам і іх выхавальнікам, пакідаючы гэты ўтульны спеўны куточак беларускай сталіцы.

М. Ч.

ДЭСАНТ "ЮНАЦТВА" Ў БАРАНАВІЧАХ

Пасля наведвання Наваельні прадстаўнікі выдавецтва "Юнацтва" Міхась Зарэмба і Уладзімір Марук завіталі ў Баранавічы. Сустрэча з грамадскасцю горада, студэнтамі, школьнікамі і чытачамі адбылася ў чытальнай зале гарадской бібліятэкі імя В. Таўлая. Бібліятэкаркі на чале з загадчыцай Н. Міцягінай зрабілі выстаўку твораў гасцей. Адбылася цікавая і карысная размова аб рабоце выдавецтва "Юнацтва". Удзел у сустрэчы прыняла і літаратурнае аб'яднанне "Плынь" на чале з паэтам Г. Гапановічам. Разам з гасцямі свае творы прачытала мясцовая паэтка Л. Шувалава.

М. МАЛІНОЎСКІ

УРАТУЙ НАС, ТАЛІСМАН!

Яшчэ адна кніжка з'явілася ў Ніла Гілевіча. Гэтым разам не ў дзяржаўным выдавецтве. Каб яна прыйшла да чытача, парупіўся Выдавецкі цэнтр "Бацькаўшчына" на чале з нястомным рупліўцам на ніве нацыянальнага Адраджэння Яўгенам Лецкам. Кніжка — незвычайная. Пад адной вокладкай фактычна аб'яднаны два зборнікі. Першы з іх — "Талісман", які даў ёй назву, складаецца з новых вершаў, напісаных аўтарам на працягу лістапада 1993—мая 1994 гадоў. У другім — "Пазіцыя" — прадстаўлены артыкулы, выступленні, інтэрв'ю, датаваныя 1992—1994 гадамі.

Адкрываецца кніга словам, прамоўленым Нілам Сымонавічам, на адкрыцці ўрачыстага сходу ў гонар 75-й гадавіны абвяшчэння Беларускай Народнай Рэспублікі 25 сакавіка 1993 г. Як бы свайго роду запеўка да размовы прынцыповай і важнай, заклапочанай і сумленнай, прасякнутай клопатам аб Беларусі і пачатай дзеля Беларусі. У імя яе будучыні, калі паняцці дзяржаўнасць, суверэнітэт усё ж набудуць свой рэальны сэнс, напоўняцца канкрэтным зместам, будуць усвядомлены ўсімі (прынамсі, пераважнай большасцю грамадзян), хто жыве на нашай зямлі.

З удзячнасцю згадвае Н. Гілевіч тых, хто на пачатку стагоддзя, у час найвышэйшых сацыяльных зрухаў не проста хацеў свабоды, а жыў ідэяй нацыянальнай незалежнасці: "Сабралася не купка адшчапенцаў і здраднікаў беларускага народа, як дагэтуль ляментуюць нашы "добразычліўцы", а без малога 2000 сыноў і дачок Бацькаўшчыны, пераважна ў салдацкіх шынялях і сялянскіх світках, шчырыя ў сваёй любові да Беларусі і самаахвярныя, — з адзіным наказам: ажыццявіць нарэшце адвечную запаветную мару беларускага народа — стварыць сваю дзяржаву, каб "людзьмі звацца". Гэта быў незвычайны парыў разбуджанага народнага духу, — такі парыў, якога пасля ўжо не было ніколі. Знаць, блаславёная зямля наша, калі так хутка, амаль імгненна, азваліся на покліч жыцця і часу тысячы яе шчырых рупліўцаў, заступнікаў і абаронцаў. Амаль усе яны пазней былі пакараны, загублены ці асуджаны на пакуты, а ўся "віна" іх перад гісторыяй Беларусі ў тым, што яны мацней чым іншыя любілі Бацькаўшчыну, глыбей разумелі яе трагічны лёс, ясней і лепш бачылі яе шляхі да запаветнай будучыні. Гэта былі людзі, якія і пасля, пазней, і на страшнай галгофе душы, услед за сваім паэтам, маглі горка выдыхнуць: "Мне сняцца сны аб Беларусі". Тое, чаго ніколі не маглі і не могуць сказаць мяснікоўцы і кнорынцы".

І яшчэ адзін істотны момант, уважліва прыкмечаны Н. Гілевічам: "Ідэя БНР не была навязана зверху або інспіравана аднекуль збоку, з пазамежжа. Яна была прадыктавана самім ходам народнага жыцця-быцця, як гістарычная непазбежнасць. І яна вынікла, яна паўстала, яна, калі хочаце, выбухнула з той магмы гневу і крыўды, якая з цягам стагоддзяў збіралася і кіпела і бурна клекатала ў неабсяжнай і бяздоннай душы народнай. Яна, гэтая ідэя, адбылася, здзейснілася як неадменны гістарычны факт. Таму адмаўляць яе або перакрэсліваць яе значэнне — проста неразумна, відочная недарэчнасць".

Прашу прабачэння за вялікія цытаты. Ды без іх проста нельга абысціся. Па-першае, з іх яскрава бачна, наколькі Н. Гілевіч аб'ектыўна, згодна гістарычнай праўдзе дае ацэнку і вытлумачэнне падзеям, якія доўгі час альбо замоўчваліся, альбо падаваліся ў скажоным выглядзе. Наколькі ён разумее, што, не вызначыўшы ролю і значэнне папярэднікаў-адраджэнцаў, наўрад ці можна паспяхова ладзіць наш дзяржаўны дом далей. А падругое, што таксама немалаважна, акурат гэтыя развагі і патрэбны тым чытачам, што знаходзяцца пакуль у палоне псеўдагістарычных, антынацыянальных ацэнак, для каго ідэі БНР нагадваюць жупел, якога неабходна заўсёды баяцца.

Н. Гілевіч тактоўна, паслядоўна, самім ходам сваіх развагаў нагадвае, напамінае: у палоне хлусні не тое што цяжка знаходзіцца, а небяспечна. І недаравальна злачынна, бо гэта можа толькі нашкодзіць уласнаму народу, беларускай будучыні. Той будучыні, у якой жыць нават не нам, а нашым нашчадкам. А яны спытаюць, строга спытаюць, ці зрабілі мы тое, што маглі зрабіць, ці выкарысталі апошні шанц для нацыянальнага Адраджэння.

Наконт таго, што ў нас наперадзе будзе светлая будучыня, у Н. Гілевіча аніякага сумнення няма. Пацвярджэнне таму і яго верш "І ўсё-такі дойдзем", што ўжо стаў не толькі хрэстаматыйным, а, можна сказаць, праграмным:

За векам век плыве-цячэ,
А мы ідзем, ідзем... І што ж?
О, як далёка нам яшчэ
Да Беларусі!!.
....
Равуць вятры, грымяць грамы,
Пыл засціць вочы нам, і ўсё ж,
І ўсё ж мы дойдзем, дойдзем мы
Да Беларусі!..

Дарэчы, згаданым творам кніга завяршаецца. Слова ў сувязі з 75-мі ўгодкамі абвяшчэння БНР, і гэты верш — удала знойдзенае аўтарам абрамленне кнігі. А, так сказаць, унутры яго — тое, чым жыў пісьменнік апошнім часам, што турбавала яго і непакоіла, да чаго імкнулася ягоная душа і чаго яна не прымала. Усё гэта — клопаты і паэта, і публіцыста, і грамадзяніна, аднаго з самых вядомых на сённяшні дзень грамадскіх дзеячаў — народнага дэпутата, старшыні Камісіі па адукацыі, культуры і захаванні гістарычнай спадчыны Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь, які паслядоўна, мэтанакіравана, не зважаючы на кпіны, часам неразуменне, а нярэдка і зняважі, не збочвае з аднойчы абранай дарогі "да Беларусі".

Нават цяжка сказаць, у чым больш праяўляецца наступальнасць пазіцыі (у самым лепшым сэнсе) Н. Гілевіча — у яго вершах, артыкулах, выступленнях, адказах на пытанні інтэрв'ю. Рэзкай мяжы тут, бадай, не правядзеш. Паэзія яго таксама публіцыстычная, дзейсная, неабыякавая да паўсядзённых клопатаў і спраў. Пафасам грамадзянскасці прасякнута і ўласна публіцыстычная дзейнасць Н. Гілевіча. А ў рэшце рэшт, як працяг гэтага, дзейнасць грамадская. Таму і ўспрымаеш аднолькава зацікаўлена як вершы яго, так і "прозу", сатканую з саміх будняў.

Узяць хоць бы адзін з лепшых вершаў з гэтай кнігі "Люся Шульман". Твор напісаны як памяць аб мінулай вайне. Аб вайне, пра якую нельга забываць. Аб вайне, пра якую, здавалася б, многае сказана. Але Н. Гілевіч гаворыць тут сваё, адметнае слова. Пранікнёнае, уражальнае і разам з тым стрыманае. Ды за гэтай стрыманасцю — боль, што і з гадамі не забываецца, робіцца яшчэ больш пякельным:

Люся Шульман, мой сябрук-равеснік,
Ты быў першы ў нашай Слабадзе,
Хто... Я помню, як узбоч ад весніц
Ты ляжаў на жухлай лебядзе...

Боль найперш уласны, асабісты. Боль па нявіннай ахвяры вайны. І боль — многіх. Той боль, які падтэкстава сягае далёка за межы пэўнага выпадку:

Брат мой Люся, у дзевяноста трэцім
Ты прысніўся мне не проста так.

І ў невялікім вершы "Ты кпіш з маіх пакут?" не адно асабістае, а як бы "партрэт" пэўнай часткі грамадства, той часткі, для якой стала нормай абражаць, двурушнічаць, пагражаць і пры гэтым "заставацца" дабранькімі, хавацца за маскай. Толькі — ці доўга яна можа выратоўваць?

Ты кпіш з маіх пакут?
З маёй бяды вялікай —
Маёй і многіх? Што ж!
Пасмейся! Пахіхікай!
Цябе не мог працяць
Разрыўны боль пякучы:
Ты маску зняў — і ўсё:
І ўсе твае пакуты!..

А з якой ironіяй, сарказмам, абурэннем гаворыць Н. Гілевіч у вершы "Нічога дзіўнага" пра тых, хто стаіць на пазіцыях антыбеларускасці, жадае "ўсмерціць мовы зернеткі жывыя", ёй "чыстай, зіхаткой, як сонца ў росах", адмовіць у правах:

Ці ў нас усіх правоў, што шапку зняць
І подлы страх адкашляць перад п'яўкай:
"Панок, дазвольце мне паначаваць
У роднай хатачцы маёй, пад лаўкай".

Моўнае пытанне, пытанне дзяржаўнасці беларускай мовы скразной думкай праходзіць праз матэрыялы, аб'яднаныя назвай "Пазіцыя". Так, гэта пазіцыя Н. Гілевіча. Пазіцыя цвёрдая і непахісная. А ў роўнай ступені і пазіцыя кожнага з нас, каму дарагая Беларусь: "...мы глядзім наперад і верым у скоры надыход часу, калі Божы храм і народ на Беларусі будуць гаварыць не рознымі мовамі, а адною — моваю гэтай зямлі, калі адраджэнне веры Хрыстовай у душах чалавечых у поўнай меры будзе супадаць з адраджэннем беларускай нацыянальнай і дзяржаўнай самастойнасці, беларускай мовы і культуры".

Сказана гэта было на адкрыцці навуковай акадэмічнай канферэнцыі, прысвечанай 1000-годдзю ўтварэння Полацкай епархіі. Красамоўная назва слова — "Калі Божы храм і народ загавораць адною мовай..." Яно актуальнае і сёння. Як надзённа гучаць і ці не ўсе развагі Н. Гілевіча апошняга часу. Ды і як не быць ім актуальнымі, калі па-ранейшаму наступальныя антыбеларускія сілы, калі гэтак, як і год, і два назад, не сунімаюцца тыя, каму хочацца дзяржаўнага двухмоўя.

Як тут не згадаць выступленне Н. Гілевіча ў "Народнай газеце" за 29 чэрвеня 1993 года "Шаноўныя, паважаныя, суніміцеся!..": "У гісторыі Беларусі наступіў лёсавызначальны момант. Хочацца думаць, што гэта разумеюць усе. Ад кожнага, хто прэтэндуе сёння на дзейнасць у якасці палітыка, гэта патрабуе глыбей асэнсоўваць палітычныя і духоўныя працэсы ў жыцці грамадства, больш цвяроза глядзець на рэальны стан рэчаў, бачыць і падтрымліваць тыя здаровыя тэндэнцыі росту, за якімі будучыня.

Імкненне стрымаць працэс нацыянальнага адраджэння Беларусі — справа не толькі марная, але і шкодная. Усякая падобная дзейнасць спрыяе палітычнай дэстабілізацыі ў грамадстве, у той час як мы ўсе павінны быць зацікаўлены ў адваротным. Навошта наўмысна напальваць палітычную атмасферу ў грамадстве, калі столькі "гарачых" іншых праблем — эканамічных, сацыяльных, экалагічных, якія патрабуюць зноў жа агульнай усенароднай увагі?"

Загортваеш апошнюю старонку кнігі Н. Гілевіча і міжволі яшчэ раз звяртаешся да верша, што даў ёй назву:

Талісман, ты мяне беражы,
Беражы, талісман, беражы,
І на самым крутым віражы
Затрымай на апошняй мяжы.
Я так веру ў цябе, талісман!
Я цалую цябе, талісман!..

І сама кніга — свайго роду талісман для тых, хто не на словах, а на справе — за Беларусь. Талісман, што дапамагае ўратавацца ад нацыянальнага бяспамяцтва, абыякавасці. Талісман, які надае сілы і ўпэўненасці.

П. Т.

●

Прэм'ера кнігі Н. Гілевіча "Талісман" прайшла ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі. Падобныя мерапрыемствы ў ёй наладжваюцца рэгулярна, асабліва пастаянныя яны сталі апошнім часам.

На сустрэчу з народным паэтам сабралася шмат людзей. Адкрыла сустрэчу дырэктар бібліятэкі Г. Алейнік, якая адзначыла вялікі ўклад, які ўнёс і ўносіць Ніл Сымонавіч у справу нацыянальнага Адраджэння, гаварыла аб жыццесцвярджальных матывах яго публіцыстыкі, што асабліва важна сёння.

Уражаннямі ад кнігі падзяліўся мінскі школьнік Віця Мухін. Ён адзначыў, што яна напісана з пазіцый беларускасці, а не проста з пазіцый БНФ ці Грамады, таму аднолькава цікавая кожнаму, хто ўспрымае і падтрымлівае нацыянальную ідэю.

Пра кнігу "Талісман", як і ўвогуле пра літаратурную і грамадскую дзейнасць Н. Гілевіча, гаварылі Я. Лецка, Л. Лыч, А. Ліс, М. Ермаловіч, госць з Канады Ю. Рапэцкі, Я. Якубоўскі... У гэтым мужчынскім гурце ўпэўнена адчувалі сябе яшчэ дзве жанчыны — вядучая сустрэчы Л. Грыцько і І. Саковіч, якія таксама вельмі высокай думкі і пра "Талісман", і ўвогуле пра ўсю творчасць паэта.

Уважліва слухалі прысутныя і самога Ніла Сымонавіча, якога А. Ліс назваў "рабачаем". Тым самым яшчэ адно сакаўное беларускае слова вернута з небыцця і, думаецца, знойдзе сваё месца ў шырокім ужытку.

Пошта

УЗОР СЛУЖЭННЯ

Дарагі Спадар Рыгор Барадулін, прыміце, калі ласка, ад імя беларусаў горада Чыкага, ЗША, самыя шчырыя віншаванні з нагоды Вашага слаўнага шасцідзесяцігоддзя і саракагоддзя Вашай творчай дзейнасці.

Ваша натхнёная паэзія — яскравы ўзор служэння роднаму народу і роднай бацькоўскай зямлі. Кожным сваім радком паказваючы веліч, прыгажосць і непаўторнасць нашай роднай беларускай мовы, Вы нібы вартуеце яе ад самых розных спроб яе прынізіць або зняважыць. Апяваючы любоў да Бацькаўшчыны, да роднага парога, да Маці, да каханай жанчыны, Вы вучыце новыя і новыя пакаленні, якія сталі Людзьмі звацца, несці гэтае высакароднае званне ў наступнасць.

Дзякуй Вам, дарагі Рыгор, і за Вашу нястомную перакладчыцкую дзейнасць, бо ў Вашым перастварэнні хораша загучалі пабеларуску многія шэдэўры сусветнай паэзіі. Плёну Вам на адказнай пасадзе прэзідэнта Беларускага ПЭН-цэнтра, які спрыяе, каб здабыткі беларускай культуры і духоўнасці ведалі ва ўсім свеце.

Зычым Вам добрага здароўя і новых творчых поспехаў.

Др. Вітаўт РАМУК,
за Беларускі Каардынацыйны Камітэт у Чыкага

Ілінойс, ЗША

Тэма маіх нататкаў тая ж — балючая і набіўшая аскому, абрыдлая і надзённая, горкая і гаючая...
Заканамерным будзе пытанне — колькі можна? Думаю, што яшчэ можна, а галоўнае — ужо трэба. На жаль, трэба для вельмі, вельмі многіх.
Што ж рабіць, калі большасць толькі выпраўляецца ў шлях, хаця іншыя прайшлі яго добрую палову? Цярплівасць і настойлівасць, цярпімасць і мэтанакіраванасць — вось і ўсе сакрэты будучых поспехаў.

ДОМ НА РОСТАНЯХ

БЕЛАРУСКАЯ ДЗЯРЖАВА І НАЦЫЯНАЛЬНЫ ЭГАЦЭНТРЫЗМ

"Мой дом — мая крэпасць", — сказаў англічанін. Гэта стала сімвалам краіны і лёсам нацыі. "Мая хата з краю", — асцярожна спрабаваў адгарадзіцца і захаваць сябе беларус, ды зноў і зноў апынаўся то ўсходнім, то заходнім "ускрайкам", а то проста "прахадным дваром". Але нарэшце і да яго дайшло — навошта жыць "з краю", калі можна і "ў цэнтры", трэба толькі гэтага захацець. Праўда, вось бяда — тады з краёў апынуцца суседзі і, чаго добрага, пакрыўдзяцца (а гэтага беларус баіцца больш чым уласнай смерці).

А крыўдзіцца і сапраўды ёсць чаго, бо калі быць да канца лагічным, то беларус самы цэнтральны са славян, і мова ягоная беларуская — самая што ні ёсць цэнтральна-славянская, а ўжо польская, украінская ці руская проста яе заходні, паўднёвы і ўсходні дыялекты. Такое сцвярджэнне можна палічыць тутэйшым жартам, а можна і гістарычнай гіпотэзай, якая мае права на існаванне не менш, чым, напрыклад, тэорыя "старэйшага брата" ці "крэсаў усходніх". Тое, што лік прыхільнікаў апошніх двух поглядаў значна пераважае колькасць "беларусацэнтрыстаў", яшчэ не азначае іхнюю абсалютную ісціннасць, тым больш, што ісціна, як вядома, знаходзіцца пасярэдзіне ці, як у дадзеным выпадку, — у цэнтры.

Нічога дзіўнага і тым больш страшнага тут няма. Кожны народ і кожная дзяржава стаіць на сваім грунце, на сваіх нацыянальна-гістарычных традыцыях, і беларускі эгацэнтрызм у межах сваёй краіны такі ж натуральны, як чэшскі ў Чэхіі, габрэйскі ў Ізраілі, а расійскі ў Расіі. "Нам не трэба чужога, аддайце нам толькі нашае", — вось на што прэтэндуе сёння беларус на Беларусі. Гаворка, вядома, не пра перагляд межаў, чаго, можа, і хацелася б каторым мацнейшым суседзям, а пра вяртанне інтэлектуальна-духоўнай спадчыны, аднаўленне гістарычнай памяці, у тым ліку нашай культуры і мовы. Па савецкай традыцыі гэта можа падацца крамолай ці, як яшчэ казалі, распальваннем міжнацыянальнай "розни". Але такі аднабокі і спрошчаны погляд звычайна дэманструе праімперскую схільнасць і недасведчанасць у беларускай гісторыі.

Наша краіна сапраўды па волі лёсу жыла на перакрыжаванні розных геадухоўных і геапалітычных прастораў, а сёння яшчэ апынулася на разломе эпох. Тое, што праз стагоддзі гістарычных, культурных і рэлігійных катаклізмаў беларушчына здолела захавацца як самабытны феномен, беларускі народ як самакаштоўная этнічная супольнасць, а ідэя беларускай дзяржаўнасці як квінтэсенцыя нацыянальнай самасвядомасці, сведчыць аб жыццяздольнасці і моцы нашых каранёў.

Лепш пазней, чым ніколі, кажуць людзі, але, можа, і сапраўды вельмі позна? Мо і сапраўды мы спазніліся на разбор шапак, і застаўся толькі куртаты паўкаланіяльны суверэнітэт накшталт "заечага хваста"? Давайце паспрабуем зазірнуць у будучае і крыху пафантазіраваць наконт сваёй гісторыі.

Рэальныя ўмовы для стварэння беларускай дзяржавы склаліся ў канцы І сусветнай вайны, але шэраг прычын, у першую чаргу — уздым імперскага гіганта, краіны Саветаў — перашкодзілі Беларусі апынуцца ў шэрагу Чэхаславакіі, Венгрыі, Польшчы, Літвы і іншых вызваленых народаў. Праз імітацыю "рэспубліканскай самастойнасці" бальшавікі здолелі загнаць нацыянальны рух у камуністычны загон, а потым перадушыць найбольш паслядоўных прыхільнікаў адраджэння. Фактычна сёння мы мусім рабіць тое, што ў новых краінах Цэнтральнай і Сярэдняй Еўропы адбылося пасля І сусветнай вайны. Рэгенерацыя нацыянальнай ідэі, самасвядомасці і культуры, ажыўленне этнічных і рэлігійных меншасцей ідзе не так хутка, як у 20-ыя гады, але і не так марудна, як можна было б чакаць пасля дзесяцігоддзяў татальнага прыгнёту.

Малюнак Л. РАЗЛАДАВА

Трэба адзначыць, што дэсаветызацыя і рэбеларусізацыя, асабліва ў сацыяпсіхалагічнай сферы — працэс эвалюцыйны і патрабуе пэўнага часу. Спроба яго валявога паскарэння можа прынесці больш шкоды, чым карысці. Натуральным і больш аптымальным быў бы шлях стварэння спрыяльных умоў для беларушчыны з боку дзяржавы ў галіне культуры, палітыкі, адукацыі і г. д., што зрабіла б выбар людзей больш дэмакратычным і свядомым.

На жаль, аб неабходнасці прыярытэту беларускай традыцыі на Беларусі (асабліва мовы) прыходзіцца пераконваць не толькі простых жыхароў ці прыезджых, але і вышэйшых чыноў нашай суверэннай дзяржавы. Фактычна канчатковы выбар беларускага шляху яшчэ не зроблены, хаця з чатырох варыянтаў самы адыёзны — "паўднёва-заходні" (у складзе аднаўляемай Расійскай імперыі) пад уплывам "народарухаўцаў" і "жырыноўцаў" страчвае многіх сваіх прыхільнікаў. Гіпатэтычным варыянтам, відаць, застанецца і канфедэрацыя з Польшчай, нягледзячы на бліжэйшыя эканамічныя поспехі нашай заходняй суседкі і прыхільнасць да яе пэўнай часткі людзей каталіцкага веравызнання. Гісторыя не паўтараецца тройчы, а беларусы ўжо добра зведалі і "сваяцкі саюз" з палякамі, і "братэрскія абдымкі" расійцаў, і абодва варыянты наўрад ці задаволяць іх сённяшнія інтарэсы.

Ёсць яшчэ адна магчымасць развіцця падзей, якая пакуль выразна не акрэслілася, але мае рэальныя перавагі перад дзвюма папярэднімі. Гаворка ідзе пра "западно-русскую" ліберальную рэспубліку з мазаічным уключэннем этнаграфічна-беларускага элементу. Нешта накшталт "расійскай Ірландыі" з маленькай нішай для "вредных националистофф". Магчыма, беларуская глеба і больш прыдатная для ліберальных ідэй, чым расійская, але не настолькі, каб тутэйшыя лібералы на аскепках "западно-русизма" і постсавецкага бязладдзя здолелі зрабіць што-небудзь "рыначна-амерыканскае". І віной таму не столькі боязь "другога Ольстэра" ці нешматлікасць (калі не сказаць — экзатычнасць) сапраўдных, свядомых лібералаў, а прычыны больш глыбокія.

Па-першае: ідэалогія "западно-русизма" ніколі не была самастойнай і тым больш ліберальнай. Як правінцыйнае адгалінаванне расійскай імперскай традыцыі яна прынцыпова не здольная на саматразвіццё і аўтаномнае існаванне, таму, канешне, не можа апярэдзіць метраполію ні ў якой сферы і заўсёды цягнецца ў хвасце за сваімі маскоўскімі гаспадарамі. Па-другое, пераход ад таталітарызму да ліберальнага грамадства ў нашых умовах не можа пазбегнуць стадый аўтарытарнага рэжыму і сацыял-дэмакратычнага панавання. Па-трэцяе: тутэйшыя лібералы не звяртаюць увагі на такую праблему, як нацыяналізм і этнічныя традыцыі. Гэта самае слабае месца і ў расійскіх лібералаў, але ў той жа час адзін з галоўных момантаў развіцця постсавецкіх дзяржаў.

Такіх недахопаў пазбаўлены нацыянальна-дэмакратычны рух на Беларусі, які можа прапанаваць чацвёрты, найбольш натуральны і грунтоўны шлях дзяржаўнага ўсталявання з улікам інтарэсаў этнічных меншасцей і спрадвечных традыцый краіны. Беларуская нацыянальная ідэя, увасобленая ў дзяржаўнасці, і ёсць той гістарычны антыпод расійскага аўтарытарызму і савецкай таталітарнасці, які паказвае магчымасць дэмакратычнага развіцця на "славянскай глебе" пасля векавой імперскай залежнасці. Натуральна, што Беларусь не адзіная на гэтым шляху, яе лёс мусіць разглядацца ў кантэксце станаўлення ўсіх краін Сярэдняй Еўропы.

І ўсё ж шэраг адметнасцей надаюць ёй некаторую арыгінальнасць і абумоўліваюць складанасць далейшага развіцця.

Моўна-культурная праблема, канфесійны (каталіцка-праваслаўна-уніяцкія) пертурбацыі, паганскія рэмінісцэнцыі, вялікалітоўская спадчына, польскі ўплыў і габрэйскі фактар — як бы ўсё гэта не падабалася расійцам, але гэта менавіта нашая гісторыя, гэта частка нашай ментальнасці, стрыжань толькі беларускай душы, які нават без чыйгосьці дазволу будзе ўплываць на выбар шляху і будучае жыццё.

Можна, напэўна, і далей аспрэчваць наканаванасць беларускай дзяржаўнасці і карысць нацыянальнага эгацэнтрызму, можна, як і раней, рэзаць і кроіць цела Беларусі ўздоўж і ўпоперак, прадаваць, аддаваць і забіраць яе ў залежнасці ад імперскіх капрызаў і палітычнай моды, але тое, што ўсходнія і заходнія суседзі прыносілі сюды спрэчкі, крыўды, падзелы і чужыя парадкі, відавочна для любога адукаванага чалавека. І нават не толькі адукаванага, а проста інфармаванага і цвяроза думаючага. Тыя ж няроўныя, хісткія крокі да самастойнасці і ўласнага інтарэсу, што дэманструюцца нашым кіраўніцтвам, лішняе сведчанне таго, што не ўсе беларусы пакуль дастаткова цвяроза і свядома глядзяць на свет, што не прайшло пакуль "паталагічнае савецкае ап'яненне" ды "імперска[illegible]ка", што нацыянальны прагматызм толькі пачынае сваю аздараўленчую работу, а дух адраджэння — стваральную, святую справу беларускага будаўніцтва.

Васіль АЎРАМЕНКА

Зважаючы на просьбы чытачоў, падаём кароткія звесткі пра нашага ўжо даўняга, сталага аўтара.
Васіль Аляксеевіч Аўраменка нарадзіўся ў 1958 г. у горадзе Мазыры. Закончыў Віцебскі медыцынскі інстытут, па спецыяльнасці — неўрапатолаг. Працуе ў адной з бальніц Магілёва.
Пачаў друкавацца з 1991 г., стаў лаўрэатам "ЛіМа" па намінацыі "публіцыстыка" за мінулы год.

ЛіМ
ЧАСАПІС

СТЫПЕНДЫІ ІМЯ ФЁДАРА ЯНКОЎСКАГА

Каля 30 гадоў узначальваў кафедру мовазнаўства колішняга Мінскага педагагічнага інстытута імя А. М. Горкага, а цяпер Беларускага дзяржаўнага педагагічнага універсітэта Фёдар Янкоўскі. Дзеля ўшанавання памяці знакамітага вучонага, заслужанага дзеяча навукі вучоная рада універсітэта вырашыла ўстанавіць тры стыпендыі, якія будуць насіць імя Ф. Янкоўскага. Іх атрымаюць студэнты, якія дасягнуць асаблівых поспехаў у вывучэнні беларускай філалогіі, культуры і гісторыі, праявяць сябе як спецыялісты па беларусістыцы.

З ПЕРАЖЫТАГА...

З выпакутаванага, з абдуманага і пераасэнсаванага народжаны творы Алеся Адамовіча. І гэта не ў меншай ступені тычыцца напісаных аўтарам на пачатку яго мастакоўскага шляху. Безумоўна, тыя ж раманы “Вайна пад стрэхамі” і “Сыны ідуць у бой”, што склалі дылогію “Партызаны”, у нечым прайграюць у параўнанні з тымі, у якіх Алесь Міхайлавіч звяртаўся да тэмы вайны пазней, як, напрыклад, “Карнікі: Радасць нажа, ці Жыццяапісанні гіпербарэяў”. Тым не менш, з іх відочна, што А. Адамовіч пісаў пра вайну па-свойму. І чытаць гэтыя раманы сёння гэтаксама цікава, як і тады, калі яны ўпершыню былі надрукаваны.

Згаданая дылогія склала змест першага тома выбраных твораў А. Адамовіча, які выдавецтва “Мастацкая літаратура” выпускае ў чатырох тамах. Прадмову напісаў У. Бойка.

Як вядома, нядаўна споўніўся год, як Алесь Міхайлавіч пайшоў у вечнасць. Што ж, “Мастацкая літаратура” па-чалавечы ўзгадала яго. Дарэчы, спачатку меркавалася выпускаць трохтомнік, але вырашылі мастакоўскую спадчыну А. Адамовіча прадставіць найбольш поўна.

ШОСТАЕ ВЫДАННЕ

“Русско-белорусского словаря” (днямі выйшаў першы том трохтомніка) пачало выпускаць выдавецтва “Беларуская энцыклапедыя” імя Петруся Броўкі. Як вядома, першае выданне яго з'явілася яшчэ ў 1953 годзе — тады аб'ёмны аднатомнік пабачыў свет пад рэдакцыяй Я. Коласа, К. Крапівы, П. Глебкі. Чарговае, ужо ў двух тамах (з-за паліграфічных цяжкасцей), выйшла ў 1982-м. Наступныя тры выдаваліся літаральна адзін за адным (1991, 1993, 1994) і, нягледзячы на вялікія тыражы, хутка разыходзіліся. Думаецца, што і цяперашняе, шостае выданне, доўга не залежыцца на паліцах кнігарань. Як бы ні актывізаваліся антыбеларускія сілы, як бы ні хацелася ім вярнуцца да часоў усеагульнага панавання “языка старшего брата”, — звароту назад няма. Жыве суверэнная Беларусь, жыве і беларуская мова.

БАГАТЫ НА МАТЭРЫЯЛЫ

другі нумар часопіса “Роднае слова”. Прытым на такія, што прачытаюць з задавальненнем усе, хто цікавіцца беларускай літаратурай, нацыянальнай культурай. Галоўны рэдактар М. Шавыркін выступае з артыкулам “З усмешкай на вуснах”, у якім закранае ўзаемасувязь новых праграм і праблем выхавання. Агляд творчасці І. Навуменкі робіць Л. Піскунова (“Феномен мастацкай індывідуальнасці”). Новыя публікацыі Р. Барадуліна разглядаюць Л. Гарэлік і А. Гібкоўскі (“Жыццё зямное — рэпетыцыя...”) Слова пра Майстра гаворыць таксама яго старэйшы сябра В. Быкаў (“Майстра нацыянальнай культуры”). Пра лексікаграфічную дзейнасць С. Некрашэвіча разважае ў артыкуле “Ён мог бы стаць беларускім Далем” В. Шчэрбін. Пра літаратуру Беласточчыны — згадкі С. Чыгрына “Пад дзіўны гоман Белавежскай пушчы”. Друкуюцца працяг артыкула А. Бельскага “Над Белай Руссю — белы снег...” (зіма ў беларускай паэзіі), артыкул Л. Салавей “Пайшлі ў вечны карагод...” (карагодныя песні і гульні). Часопіс пачынае друкаваць цыкл матэрыялаў пра Коласавы мясціны пад рубрыкай “Дзе льецца Нёман срэбраводны...”

“ПАЭЗІЯ — НЯЎЛОЎНЫ САКРЭТ...”

РЭХА АДНОЙ ПУБЛІКАЦЫІ

АДНОЙЧЫ Ў САЮЗЕ пісьменнікаў на пасяджэнні секцыі дзіцячай літаратуры падчас абмеркавання кнігі аднаго з аўтараў у яго адрас быў зроблены папрок наконт правамернасці ўжытага ім слова. На той папрок ніхто асаблівай увагі не звярнуў (сам аўтар адсутнічаў), ужо былі гатовы перайсці да наступнага пытання, як раптам падхапіўся чуйны да роднага слова, добры сэрцам Станіслаў Пятровіч Шушкевіч. “Пакрыўдзілі паэта!” — двойчы ўсхвалявана выгукнуў ён і пераканаўча даказаў, што аўтар заслугоўвае не папроку, а ўхвалення, бо тое слова арганічна ўпісалася ў радок і знойдзена вельмі ўдала.

Міжволі думаеш: як жа не хапае нам імгненнай гатоўнасці абараніць чалавека, права паэта на арыгінальнасць, самавыяўленне... Маю на ўвазе канкрэтны факт: больш як год таму ў “ЛіМе” быў надрукаваны артыкул, які, ведаю, многіх тады, мякка кажучы, здзівіў прэтэнцыёзнасцю зместу, неабгрунтаванасцю ацэнак і папрокаў (пра гэта крыху пазней). Здавалася, абавязкова з'явяцца ў “ЛіМе” водгукі, можа, нават разгорнецца шырокая гаворка пра паэзію, бо менавіта пра яе распавядалася ў артыкуле. Аднак, што нярэдка здараецца, — абурыліся, пагаварылі, а выступіць публічна так і не сабраліся...

Маўчанне ж прэсы аўтарка той публікацыі, відаць, успрыняла як знак згоды, недарэмна ж яна пісала: “Хай пройдзе абурэнне, хай міне раздражнёнасць, можа, тады будзе зразумелы мой крок: крытыка не дзеля крытыкі, а дзеля Мастацтва”. Дарэчы, патэтычных слоў пра літаратуру і мастацтва, пра нацыянальнае адраджэнне, місію інтэлігенцыі і г. д. у артыкуле было шмат. Не менш асуджальных закідаў у адрас тых літаратараў, якія ў час, “калі ідзе працэс адраджэння”, “не ўяўляюць адказнасці за стваранае імі..., прапануюць чытачу шэрыя, пустыя словамі і думкай, без аніякай прысутнасці навізны кнігі”.

Разумеючы, што сказанае належыць пацвердзіць, аўтарка спыніла свой выбар на паэтычным зборніку Людмілы Забалоцкай “Струны памяці” (1991). Менавіта гэта кніга, тлумачыла яна, выклікала ў яе жаданне “пагутарыць з пачынаючымі аўтарамі, аматарамі і г. д.” на тэму: **як не трэба пісаць вершы**”. Захацелася, апрача таго, ёй “паказаць спадарыні Людміле, а разам з тым і сабе, **чым адрозніваецца Мастацтва ад марнавання паперы**” (падкрэслена мною. — **М. Я.**). Папрокі, як бачым, больш чым сур'ёзныя. Але як важна было, каб крытык неаднаразова ўзважыла, выверыла кожнае абвінавачванне, кожнае сваё слова перш чым прылюдна вынесці прысуд кнізе. Асабліва гэта важна цяпер, калі ва ўмовах галоснасці і плюралізму можна сказаць і напісаць усё, што палічыш патрэбным. Прынцыповыя і новыя магчымасці свабоды слова вымагаюць ад крытыка вялікай адказнасці і самакантролю, каб не злоўжываць гэтай свабодай, не рабіць паспешлівых вывадаў. І, канечне, не на ўласны густ пры гэтым належыць спасылацца, як тое з пэўным какецтвам робіць аўтарка артыкула: маўляў, “такі вось у мяне густ...”, “паўтараю, тое можна спісаць на мой густ”.

Але ж гэта паэзія... “Любая размова пра яе, — пісаў тонкі знаўца і даследчык паэзіі Варлен Бечык, — павінна весціся з асаблівай беражлівасцю”. Каб правільна ацаніць кнігу паэта, “трэба шмат папрацаваць, шмат што дадумаць, уявіць, разгадаць таямніцы мастацкага мыслення аўтара”, — зазначыў Рыгор Семашкевіч. На жаль, у аўтаркі артыкула зусім іншы падыход, і яна проста не прыняла зборнік “Струны памяці” Людмілы Забалоцкай. Тут усё яе раздражняе, ставіцца пад сумненне, нават відавочнае; напрыклад, гаворыцца ў анатацыі, што лірычная гераіня Забалоцкай вяртаецца ў гэтай кнізе да мінулага свайго народа, да нашай гісторыі, каб глыбей асэнсаваць жыццё, яго вытокі і неўміручасць. “Зірнём бліжэй?” — кідае насмешлівую рэпліку крытык. Аналагічныя здзеклівыя пытанні і воклічы гучаць на працягу ўсяго артыкула: “Што гэта?”, “А як такія перлы?”, “Дзе сэнс?”, “Перагорнем пару-тройку старонак”, “Пагартаем наноў”, “Пойдзем па парадку?”.

Сапраўды, пойдзем па парадку. Каб размова наша была больш грунтоўнай, прыгадаем першы паэтычны зборнік Людмілы Забалоцкай, тады студэнткі-пяцікурсніцы, “Сакавік” (1974). Ужо тады ўсведамляла яна: “Мы бяспамяць спакойна гадуем...” і з хваляваннем пісала пра неабходнасць зберагчы і перадаць нашчадкам “самае святое — мову нашу і песні”.

Л. Забалоцкая адмовілася ад звыклых палітычных штампаў, выйшла за межы існаваўшых ідэалагічных канонаў, не прыняла агульнапафаснага гучнага славаслоўя — пранікнёна загаварыла пра Беларусь, пра сваю так званую малую радзіму.

“Не да рыторыкі пустой, да сціплай спадчыны прыходзім”, — абвясціла яна. Абвясціла, заўважым тады, калі, як пазней зазначыў у адным са сваіх вершаў Пімен Панчанка, “гаварылі занадта гучна, ды і пісалі занадта гучна”. Такое свавольства маладой паэтэсы не магло застацца незаўважаным. У рэцэнзіі “З цэлым народам гутарку весці”, што друкавалася ў газеце “Звязда”, яе папракнулі ў тым, што ёй не хапае пачуцця сучаснасці, што яна ігнаруе тэмы шырокага сацыяльнага гучання, што ў яе кнізе няма слоў “рабочы”, “завод”, “пяцігодка”, “калгас” і інш. Такіх слоў у зборніку “Сакавік” сапраўды няма, ключавымі ў ім былі іншыя: Беларусь, бацькоўская зямля, родная зямля, голас продкаў, спадчына, калыска, матчына слова і інш.

Яе спрабавалі скіраваць на традыцыйны шлях нацыянальна-безаблічнага паэта-трыбуна, але, як трапна заўважыў Кастусь Цвірка, “Л. Забалоцкая ігнаравала патрабаванні неразумнай крытыкі, імкнулася давяраць толькі ўласнаму сэрцу”. Гэта адданасць Беларусі, адраджэнскія настроі яднаюць усе чатыры кнігі Л. Забалоцкай — “Сакавік” (1974), “Радаводны васілёк” (1981), “Святло палыну” (1989), “Струны памяці” (1991).

Да якой бы струны памяці ні дакранулася паэтэса, кожная гучыць шчыра, ачышчальна. Даверлівасцю інтанацый, спавядальнасцю вызначаюцца яе вершы пра каханне, пра ўсё жывое, што патрабуе ўвагі і дабрыні, пра блізкіх сваякоў, сына, маці. Трывожыць паэтэсу сучаснасць з яе супярэчнасцямі, тое, што ўсё больш у адносінах паміж людзьмі раўнадушша, зла, хітрасці, маны, менш міласэрнасці — “дзікае зелле наш век накасіў”, — заключае яна.

“Л. Забалоцкая — паэтэса глыбокіх перажыванняў... Чалавечы боль і плач, смех і стогн знаходзяць у яе душы самы гарачы водгук... І гэтыя вечныя пачуцці хораша і нязмушана перадае паэтэса”. “У яе вершах гаворыць сама душа”, — пісаў Кастусь Цвірка ў рэцэнзіі на кнігу Л. Забалоцкай “Радаводны васілёк” (ч-с “Полымя”, 1982, N 5). Тое ж можна сказаць і пра “Струны памяці”, зборнік, у якім паглыбіўся філасофскі падтэкст паэзіі Л. Забалоцкай, выразна вызначыліся індывідуальныя асаблівасці яе як мастака-нетрадыцыяналіста.

Аднак нічога гэтага не заўважае крытык, усе яе намаганні скіраваны на тое, каб вышукваць недахопы, каб давесці, што “Струны памяці” — “слабая па ўсіх меркаваннях кніжка”.

Не лічу, што ўсё бездакорна ў гэтым зборніку Л. Забалоцкай, ды і наогул у яе паэзіі. Тамара Чабан у артыкуле “Радаводная повязь” (“ЛіМ”, 2.X.1981) слушна адзначыла ў творчасці Л. Забалоцкай праявы залішняй метафарычнай ускладнёнасці, уяўнай прыгажосці, меладраматызму, фрагментарнасці, часам перагружанасць мовы дыялектызмамі. Удумлівая даследчыца паэзіі Тамара Чабан, аднак, зазначыла самае істотнае: “Л. Забалоцкая стварыла свой “незвычайны і адметны, цікавы паэтычны свет”. Яна многа працуе над тэхнікай верша, шукае словы і вобразы свежыя, нясцёртыя, з адметным пахам і колерам... Спрабуе ўзнавіць страчанае значэнне слова па яго гучанні, пры дапамозе гукапісу, пераклічцы слоў імкнецца надаць ім дадатковы сэнс, стварыць музыку верша”. Дазволіла сабе даволі доўгае цытаванне таму, што ў прыведзеным выказванні ўдала падмечаны асаблівасці творчай індывідуальнасці, арыгінальнасць паэтэсы Л. Забалоцкай. Як жа гэта ўсё розніцца ад таго, што чытаем мы ў артыкуле, які ўжо прыгадваўся. Аўтарка яго ў крытычным запале абвінаваціла Л. Забалоцкую “ў элементарным няведанні мовы” (!). “Я не вялікі знаўца мовы, — абвяшчае яна, — але бачна, што паэтэсе бракуе элементарнага”. Вось так!

Ва ўсёй кнізе “Струны памяці” крытык па сутнасці не знайшла ніводнага таленавітага верша. “Тут сустракаюцца, — заўважае яна, — цікавыя, мілагучныя вершы, — але тут жа, нібы перакрэсліваючы сказанае, дадае: — Праўда, у іх ёсць радкі, якія ўспрымаюцца толькі з доляй іроніі да саміх сябе”. Каго або што мела на ўвазе крытык у гэтым “да саміх сябе”, шчыра кажучы, я не зразумела, але добра адчула, што яна ні на хвіліну не забываецца, што яе мэта паказаць чытачам, **як не трэба пісаць вершы.** У выніку крытык прыйшла да высновы, быццам з усяе кнігі добра, калі набярэцца таленавітых радкоў на 10 вершаў, — “гэта замала для зборніка, складзенага са 121 верша”, — упікае яна паэтэсу.

Што ў кнізе “Струны памяці” 121 верш — гэта праўда, а тое, што тут толькі на якіх 10 вершаў набярэцца таленавітых радкоў (хай прабачыць мне крытык), гэта — хлусня. Ёсць у “Струнах памяці”, як ужо адзначалася, недахопы, ёсць, на жаль, і так званыя праходныя вершы (хоць і ў іх нямала арыгінальнага). Сустракаюцца ў зборніку, як тое адзначае крытык (мусіць, гэта **адзіная** слушная заўвага), паўторы ў розных вершах адных і тых жа слоў і іх варыянтаў (фенікс, чаіца, гравюра, гравюрны). Але ж большасць вершаў глыбока кранаюць, прыносяць эстэтычную асалоду, здзіўляюць арыгінальнасцю паэтычных знаходак, спеўнасцю і святасцю гучання роднага слова. Іх хочацца чытаць, перачытваць... нават не ведаеш, на якім з іх спыніцца, бо ў кожным — плён шчырай душы, натхнення, любові...

Дзеці замаўлялі: “Сыпані,
Буйны дождж, па буяках, па верасе.
З коптурам наб'ём кашы у верасні
Белымі грыбамі... Секані...”
...Грыбасей, даверлівасць пасей,
І вярні ў дзяцінства незваротнае,
Добрае, кароткае і роднае,
Што ідзе па зоркавай расе.

Здаецца, прачытай два-тры вершы Л. Забалоцкай, нават тыя, што не назавеш лепшымі, і абавязкова адчуеш, што паэзія яе генетычна беларуская — па мелодыцы, слоўніку, сінтаксісу, асаблівасцях граматычнага ладу. Ні пра якое калькаванне тут размовы быць не можа, але крытык настойліва шукае прыкметы гэтай распаўсюджанай хваробы ў зборніку “Струны памяці” і, нарэшце, “вылоўлівае” яе сімптомы, прыводзіць словы: “Зверабой” (святаяннік), “поезд” (цягнік), “факел” (паходня), “губ” (вуснаў), “янтарна” (бурштынава), “па-юнаму” (па-юначы) і інш. Няцяжка, паглядзеўшы на гэты пералік слоў, здагадацца, што ў двукоссе крытык узяла ўжытыя Л. Забалоцкай словы, у

ЛіМ, 3 сакавіка 1995 года

дужкі — тыя, якія, лічыць яна, павінна была выкарыстаць паэтэса. Тут жа даецца наступная тырада-павучанне: "Яшчэ раз упэўніваюся, слоўнікі і толькі слоўнікі — галоўныя падручнікі для сучасных пісьменнікаў (усе словы вылучаны крытыкам. — **М. Я.**). Слоўнікі, безумоўна, патрэбны, і няблага, што аўтарка артыкула прапагандуе іх. Парадокс, аднак, у тым, што, урачыста абвясціўшы слоўнікі галоўнымі падручнікамі, сама яна ў іх наўрад ці зазірнула. Калі б зрабіла гэта, дык пераканалася б, што літаральна ўсе ўжытыя Л. Забалоцкай словы законна прапісаны ў беларускіх слоўніках: наконт правамернасці іх выкарыстання сумненняў быць не можа. Калі б уважлівей прыглядзелася аўтарка таго артыкула, дык убачыла б і тое, што ў пэўных выпадках паэтэса ўжывае то адзін, то другі варыянт. Л. Забалоцкая адчувае сэнсавыя, эмацыянальныя адценні слоў і з іх выбірае тое, якое найбольш адпавядае зместу, настрою, характару вобразнасці верша. Паспрабуйце замяніць, напрыклад, слова "факел" словам "паходня" ў гэтым радку: "Факел барвяны даспелых парэчак...", ці ў гэтым тэксце: "... Белы бэз і юная трава", замест прыметніка "юная" ўжыць "юначы". Дарэчы, "юная" і "юначая" — розныя словы, гэтаксама, як "губы" і "вусны" і інш.

І яшчэ раз пра слоўнікі. У вершы "Вывучэнне мовы" Максім Танк з усмешкай зазначае, што "слоўнікі старэюць раней, як выйдуць з друку" і, шчыра выкарыстоўваючы ўласцівую паэзіі вобразнасць, радзіць вывучаць мову найперш

... Па спрадвечных нашых пісьмёнах
Крыніц, дарог, плугоў,
Па гоману дрэў,
У вясновым і зімнім уборы,
Па матчыных калыханках
На змярканні і ў час зарападу...

Па ўсім відаць, што родную мову Л. Забалоцкая вучыла не па слоўніках — з ёй яна паяднана змалку, змалку была далучана да глыбінных слаёў народнай лексікі. Паэтэса жыве ў стыхіі роднага слова, тонка адчувае яго адценні, вобразныя магчымасці, сілу, поліфанічнасць.

Вершы Людмілы Забалоцкай заўсёды загадка. Неабходна шмат дадумаць, уявіць, прыкласці духоўныя намаганні, каб адшукаць і спасцігнуць прыхаваны сэнс. Для аўтаркі таго артыкула ўсё значна прасцей, ва ўсіх выпадках яна абмяжоўваецца зрокава-канкрэтным успрыманнем вершаў, не ўлічваючы таго, што "паэзія — няўлоўны сакрэт" (П. Панчанка).

Закліманне трагічна-сутойнае
Прамаўляю суцішна, ледзь-ледзь,
І кагорты палеглыя воінаў
Устаюць, каб на зоры глядзець.
І чаканыя крокі разносяцца
Над планетай, нібы грамабой.
Іх ваенныя зімы і восені
Над людзьмі, нада мной, над табой.

Абвінаваціць аўтара такіх вершаў у элементарным няведанні мовы, у "неахайным стаўленні да слова і думкі" можа толькі той, хто не бачыць і не чуе. Непрыемнае ўражанне робіць іранічна-паблажлівы тон крытыка, яе імкненне павучаць паэтэсу, кіраваць яе пяром. Замест таго, каб адчуць адметнасць унутранага аўтарскага "я", пастарацца ўбачыць свет у тых формах і фарбах, што і паэтэса, крытык штучна вырывае з вершаў асобныя радкі і здзекліва-прымітыўна каменціруе іх.

Міжволі думаеш пра жывучасць традыцый аўтарытарнай крытыкі, якая хоць і мяняе свае формы і выступае пад новымі лозунгамі, але, як і ранейшыя, прысвойвае сабе манапольнае права на ісціну. Ігнаруючы адметнасць творчай індывідуальнасці мастакоў, яна стараецца падвесці іх творчасць пад пэўныя схемы, ускладае на сябе ролю таго гегемона, пра які з пафасам гаворыцца ў артыкуле майго апанента. У гэтай ролі яна адчувае сябе ўпэўнена, баявіта: усё ёй бачна, зразумела, дакладна вядома, што і як павінна сказаць Л. Забалоцкая, якое слова ўжыць. Сячэ направа і налева, зусім забыўшыся на тое, што "ёсць у паэта свой аблог цалінны", і недапушчальна жывасілам урывацца туды, правіць там лад на свой капыл.

Літаратурная крытыка назапасіла вялікі вопыт уніфікацыі талентаў, звычка гэтая ўелася надта глыбока. І цяперашняя крытыка, хоць абвяшчае сябе дэмакратычнай, як бы па інерцыі па-ранейшаму нярэдка не можа пагадзіцца з тым, што нехта глядзіць на свет інакш, і думае, і піша не так, як "палажана"...

Маргарыта ЯФІМАВА

Іمануіл Кант (1724—1804) у нас вядомы як аб'ект крытыкі філосафаў-марксістаў. Гэты філосаф распрацаваў сваю сістэму этыкі, яго вылучаюць самастойнасць і неардынарнасць думкі. Кант мае вялікі наробак і на мяжы філасофіі ды літаратуры: менавіта ён з'яўляецца тэарэтыкам асветніцкай плыні ў нямецкай літаратуры XVIII ст.

Прапануючы ўвазе чытачоў пераклад яго трактоўкі крэда асветнікаў, я спадзяюся, што тэкст будзе ацэнены не толькі як гісторыка-філасофскі, але і сугучны нашым сённяшнім дачыненням.

ПЕРАКЛАДЧЫК

ШТО ТАКОЕ АСВЕТА?

Асвета гэта сыход чалавека з яго самачыннай недзеяздольнасці. Недзеяздольнасць ёсць няздольнасць паслугоўвацца сваім розумам без накіроўвання другім. Самачыннай гэта недзеяздольнасць з'яўляецца тады, калі яе прычына ляжыць ў недахопе не розуму, а рашучасці і мужнасці паслугоўвацца ім без накіроўвання другім. Sapere aude!* Май мужнасць паслугоўвацца сваім уласным розумам — вось дэвіз асветніцтва.

Лянота і баязлівасць ёсць прычынамі, чаму вельмі вялікая частка людзей пасля таго, як прырода ўжо даўно абвясціла ім свой вырак быць свабоднымі ад чужога кіраўніцтва, ўсёткі ахвотна на ўсё жыццё застаюцца недзеяздольнымі, і чаму другім так лёгка авалодаць палажэннем апекуноў. Быць недзеяздольным зручна. Калі ў мяне ёсць кніжка, якая прапануе мне розум узамен майго душпастыр, які пасвіць маё сумленне, доктар, які для мяне прызначае маю дыэту і г. д., то мне ж тады не трэба самому выпінацца. Мне няма патрэбы думаць, бо я ж магу толькі плаціць; другія выканаюць за мяне гэту непрыемную работу. Што найбольшая частка людзей (сярод іх увесь прыгожы пол) лічыць крок да дзеяздольнасці, апроч таго што ён цяжкі, яшчэ і вельмі небяспечным, — пра гэта ўжо клапоцяцца тыя апекуны, якія гэтак шчыра ўзялі на сябе функцыю нагляду.

Пасля таго як яны сваё быдла спачатку зрабілі дурным і старанліва пазбягалі таго, каб гэтыя ціхмяныя стварэнні маглі асмеліцца зрабіць хоць крок з тых яслей, у якія іх запёрлі, — яны паказваюць ім небяспеку, якая пагражае, калі тыя паспрабуюць ісці самастойна. І вось, хоць гэта небяспека такой вялікай якраз не з'яўляецца, бо ўпаўшы некалькі разоў, яны, мабыць, навучыліся б хадзіць, папярэджанне ўсё ж выклікае няпэўнасць і найчасцей адпалохвае ад далейшых спробаў.

Такім чынам, для кожнага чалавека паасобку цяжка выбрацца са сваёй недзеяздольнасці, якая стала амаль часткай яго натуры. Ён нават упадабаў яе і сапраўды не ў стане карыстацца сваім уласным розумам, таму што яму ніколі не дазвалялі зрабіць гэта. Прадпісанні і правілы, гэтыя механічныя інструменты разумовага ўжытку ці хутчэй злоўжывання прыродных здольнасцей, з'яўляюцца кайданамі хранічнае недзеяздольнасці. Калі б хтонебудзь пазбавіўся іх, то ён зрабіў бы нават цераз малую яміну скачок усяго толькі няўпэўнены, бо ён нязвыклы да такой вольнай манеры духу. Таму знаходзяцца толькі нямногія, каму ўдалося дзякуючы працы над сваім духам выблытацца з недзеяздольнасці і дасягнуць упэўненае хады.

Але тое, што супольнасць асвеціць сама сябе, магчыма; гэта амаль непазбежна, калі ёй даць адно толькі свабоду. Таму што знойдуцца, нават пры дзейсных апекунах над вялікай масай людзей, некалькі самастойна мыслячых асоб, якія, спярша самі скінуўшы ярмо недзеяздольнасці, будуць распаўсюджваць вакол сябе дух разумнай ацэнкі ўласнай вартасці і прызвання чалавека думаць самастойна.

Супольнасць можа дасягнуць асветы толькі памалу. Шляхам рэвалюцыі будзе дасягнуты адыход асабістай дэспатыі і карыслівага альбо ўладалюбнага прыгнёту, але ніякім чынам не адбудуцца сапраўдныя пераўтварэнні ў манеры мыслення; больш таго, новыя інтрыгі, як у свой час старыя, будуць служыць цуглямі бяздумнай вялікай людской масы.

А вось для асветы непатрэбна нічога, акрамя свабоды, найбясшкоднай з усяго, што можна назваць свабодай, і гэта свабода ёсць свабодай ва ўсіх справах адкрыта прымяняць свой уласны розум. (...) Калі ж тут спытаюць: ці жывём мы ў асвечаны век? — то адказ будзе: не, але, відаць, у век асветы.

** Май мужнасць быць мудрым! Афарызм належыць Гарацыю.*

Пераклаў з нямецкай мовы
Яўген БЯЛАСІН

ЯШЧЭ АДНО СЛОВА ПРА УЗДЗЕНШЧЫНУ

На Уздзеншчыне ці не ўсе ведаюць краязнаўца Уладзіміра Кісялёва. Яго кніга "На Нёманскіх вытоках", што пабачыла свет у 1985 годзе ў выдавецтве "Полымя", стала свайго роду падручнікам па гісторыі, літаратуры, геаграфіі і прыродазнаўстве роднага раёна.

Нядаўна тое ж "Полымя" выпусціла яшчэ адну яго кнігу "Пуцявінамі Наднямоння" — таксама пра Уздзеншчыну, яе цудоўных людзей, якія жылі тут у мінулым і жывуць тут цяпер. Аўтар вядзе свой аповяд з сівой даўніны, уваскрашае назвы многіх паселішчаў, курганоў, гарадзішчаў, дарог, лугоў, палеткаў, лясоў, рэк, рачулак. Для большай паўнаты таго, пра што расказвае, цягне нітку дакументальнай асновы далёка за межы Уздзеншчыны.

Чытаеш кнігу і адчуваеш, як У. Кісялёў любіць сваю Уздзеншчыну, дзе, як кажуць, у любую вёску зойдзеш — пісьменніка, вучонага знойдзеш. Напрыклад, Магільнае. Тут, у сям'і Яўгені Сымонаўны і Міхаіла Міхайлавіча Лычоў вырасла трое сыноў. Усе сталі вучонымі. Генадзь — акадэмік, заслужаны дзеяч навукі, доктар эканамічных навук, прафесар, узначальвае Інстытут эканомікі Акадэміі навук Беларусі; Леанід — доктар гістарычных навук, прафесар; Анатоль — кандыдат тэхнічных навук. А іх родная сястра Ліда — самабытная казачніца, яе творчасць знойдзеш у многіх фальклорных зборніках, адрасаваных вучням, настаўнікам, студэнтам.

Калісьці ў вёсцы Магільнае стаяла невялічкая хата Яўхіма Шкляра. Яго сыны Міхаіл і Абрам таксама дактары навук, першы — гістарычных, другі — геаграфічных.

А вёска Нізок! Невялікая вёска, а дала нашай літаратуры Кандрата Крапіву, Паўлюка Труса, Лідзію Арабей, мастака Уладзіміра Ткачова, народнага артыста рэспублікі Анатоля Труса... Сказаць пра ўсіх знакамітых людзей гэтай вёскі — месца не хопіць. Сярод нізаўчан ёсць акадэмік, доктар філалагічных навук, прафесар, заслужаны дзеяч навукі, восем кандыдатаў навук, некалькі дацэнтаў...

Аўтар кнігі не толькі занатоўвае падзеі, факты. Ставіць і праблемныя пытанні. Напрыклад, чаму да гэтага часу няма ў вёсцы Нізок музея Кандрата Крапівы і Паўлюка Труса. Хаця б адзін на двух класікаў! І сапраўды, чаму? Можа, і тут праяўляецца наша бяспамяцтва? Альбо пра вытокі Нёмана і Лошы. У. Кісялёў уносіць прапанову: пракласці сюды турысцкі маршрут, адзначыць гэта месца памятным знакам.

Слушнай уяўляецца і ягоная прапанова адну з вуліц нашай сталіцы назваць Нёманскай, нагадваючы: "Яшчэ з 1859 года на Васільеўскім востраве ў С.-Пецярбургу "прапісаўся" Нёманскі завулак, які хавае гэту назву і сёння... У Маскве ў раёне Валакаламскай шашы ёсць Нёманскі праезд... У Кіеве таксама ёсць Нёманская вуліца..."

Да ўсяго, не трэба забываць, што адзіная вялікая рака, што нарадзілася на Беларусі, — на Міншчыне!

У асобны раздзел У. Кісялёў выдзяляе перыяд Вялікай Айчыннай вайны: расказвае пра мужнасць сваіх землякоў на фронце, у падполлі, партызанах, гаворыць пра нашых жанчын і дзяцей, якія ў цяжкія дні фашысцкага ліхалецця не сталі на калені перад ворагам.

Ёсць у кнізе і дакументальныя нарысы. Грунтоўная гаворка вядзецца пра выдатнага беларускага вучонага Якуба Наркевіча-Ёдку, пра выдатнага гісторыка, прадстаўніка рэлігійна-культавага рэнесансу канца XIX — пачатку XX стагоддзяў Уладзіміра Завітневіча. Ёсць згадкі пра старадаўні ўздзенскі род Кісялёў, які вядзе да княжацкай галіны Рурыкавічаў, князёў уладзімірскіх на Валыні, пра братоў Ткачовых з Нізка.

У кнізе дзесяткі рэдкіх ілюстрацый. Многія здымкі зрабіў сам аўтар. Да месца тут і рэпрадукцыі: карта 1612 года, план маёнтка "Святы Двор" 1882 года, малюнкі Н. Орды "Сядзібны дом у Над-Нёмане" — "Пясочна, палац Ёдкаў" 1864 года, малюнкі В. Сташчанюка.

Удала аформіў кнігу мастак Л. Мялоў, які выкарыстаў застаўкі па матывах малюнкаў А. Тычыны. На вокладку вынесены фрагмент адной карціны Р. Заслонава з яго серыі "На Радзіме Наркевіча-Ёдкі".

А. АЛІН

А Ў "СПАДЧЫНЕ" — ПАПАЎНЕННЕ

Яшчэ адна кніжка з'явілася ў серыі "Спадчына", што выпускае выдавецтва "Мастацкая літаратура", — зборнік выбраных твораў Вінцэся Каратынскага (укладанне, прадмова і каментарыі У. Мархеля). Гэта ўжо другое, дапоўненае выданне спадчыны "барадатага ліцвіна", як называлі В. Каратынскага між сабой варшаўскія газетчыкі. Першае з'явілася яшчэ ў 1981 годзе, калі серыя "Спадчына" не выходзіла (як вядома, пачатак ёй быў пакладзены ў 1989 годзе).

Адкрываецца кніга вершам "Уставайма, братцы!", які быў напісаны В. Каратынскім па-беларуску ў сувязі з прыездам у Вільню імператара Аляксандра II. Твор прагучаў як выклік манарху, што непрызнаная ўладамі беларуская мова жыве і развіваецца. Верш быў надрукаваны лацінкай, а таксама кірыліцай з падзагалоўкам "Песня з паклонам ад літоўска-русінскай грамады" ў верасні 1858 года як дадатак да прывітальнага адраса цару, з якім выступілі А. Кіркор, А. Адынец, І. Ходзька, Я. Тышкевіч і М. Маліноўскі.

Змешчаны таксама беларускамоўныя вершы В. Каратынскага "Далібог-то, Арцім..." і "Туга па чужой старане". Далей ідуць польскамоўныя паэтычныя творы В. Каратынскага, над перакладамі якіх рупіліся Г. Тумаш, У. Мархель, Р. Барадулін, П. Бітэль, Р. Баравікова, Г. Дубянецкая.

Асобны раздзел складаюць артыкулы, нарысы. Можна пазнаёміцца з такімі творамі, пераўвасобленымі па-беларуску тым жа У. Мархелем, З. Саўкам, М. Хаўстовічам, А. Жлуткам, В. Вярэнічам, як "Навагрудчына і Навагрудак", "Некалькі падрабязнасцяў пра сям'ю, месца нараджэння і маладосць Адама Міцкевіча", "Віцебск", "Рамуальд Зянькевіч", "Дадатак да біяграфіі Адама Міцкевіча", "Ігнат Дамейка ў Варшаве", і іншымі.

Прадстаўлены творы, якія прыпісваюцца В. Каратынскаму, і некалькі яго лістоў (іх пераклалі Г. Кісялёў, У. Мархель, Я. Янушкевіч).

Як не пагадзіцца з У. Мархелем: "Літаратурная спадчына Вінцэся Каратынскага багатая сваёй чалавечнасцю, духоўнай пульсацыяй думкі, памкненнем да сацыяльнай раўнавагі ў людскіх стасунках. І ў нас, яго нашчадкаў-землякоў, людзей канца XX стагоддзя, няма ніякага маральнага права адмаўляцца ад гэтага багацця".

ЛІМ
ЧАСАПІС

ЗУЛЬФІІ — 80

Такі паважаны ўзрост у народнай паэтэсы Узбекістана, Героя Сацыялістычнай Працы, лаўрэата шмат якіх аўтарытэтных узнагарод і прэмій, у тым ліку і міжнародных — імя Дж. Нэру і "Лотас". Зульфія друкуецца з 1930 года, за гэты час выдала дзесяткі кніг, у тым ліку і ў перакладах. Дзве з іх выйшлі ў Мінску на беларускай мове. І ўвогуле, Зульфія належыць да тых, для каго паняцце творчасць, паэзія не абмяжоўваюцца нацыянальнымі рамкамі. Яна пераклала на ўзбекскую мову верш Я. Купалы "А хто там ідзе?", асобныя творы Я. Коласа, П. Броўкі, М. Танка, Э. Агняцвет, Е. Лось і іншых аўтараў. Зульфіёй напісаны артыкулы пра творчасць Я. Купалы "Песняр народа" і "Будзе жыць у вяках", пра Я. Коласа — "Часціна душы сябра".

Творы самой Зульфіі па-беларуску загучалі дзякуючы Э. Агняцвет, з якой яна сябруе, А. Грачанікаву, Р. Барадуліну, А. Вярцінскаму, С. Грахоўскаму, Хв. Жычку, А. Лойку, Е. Лось, Ар. Марціновічу, Ю. Свірку...

Віншуем спадарыню Зульфію з днём нараджэння! Жадаем, каб і надалей доўжыліся яе жыццёвыя і творчыя вёсны!

НЕ ТОЛЬКІ ПАДРАХУНКАВАННЕ

пэўнага этапу, пройдзеным Генрыхам Далідовічам як творцам, адчуваеш, калі знаёмішся з яго кнігай выбранага "Жывы покліч", выпушчанай нядаўна выдавецтвам "Мастацкая літаратура", а і бачыш, наколькі пісьменнік, патрабавальна ставячыся да слова, уносіць пэўныя ўдакладненні ў ранейшыя творы. Прынамсі, аб гэтым яскрава сведчыць раман "Гаспадар-камень", які быў адзначаны Літаратурнай прэміяй імя Івана Мележа. Змешчаны і аповесці "Жывы покліч", "Юля", а таксама шэраг апавяданняў, у тым ліку і трыпціх "Цяпло на першацвет".

Прадмову "Заўсёды быць чалавекам" напісаў Алесь Марціновіч

КАЛІ ЁСЦЬ ЗАЦІКАЎЛЕНАСЦЬ

З першымі кнігамі паэтаў Анатоля Сыса, Эдуарда Акуліна, Міхася Скоблы і Святланы Явар пазнаёміліся вучні адзінаццатых класаў СШ N 1 г. Мазыра, якія прыйшлі на пасяджэнне клуба аматараў беларускай кнігі "Валошка", што пачаў працаваць пры цэнтральнай гарадской бібліятэцы.

— У планах нашага клуба, — расказвае галоўны бібліятэкар паэт Васіль Андрыеўскі, — сустрэчы не толькі з кнігамі, але і з самімі аўтарамі. Будзем запрашаць пісьменнікаў з Мінска і Гомеля. Разам з абласным аддзяленнем Саюза пісьменнікаў распрацавалі план на ўвесь год...

У клуба "Валошка" шмат задумак і планаў. І верыцца, што ўсе яны здзейсняцца, бо створаны і працуе ён пры непасрэдным удзеле зацікаўленых у прапагандзе беларускай літаратуры людзей.

Васіль БАРХАНАЎ

"СПАКУСА ТРАЎНЯ" Ў... СТУДЗЕНІ

Сёлетняй студзеньскай кніжкай "Бібліятэкі часопіса "Маладосць" стаў зборнік паэзіі Тамары Мазур "Спакуса траўня". Змест яго склалі вершы і паэма "Пялёсткі лотаці". Маладая паэтэса родам з вёскі Лазы Ваўкавыскага раёна. Працавала лінатыпісткай у Гродзенскай узбуйненай друкарні, загадчыцай кнігарні ў вёсцы Вішнявец на Стаўбцоўшчыне. Цяпер — карэспандэнт стаўбцоўскай раённай газеты "Прамень". Друкавалася ў "Чырвонай змене", часопісах "Першацвет і "Маладосць".

І КРЫТЫКА — ЖАНР НЕ СУМНЫ

Пры ўмове, калі за гэтую справу бяруцца маладыя аўтары. Прынамсі, у гэтым пераконвае першы нумар "Першацвета". А. Фількова выступае з артыкулам "Дачка я волі...", у якім разглядае, як вобраз Рагнеды знайшоў адлюстраванне ў літаратуры. А. Ветах сваімі ўражаннямі ад кнігі паэзіі С. Чыгрына "Шчырая Шчара" вырашыў падзяліцца праз адкрыты ліст аўтару — "Я на Радзіме не госць..."

Як і звычайна, асноўныя раздзелы — прозы і паэзіі, у якіх шырока прадстаўлены як аўтары, вядомыя па публікацыях, хоць бы ў самім "Першацвеце", так і тыя, для каго выхад на яго старонкі — дэбют.

"Гасцёўня" прымае В. Аксак (вершы) і А. Шлега (апавяданне-быль "Адзінота").

Змешчана гутарка А. Мельнікава і Л. Рублеўскай "Я не ўваходжу ні ў якую тусоўку...", артыкул А. Дуброўскага "Сучасны хрысціянскі фальклор", пароды С. Важніка.

Паэзія

Эдзі АГНЯЦВЕТ

•

Нібы жыцця майго падзея,
Мне песня чуецца адна:
"Не пакідай мяне, вясна,
Не пакідай мяне, надзея!"

Я не цярплю мяцеліц ранніх!
І свята юнае люблю,
Калі прыходзіць на зямлю
Вясны няўрымслівай гуканне
І абнаўляе спадзяванні.
Не пакідай людзей, вясна!

МІХАЛІНА

Светлай памяці Міхаліны ЛЯШУКЕВІЧ

Па-над крыжам — ціхая каліна,
Гронкі, быццам песні для душы.
Спачывае цётка Міхаліна —
Родам з роснай вёскі Лукашы.

Сніцца ёй ваенная навала,
Чуе стогны спаленай зямлі.
Дзвюх дзяўчынак з гета ратавала,
Што з калоны страшнай уцяклі.

Беглі і дрыжэлі:
"Мама, мама!"
Засталася Мама ў чорнай Яме...

Стала маткай цётка Міхаліна,
Што не мела ні дачкі, ні сына,
Прытуліла гэтых дзвюх сясцёр,
Зберагла для сонейка і зор.

Ад паганых карнікаў хавала
І дзяліла з дзецьмі хлеб і соль,
Бо душой святою адчувала,
Што такое чалавечы боль.

Колькі страху пераж ыта,
мукаў
Дзеля іхніх будучых унукаў!
Колькі мела гора і надзей,
Як маліла Бога за людзей!

Міхаліна,
Вас, жывую, клічам.
Як уславіць Вашу дабрыню?
Помню, Вы нагадвалі з аблічча
Мудрую Купалаву радню.

...Па-над крыжам — ціхая каліна,
Гронкі, быццам песні для душы.
Спачывае цётка Міхаліна —
Праведніца з вёскі Лукашы.

ПРАДКАЗАННІ

Мне абяцаюць Знакі Задыяка
То дні спрыяльныя,
то неспрыяльныя.
Астролагі,
вы прадкажыце небаракам
Дні выратавальныя!

Не пра сябе я думаю-гадаю,
Маіх балючых дзён
мне не злічыць!
Я зґаладалым па святле жадаю —
Не забабонамі
над лёсам варажыць,
Не абяцанкамі,
але папраўдзе жыць!

НАСТАЛЬГІЯ

Канцэрт.
Тужылі маладыя спевакі.
Ва ўсіх — разбітае каханне.
У кожнага —
расчараванне.
Наскрозь прадзьмулі сэрца скразнякі.
Усё ў мінулым,
незваротнае.
Ох, як тужылі горка юнакі!
Настальгія!

А я дзівачка,
бо дагэтуль веру
У першае каханне несмяротнае.
Шкада прастораў
маладых гадоў
Пад трапяткою Зоркаю Венераю!
У кожнага свой смутак.
Настальгія!

ПРА ЭКАЛОГІЮ ДУШЫ

У маладой бярозы голле
Чарнее трэцюю вясну,
Нібы яна па нечай злоснай волі
Перажыла Чарнобыль ці вайну.

Які бандыт маўклівай ноччу
Нажом прайшоўся па жывой кары?
Мне гар дагэтуль рэжа вочы —
Дыміўся доўга попел на двары...

Гаворым з болем і трывогай
Пра экалогію душы.
А што прыдумаць,
каб ніхто нікога
Не рабаваў і не душыў?

Каб стаў зладзюга
Чалавекам —
Па-іншаму на свет глядзеў
І не было тут месца здзекам
Ні з птушак,
ні з людзей,
ні з дрэў.

ФЛЕЙТЫСТ

Флейтыст іграў "Сіцыліяну" Баха,
Блакітную Італію ён сніў.
І не было ані граніц,
ні дахаў,
А толькі гукаў серабрыстых пераліў.
Сіцылія,
Сіцылія,
Сіцыліяна!

Іграў
і думу думаў,
што калісьці
З пявучае жалейкі пачынаў:
Не ведаў нават казак
аб флейтысце,
Калі на луг
свой статак выганяў.

Быў цёплы дух зямлі
і неба подых,
Гукалі дрэвы кожны веснi ліст.
Спачатку быў хлапчук —
паэт прыроды,
Таму і вырас,
крылы ўзняў флейтыст.

Яму здаваўся белы свет арганам,
Валодаў Бах крыніцамі святла.
І флейта, як лірычнае сапрана,
Любоў дарыла,
ласкаю жыла.

...Калі флейтыста на зямлі
не стала,
Застаўся голас флейты
над зямлёй, —
З тугой сваёй
ды з радасцю сваёй...

Нядаўна мне дачка яго сказала:
— Паслухаю, бывае, на світанні
Другую флейту —
у другіх руках,
І адчуваю бацькава дыханне —
Гармонію душы прыносіць Бах.

І салаўём залётным флейта свішча:
Сіцылія,
Сіцылія,
Сіцыліяна...
Жалейка адгукаецца з іржышча:
Ой, рана на Івана!

Проза

ВЯРТАННЕ Ў ДЗЯЦІНСТВА

Насоўваецца на сяло навальніца, а ты не бяжыш у хату — стаіш пасярод панадворка і чакаеш, пакуль вогненнай пугаю не захвошча па чорнай хмары пярун. Шалёны вецер трэпле на табе сарочку, блытае валасы, б'е па твары тугімі вадзянымі ніткамі, а ты чамусьці і не захінаешся. Нарэшце ліне, як з цабэрка, а ты ідзеш да парога паволі, несучы ў сэрцы невымоўную радасць.

Тая прывычка не пакідае цябе і з гадамі. Вось і апошні раз непагадзь запыніла перад саменькай вёсачкай. І ты не кідаешся да крайняй хаты, не шукаеш паратунку ля цёплай сцяны, а стаіш пасярод дарогі, нібы хочаш навек захаваць у памяці тыя незабыўныя імгненні.

Маладзіца, што прабягала міма з дзіцем на руках, спачувальна кінула:

— Дзівак чалавек! Мала што прамок, — яму яшчэ трэба і ўсміхацца гэтай навале!..

Маладзіца не разумела галоўнага: у тую хвіліну я вяртаўся ў дзяцінства.

АНТАК З-ПАД ВАРШАВЫ

У нашых Мілейках ён з'явіўся — як з неба зваліўся.

Сяло прачнулася аднойчы і ўбачыла: пад ліпаю, што кучаравілася на развілцы вуліц, сядзяць з выгляду пан з паняю, двое дзетак, таксама не па-наску апранутыя, а побач — стаіць вішнёвы гармонік.

Што б гэта значыла?

У розведы першымі кінуліся мужыкі, цікавяцца:

— Хто такія?

— Адкуль?

— І чаму пад ліпаю?

Незнаёмец падняўся, падаў кожнаму вяскоўцу руку, сказаў:

— Антэк. З-пад Варшавы. У нас там безрабоцце, то мушу ў паньства прасіцца пастаяльцам. Нам тылько мець дах над гловой, а на кавал хлеба заробім!..

Перабралі мужыкі ўсе варыянты і параілі: на пастой найлепей будзе стаць да Банадысіхі. Хата на дзве палавіны — месца хопіць усім.

Прыезджыя так і зрабілі. А праз нейкі тыдзень новым здзівілі сяло: у Банадысішынай стопцы адкрылі лаўку!

— Бач ты яго! — нібы папракалі мілейкаўцы Антака. — Па злоту за дзень жонд кладзе за беспрацоўе, а яму ўсё мала. Паніч!..

Але "паніч" не звяртаў увагі на тыя перашэпты, праз які месяц ужо на фурманцы паехаў у мястэчка і прывёз ад Лейбы Касоўскага мех солі, мех цукру, скрынку запалкаў, скрынку махоркі, бочку газы, бочку селядцоў ды безліч рознай драбязы.

— Ого! — цяпер ужо адкрыта папракала сяло. — Купцом Антак робіцца!..

Яшчэ праз які месяц новым было здзіўлена сяло. Седзячы на прызбе, Антак наярваў на вішнёвым гармоніку, а яго пані Гілена і дзеткі — Ядзя ды Стасік — спявалі:

— Андруша, мілы мой Андруша,
На пецы седзі, на хармоні гра,
А як гра — вонсамі тылько руша...

Потым пані Гілена тупнула ножкай, падбачэнілася і паваю прайшлася па панадворку. Зноў тупнула, зноў прайшлася і кінула ў людскі гурт:

— Хлапакі! Таньчыць!..

Божухна! Што зрабілася з сялом! У круг пайшлі і старыя, і маладыя. Нават Банадысіха выкідвала каленцы.

Мужыкі не маглі нахваліцца:

— Харраша бабёнка! Нашых бы так наўчыць!..

І раілі:

— Антак! Паддай яшчэ! Урэж "Лысага" ці "Ойру"!..

Аднак не доўга цешыліся. Надышоў трыццаць дзевяты, а з ім пачало ў нас усё ламацца.

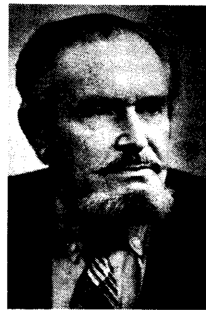
Неяк прыслалі разнарадку на вываз. Сабраліся вясковыя "камбедаўцы", пасамікаваліся і вырашылі: лепшага кандыдата на вываз, як Антак, ім не адшукаць.

Неўзабаве прыехалі саньмі два энкэвэдэшнікі, і сям'я Антака пачала грузіцца. Але што было грузіць! Гаспадар болей таптаўся ля саней. Ціха плакалі дзеці. Не стыдаючыся, раўла гаспадыня. Перад маімі вачыма і цяпер тая карціна: шалёны мароз, а пальцечка ў пані Гілены — ветрам падшыта...

Нарэшце ўмасціліся. Рынулі палазы. Конь адразу рвануў. І тут раптам Антак падхапіўся ў рост, павярнуўся тварам да

Яраслаў ПАРХУТА

МІЛЕЙКАЎСКІЯ ЭЦЮДЫ

сяла, расцягнуў вішнёвы гармонік, і да нас даляцела:

— Андруша, мілы мой Андруша,
На пецы седзі, на хармоні гра...

* * *

Мінулі гады. Ужо пры гэтых саветах, адразу пасля вайны, сяло атрымала ліст. З Англіі. На канверце было напісана: "Камбедаўцам". А на васьмушцы паперы — усяго адна фраза: "Дзенькуемы за фшыстко". І подпіс: "Антак з-пад Варшавы".

БАЗАРНЫ ДЗЕНЬ

Сонца яшчэ як след не паднялося над мястэчкам, а між вазоў і гандлёвых лаў базарчыка нясмела паблісквалі кукарды шапак. Вясковыя дзядзькі быццам не звярталі ўвагі на тыя кукарды — пакрыквалі, прапануючы свой тавар:

— Каму гаршкі-збанкі-макітры?..
— Цабэркі-дзежачкі-маслабойкі!..
— Парасяты-баранчыкі!..

Раптам з таго краю базарнай плошчы, дзе вечна куродыміла смалярня, пачулася:

— Алярм! Разбягайся! Абла-ва-а!..

Заварушыўся базар, загаманіў. Завойкалі бабы, забегалі мужчыны, заіржалі выпражаныя з вазоў коні. Усё прыйшло ў рух.

Але выхад з базару быў адзін — праз вароты. А ў варотах стаяла некалькі вайскоўцаў і, перш чым выпусціць каго на волю, — правяралі "аўсвайсы", шарылі па кішэнях і торбах, прынюхваліся да адзежы.

Як бы гэта праскочыць незаўважаным? Як бы гэта слізгануць між дзядзькоў і цётак на той бок, на вуліцу?

Не ўдалося. Схапілі за каўнер курткі, хрыпла гаркнулі ў самае вуха:

— Што ў ванзэлку?!. Навошта гэтулькі газет?!

І дужая рука павяла да машыны, увапхнула ў вузкія дзверцы і штурхнула на нешта мяккае. Я не адразу зразумеў, што апынуўся на людзях, якія ляжалі і сядзелі проста на днішчы машыны.

У двары камендатуры схопленых некуды па адным адводзілі. Дайшла чарга і да мяне. Прывялі ў пакой з нізкім скляпеннем і зноў за сваё:

— Навошта газеты? Хто паслаў у горад?

На гэты раз я знайшоўся:

— Мама паслала, — кажу. — Было каб чым сцены абклейваць.

І тут моцны ўдар зваліў мяне з ног.

Ачомаўся ў падвале на тухлай саломе. Мацаў распухлыя губы і ўсяго што рабіў — плакаў.

Недзе апоўдні прыйшлі зноў і зноў павялі ў пакой з нізкім скляпеннем. За сталом ужо сядзеў малады і прыгожы немчык. Зірнуў на мяне быццам спагадліва і на чыстай рускай мове запытаўся. Пра тое ж:

— Скажи, пацан, зачем столько газет понадобилось? Кому? Партизанам?

Я стаяў на сваім:

— Сцены абклейваць...

Не здымаючы з твару лагоднай усмешкі, немчык загадаў падначаленаму:

— Вклейте ему! И за ворота вышвырните!..

...Толькі за варотамі камендатуры я апаматаўся. Не верылася: няўжо пранесла?

Па тратуары ішлі ды ішлі людзі. Старыя, маладыя, дзеці. Куды? І чаму ў адным накірунку?.. Пасунуўся следам.

У цэнтры, на скрыжаванні вуліц, дзе яшчэ за польскім часам быў Дом людовы, а за савецкім — кінатэатр, у строгім маўчанні стаяла ці не ўсё мястэчка. Трошкі воддаль нервова паходжвалі ўзброеныя — у чорных і зялёных шынялях.

Людское маўчанне цягнулася нядоўга. З-за паваротки вынырнуў грузавік, і натоўп нібы войкнуў. Грузавік наблізіўся да слупа, з перакладзіны якога звісалі дзве вераўчаныя пятлі. Бразнуў задні борт. Увішны дзяцюк у чорным дапамог падняцца двум цывільным, што са звязанымі рукамі ляжалі ў кузаве, і накінуў на іхнія шыі петлі.

Я не бачыў, як на грузавік ускочыў малады немчык, як нешта чытаў з паперкі, як потым грузавік праехаў трошкі і зноў спыніўся. Калі расплюшчыў вочы, — пад перакладзінай гайдаліся два вісельнікі, а малады немчык з машыны казаў:

— Так будет всем, кто осмелится помогать бандитам...

...Той базарны дзень сорак другога сніцца і зараз.

ПАПЕРА Ў КЛЕТАЧКУ

Пасярод вуліцы ехаў на ровары Тодарактывіст і пакрыкваў:

— Усім на сход! На сход! На сход!..

Неўзабаве ў прасторную хату Банадысіхі людзей набілася, як селядцоў у бочку. Нецярпелася кожнаму дазнацца, з якой нагоды такую каманду падалі. Мужыкі з цікаўнасцю пазіралі на дзверы. Але маўчалі. Каб часам не ляпнуць лішняга.

Раптам парог пераступіла ажно тры начальнікі — у фуражках-сталінках, рыпучых рамянях ды хромавых ботах — і моўчкі паселі за стол на покуці.

Маўчалі мо з паўгадзіны. Нарэшце адзін з іх сказаў:

— Значыць так. Вам нада падаць заяўленні ў калхоз. Ядзінагласна!

Цішыня яшчэ болей наструнілася. Стала чуваць, як б'ецца галавою аб шыбіну вялізная шэрая муха.

І тут падаў сіплы галасок Іван Багняк:

— А я мо, як той казоў, гэтае самае, на сваім пляцы ды на сваім лапічку зямліцы хацеў бы яшчэ траха пакалупацца..

На яго зашыкалі. Маўляў, куды гнеш, у Сібір захацеў?..

Але начальства нібы і не чула Іванавага пратэсту — сядзела на покуці і маўчала.

Час цягнуўся, як муха па смале.

Начальства сабе пакурвае, а мужыкам не дазваляе. З графіна вадзічку папівае, а вяскоўцам — не падысці нават. Па чарзе на двор выходзіць размяцца, а мужыкам — ні ў зуб нагою.

Першым не вытрымаў той жа Іван Багняк:

— Калхозы, етае самае, як той казоў, дзела харошае. Без іх, як той казоў, не змагём. Але я...

Ён нейк ненатуральна закаціў вочы пад лоб і нечакана для ўсіх крыкнуў:

— Мне да ветру трэбо-о! Пусціце-е!..

— Не паложана! — спакойна сказала начальства. — Сначала заяўленіца! А тада можна і да ветру.

І падало Івану васьмушку паперы ў клетачку.

Іван абвёў паглядам вяскоўцаў, хіхікнуў, памуляўся, але тае васьмушкі не ўзяў — паволі асунуўся на лаву.

Зноў з паўгадзіны маўчання.

Нарэшце падняўся Сідор Лукашоў і стаў філасофстваваць:

— Пачаму не паложана, тавар-ыш-чы! А калі я, скажам, перад гэтым малака абрызлога каўтануў? А калі я, скажам, з квасам ноня сняданіў? Тады як?

— Не паложана! — зноў спакойна адказала начальства і дадало: — Тада вас не сабярош наноў.

І ўжо Сідору падало паперку.

— О, гэта то гэта! — не вытрымаў мой бацька. — Калі на тое пайшло, то дзе абяцаная свабода?

— Чаго захацеў падкулачнік! — у адзін голас прамовілі ўсе тры начальнікі. — Свабоды!.. Званіў бы лучча ў сваёй кузні!..

Бацька сціх, зразумеўшы намёк.

Мінула яшчэ гадзіна. І тады раптам падхапіўся Тодар-актывіст, прашыліўся між лаў наперад і сказаў начальству:

— Уважаемыя! Яны, усе нашы, уродзе і неплахія людзі. Але баяцца быць першымі. Каб, калі што якое, пальцам на іх не тыкалі. А я не баюся. Мне ўжо ўсё една. Давайце бамажку!..

Ён ступіў яшчэ бліжэй, узяў са стала васьмушку паперы, аловак, накрамзоліў нешта на той васьмушцы, прыхапіў яшчэ адзін лісток у кішэню і кінуўся за дзверы.

Хата скаланулася ад рогату. Але ён тут жа абярнуўся. У наструнелай цішыні пачуліся словы Сідора:

— І мне, дарагія тавар-ыш-чы...

За Сідорам голас падаў Іван:

— І мне, як той казоў, каб етае самае...

— О, гэта то гэта! — сказаў мой бацька і ціха дадаў: — Мне таксама...

Словам, к шарай гадзіне паперу ў клетачку сяло разабрала. А праз некалькі дзён чытала ў газеце, што дабраахвотна абагуліла свае гаспадаркі, з радасцю ўступіла ў калгас, якому надало імя Дзяржынскага.

НА СТАРЫХ КЛАДАХ

Абапал жвірыстай сцяжыны стаялі самотныя дрэвы і кідалі на дол шэрыя цені. Пад нізкім вечаровым небам няспынна кугікаў сычык. Вільготнае вецце кустоў біла па твары, нібы хацела супыніць, затрымаць, не пусціць.

Безліч крыжоў стаяла яшчэ абапал сцяжыны. Яны нагадвалі таямнічых людзей, гатовых кінуцца ў абдымкі. Але трэба было да таго, адзінага, што пад старою бярэзінай. І я прыспешыў крок.

Раптам да слыху майго даляцела:

— Кніга жыцця тваёго не дапісана яшчэ!..

Я спыніўся, уражаны: мама, уся ў чорным, скрыжаваўшы рукі, сядзела на сваёй магілцы і ўпрошвала:

— Твой час яшчэ не настаў. Надыдзе, — я сама паклічу цябе. І паведу за сабою. І не адпушчу. Анікому. Анікелі. А цяпер — не падыходзь нават. Бо грэх твой будзе вялікі...

Яна ўпала на магілку і зайшлася ў плачы. Я чуў, як білася, рвалася, пратэставала яе душа, а да слыху майго далятала ўжо толькі адно:

— Кніга жыцця не дапісана яшчэ... Не дапісана... Не дапісана...

Я стаяў, не даючы веры пачутаму, убачанаму. А тады павярнуўся і паволі пайшоў да брамы.

Абапал сцяжыны па-ранейшаму стаялі самотныя дрэвы. Пад нізкім небам кугікаў сычык. А наўкол, раскінуўшы рукі, як людзі, падымаліся пачарнелыя крыжы.

ПРЫТЧА ПРА КУБАК

Пакідаў родную вёску, а з галавы не выходзіла прытча, якую расказаў мне дзядзька Сцяпан:

— Чалавек прыдумаў кубак падносіць пілігрымам рознае піцво. Крынічную ваду — каб наталялі з дарогі смагу. Салодкі мёд — каб маглі адзначыць свята душы. Цёплы сырадой — каб хоць зрэдзь успаміналі, што недзе і ў іх была матчына хата...

Але наша вар'яцкае жыццё часцей падае ў кубку адзін і той жа напой — горкі палын. І даводзіцца піць яго, думаючы, што гэта нешта іншае.

Толькі я і цяпер цешу сябе думкай: усё ж на дне кубка жыве надзея, што з яго хоць разочак яшчэ паспытаю і цёплага сырадою, і духмянага мёду, і крынічнай вады.

Але калі тое будзе!?.

І ці будзе?

Васіль ВІТКА

У ПАЛЮДДЗІ

Праўду кажуць, сябры пазнаюцца ў бядзе. Агульная бяда звяла нас мінулым летам у бальнічнай палаце, абодвух сардэчнікаў. Мяне — пасля другога інфаркту, а Яраслава, маладшага на дваццаць год, але па колькасці сардэчных рубцоў са стажам большым ажно ў тры ці чатыры разы. І самі дактары дзівяцца, як яны, гэтыя рубцы, мясцяцца на тым знямоглым жывым камячку.

Даруйце, што пачаў не з юбілейнага настрою: Яраслаўу Пархуту 8 сакавіка будзе 65. Ды гэта не толькі трывога, але і неадкладны клопат, як памагчы ўсім супольніцтвам нашаму сябру, цудоўнаму чалавеку і пісьменніку. Адзіны паратунак — аперацыя, якую ўмеюць добра рабіць замежныя хірургі. Гэта разумее і сам Яраслаў Сільвестравіч. І ўсе мы разам мусім аб гэтым паруплціца. Таму ў юбілейны дзень мне здаюцца самымі галоўнымі словы:

— Адгукніцеся, добрыя людзі і добрыя душы!

Юбіляра асабіста ведаю як калегу па дзіцячай літаратуры, з якое ён пачынаў капаць сваю творчую крыніцу. І забруілася яна свежым і чыстым струменем. Лежачы ў бальніцы, прачытаў кнігі яго выдатнай прозы, у якой раскрыўся адметны талент нястомнага падзвіжніка, вандроўніка, што выходзіў і вызнаў нямала дарог і сцежак, збіраючы ўражанні для кнігі, якую піша зараз, — "Крывічы". Любімае яго слоўца — "рукзачок". Рукзачок за плячыма, кавенька ў руцэ, а ў кішэні — блакнот — такім бачыцца яму жаданы спосаб спазнання Бацькаўшчыны.

Каб жа Бог даў і памаглі чулыя людскія сэрцы спраўдзіцца яго далейшым надзеям і спадзяванням!

Верш "У палюддзі" прысвячаю юбіляру. Напісаўся ён летась у бальніцы.

Дабратворцам і умельцам
З клопатам аб айчыне
Ён ідзе па зямельцы
З рукзачком за плячыма

Дзе на чоўне з вясельцам
Нацянькі па рацэ,
А дзе посуху з посахам,
Дзе з кійком у руцэ.

У абход, як звычайна,
Мусіць даць кругаля:
— Добры дзень, крывічане,
Крывічова зямля!

Аж ад возера Доўгага
Да нябліжкае Вызны
Сам нялёгкай дарогаю
Я ўсе сцежачкі вызнаў.

Што вандроўніку трэба
У мяшэчку заплечным?
Ночы зорнае неба,
Дня касмічная вечнасць,

Галасы ўсе птушыныя,
Як хто грае, пілікае,
Водар цвету шыпшыннага,
Смак крыніцы з Пальнкавіч.

Зляя набрыдзь душыла
Лесуна — ратаваў да канца
Бастыёны бастыца
Бушылы,
Адзінца з-пад Лунінца.

Не ўсе выхаджаны дарожкі,
Вабіць новы рубеж,
Не пускае
з бальнічнага ложка
Ужо каторы рубец.

Сэрца кволага лісцік
І стрыміць, і дрыжыць:
Не спяшайся, неўрымсцік,
Перапруджанае пабераж.

На палюддзі сілы прыбудзе,
Баравога паветра ўдыхну.
Добры дзень, дарагія людзі,
Рада з вамі сустрэць вясну.

Паміж Косавам і Уздою
Пакірую далей і далей,
Пеўчы дрозд між драздамі —
Драздовіч,
Між салоўкамі — салавей.

Жнівень, 1994,
бальніца.

АД РЭДАКЦЫІ. Аўтар паведаміў, што перадае ў дапамогу сябру 100 тысяч рублёў, і прасіў пералічыць на яго рахунак ганарар за гэтую публікацыю. Мы ўлічылі просьбу і перавядзём ганарар на рахунак Я. С. Пархуты N 45218 у Першамайскім аддзяленні N 8006/0112 у г. Мінску Ашчаднага банка РБ. Разліковы рахунак — N 94000 у Першамайскім аддзяленні Ашчадбанка N 8006, код 610.

Паведамляем таксама і валютны рахунак Я. С. Пархуты: N 08425018, код 782 у Акцыянерным камерцыйным банку "Поіск".

Імёны пісьменнікаў, чытачоў, дзеячаў культуры, устаноў, арганізацый, прадпрыемстваў і фірм, якія ахвяруюць сродкі на лячэнне пісьменніка, "ЛіМ" будзе паведамляць на сваіх старонках.

"САКАВІЦА" НЕ СПОЗНІЦЦА

"Маладзечанская сакавіца", фестываль драматычнага мастацтва, задуманы ды спраўджаны летась спадаром Карпенкам, мэрам горада супольна з Саюзам тэатральных дзеячаў Беларусі ды Міністэрствам культуры рэспублікі, вернецца да ўдзячных гледачоў сёлета. Вернецца, нягледзячы на славутыя меры па ўціску культуры ды мастацтва, пра што красамоўна сведчыць бюджэтная лічба — 0.86% на іх, такіх стратных ды непатрэбных, ды разам узятых...

Генадзь Карпенка асабіста паруліўся знайсці спонсараў, СТД Беларусі дапамог і грашова, і арганізацыйна. У выніку з 9 па 13 сакавіка "Маладзечанская сакавіца" прадставіць спектаклі: "Запіскі з падполля" (Нацыянальны тэатр імя Янкі Купалы), "Лебядзіны спеў" (Альтэрнатыўны тэатр), "Дыяген" (Мінскі абласны драматычны тэатр, Маладзечна), "Барбара Радзівіл" ("Вольная сцэна"), "Вольны шлюб" ды "Вячэру" (Акадэмічны рускі тэатр Беларусі), "Ягоныя сны" паводле дзённікаў Далі (Маладзёжны тэатр), а таксама "Забыты сюжэт". Л. Зорына, які прадставяць беларусам маскоўскія госці.

На здымках: С. Кузьміна, С. Краўчанка у спектаклях "Запіскі з падполля", ды "Вольны шлюб".

ФОТА Уладзіміра ШАХЛЕВІЧА, Аляксея МАЦЮША

ТЭАТР ЖАНЦІ НЕ ПАДДАЕЦЦА...

...Ніякай класіфікацыі: гэта адметныя лялькі, не менш адметная харэаграфія, пантаміма, выяўленчыя дзівосы; дзівосны, а часцяком і дзіўны сюжэт, калі яго ўдаецца знайсці, або гэткае лібрэта, выкладзенае ў вершах на праграмцы; ні слоўка не ўварвецца, у плынь падзей, здарэнняў, атаясамленняў, згадак: усё нібыта знаёмае, убачанае ўжо калісьці, але новае, непаўторнае, адзінае...

Тэатр Філіпа Жанці не паддаецца звыкламу апісанню: той, хто апісвае, мусіць зрабіцца такім самым нястрымным фантазёрам або, без перабольшання, валодаць такім самым чараўніцтвам, як спадар Стваральнік-сцэнічных-цудаў.

Тэатр Філіпа Жанці не паддаецца і часу — вось ужо дваццаць гадоў, ад першага падарожжа вакол свету з валізай лялек, ад першага сусветнага поспеху ў сямідзесятыя з кампаніяй страусаў (мінскія гледачы мусяць згадаць яе, што на колькі дзён апанавала прастору іхняга захаплення) да нядаўніх гастроляў у Амерыку ў кампаніі... Калумба (на святкаванне 500-годдзя адкрыцця кантыненту).

Тэатр Жанці не паддаецца і, мяркуем, не паддасца... умовам не самай лепшай мінскай сцэны — Акадэмічнага рускага тэатра Беларусі, дзе 7 сакавіка маладое пакаленне беларускіх тэатралаў можа першы раз на свае вочы пабачыць тое, што потым цяжка будзе забыць...

Гастроль арганізавана Французскім пасольствам, Міністэрствам культуры і друку Беларусі з удзелам Французскай асацыяцыі Садзейнічання культуры (AFAA).

З МУЗЫЧНАГА ПАДАРОЖЖА Ў "ЯГЕЛОНКУ" І...

Так ужо сталася, што ці не пасля кожнай навукова-пошукавай вандроўкі па замежных архіўных сховішчах я раблю невялікую справаздачу для чытачоў "ЛіМа", распавядаючы пра свае знаходкі ды тыя крыніцы па гісторыі айчыннага музычнага мастацтва, які яшчэ чакаюць сваіх шукальнікаў і даследчыкаў. На гэты раз мне зноў давялося трапіць у Кракаў — старадаўні і не кранутьі стагоддзямі горад, куды, мабыць, аж з Ягайлавых часоў, сцякаюцца незлічоныя мастацкія скарбы з розных рэгіёнаў, захаваныя цудам і — намаганнямі сыноў розных краін, эпох і народаў.

Нядаўняя мая паездка была звязана з міжнароднай канферэнцыяй "Горад і народная культура ў гісторыі Беларусі, Літвы, Польшчы ды Украіны", арганізаванай Міжнародным цэнтрам культуры — установай, якая мэтанакіравана займаецца вывучэннем і наладжваннем кантактаў паміж еўрпейскімі культурна-мастацкімі асяродкамі. Думаю, што матэрыялы ўдзельнікаў той цікавай канферэнцыі — нашых гісторыкаў, археолагаў, мастацтвазнаўцаў — яшчэ выкрышталізуюцца ў лімаўскіх публікацыях. Я ж спынюся на тым, што (апрача, канешне, выступлення з дакладам) было асноўнай мэтай маёй паездкі — а менавіта на пошуках у польскіх бібліятэках ды архівах музычна-гістарычных крыніц.

Адразу заўважу, што ўпершыню давялося працаваць не ў дзве, а ў чатыры рукі, бо на гэты раз я мела добрую памочніцу — студэнтку Беларускай акадэміі музыкі Святлану Немагай. Яна вучыцца на нядаўна адкрытым у нас аддзяленні музычнай беларусістыкі і па ўласнай ініцыятыве вызвалася разам са мной паехаць у Польшчу. І трэба было бачыць, як уся канферэнцыйная "раць" цікавілася ходам ейнай працы, бо ўсе ўжо ведалі, што кожную раніцу Света атрымлівае заданне — велізарны "спіс рэзідэнта". У ім — адрасы (бібліятэк ды архіваў), прозвішчы (людзей, да якіх трэба звярнуцца ў розных установах), шыфры (рукапісаў), паролі ("мы з Мінска, зноў да вас па ноты") і г. д. Увечары рабілася падрабязная справаздача і вызначаўся "план дзеянняў" на наступны дзень. Шкада толькі, што тых кракаўскіх дзён было так мала — толькі тры.

Пасля заканчэння канферэнцыі мы вырашылі накіравацца ў Варшаву (не выкарыстаць такую магчымасць, калі знаходзішся ў Польшчы, проста немагчыма), каб папрацаваць у Нацыянальнай бібліятэцы. Распачаліся пошукі, прычым не толькі ў фондах некалькіх аддзелаў бібліятэкі, якія знаходзяцца ў розных месцах старога й новага горада (дзякуючы гэтаму мы ўдосталь нахадзіліся па варшаўскіх вуліцах), але і ў букіністычных крамах, спецыялізаваных выдавецтвах і г. д. Часу, як заўсёды, бракавала, таму нават апошнія хвіліны на польскай зямлі (ужо на вакзале "Гданьскі", адкуль позна ўначы адыходзіла электрычка на Брэст) мы па інерцыі працягвалі працу — праглядалі і перакладалі атрыманыя ў бібліятэцы тэксты. Дзякуючы гэтаму, дарэчы, ўратаваліся ад нахабных наведнікаў начных вакзалаў, якія, відаць, былі настолькі здзіўленыя нашымі нетыповымі паводзінамі (сапраўды, мала каму прыйдзе ў галаву ў такім месцы ды ў такі час разбірацца з паперкамі!), што не асмеліліся зачапіць нас нават словам. Наадварот: адзін стары і не вельмі цвярозы спадар прапанаваў сваю дапамогу... у перакладзе са старапольскай мовы некалькіх вершаваных радкоў з тых ксеракопій, што мы трымалі ў руках. Але ягоная мяшанка беларускіх, польскіх, рускіх і чамусьці нямецкіх слоў нас зусім не задаволіла, пра што адразу яму і паведамілі. Зрэшты, усё гэта — жартоўныя ды сумныя рэаліі жыцця, ад якіх нікуды не дзенешся і якія таксама складаюць "фабулу" нашай дзіўнай працы. Што ж да рэалій творчых ды навуковых, дык яны, на маю думку, вартыя таго, каб расказаць пра іх падрабязна.

Галоўным здабыткам апошняй паездкі лічу рукапіс оперы Міхала Клеафаса Агінскага "Зеліс і Валькур, альбо Банапарт у Каіры", які захоўваецца ў Ягелонскай бібліятэцы і мікрафільм якога ўжо заказаны. Гэтая опера, напісаная Агінскім у 1798—1799 гг., калі ён яшчэ спадзяваўся на дапамогу Напалеона ў справе адраджэння Вялікага княства Літоўскага, распавядае пра вызваленне Банапартам з палону арабскай дзяўчыны ды закаханага ў яе французскага афіцэра. У музыцы гэтай тыповай для свайго часу "оперы вызвалення" цікава спалучаецца заходнееўрапейская і арыентальная стылістыка, што таксама характэрна для канца 18 ст. (Прыгадайма некаторыя моцартаўскія шэдэўры). Але гаворка пра гэты твор, як і знаёмства з ім нашага слухача, — наперадзе.

У бібліятэцы Ягелонскага універсітэта ўдалося выявіць яшчэ адзін музычны рарытэт — партытуру оперы Антонія Радзівіла "Фауст". Пра гэты унікальны твор усходнееўрапейскага рамантызму таксама яшчэ будуць пісаць у "ЛіМе". Зараз жа адзначу толькі, што копія твора ўжо ў Мінску, бо Фонд Сораса выдзеліў дырэктару аб'яднання "Беларуская капэла" Яўгену Паплаўскаму сродкі на камандзіроўку ў Польшчу і капіраванне гэтых ды іншых матэрыялаў, і нядаўна паездка адбылася.

У нотным аддзеле "Ягелонкі" аказалася яшчэ шмат якіх надзвычай каштоўных музычных помнікаў. У прыватнасці, камерна-вакальных твораў прыгаданага ўжо прадстаўніка магутнага і багатага на таленты роду Радзівілаў — Антонія, чыя творчая дзейнасць разгарнулася ў 19 ст. у Польшчы ды Германіі. Ёсць у бібліятэцы й многія старадрукі ды рукапісы С. Манюшкі, М. Агінскага ды іншых кампазітараў, непасрэдна звязаных сваім лёсам і творчасцю з нашай культурай. Не будзем забывацца й пра той ужо агульнавядомы факт, што самы вялікі ды славуты зборнік бытавой музыкі Беларусі з 17 ст. — так званы "Полацкі сшытак" — таксама быў знойдзены ў Ягелонскай бібліятэцы. Дарэчы, у нотным яе аддзеле вялікай папулярнасцю карыстаецца акадэмічнае выданне таго рукапісу, якое выйшла пад рэдакцыяй З. і Я. Сэншэўскіх ды Е. Голаса больш за 20 гадоў таму ў Польшчы. Гэты друк ёсць, на мой погляд, узор, да якога мы павінны імкнуцца ў сваёй тэксталагічнай і выдавецкай дзейнасці.

Не менш багаццяў за Ягелонскую ўтрымлівае Варшаўская нацыянальная бібліятэка (Бібліятэка нарадова). Тут існуе спецыяльны каардынацыйны цэнтр, куды сцякаецца ўся інфармацыя пра старадаўнія музычныя рукапісы ды старадрукі. Больш за тое — супрацоўнікі цэнтра пастаянна наведваюцца ў розныя сховішчы (ад правінцыйных касцёлаў да буйных бібліятэк свету) у пошуках матэрыялаў. І хаця каардынацыйны цэнтр існуе не так даўно, у ім ужо сабрана шмат каштоўнай інфармацыі ды музычных помнікаў, надзвычай цікавых і для нас. Напрыклад, тут ёсць мікрафільмы віленскіх канцыяналаў 1594, 1598 і 1600 гг., зробленыя ў розных бібліятэках свету.

У бібліятэцы сабрана шмат рукапісных твораў Ёгана Голанда, уключаючы оперу "Чужое багацце нікому не на карысць", якую я амаль цалкам перапісала і адкапіравала ў час і ранейшых, і гэтай паездкі. Але галоўнае — у Варшаўскай бібліятэцы ўдалося набыць ксеракопію двух тамоў славутых "Баек ды нябаек" з 1788 г. (напісаных "слонімскім жыхаром"), аўтарам якіх лічыцца Міхал Казімір Агінскі (лічыцца, на мой погляд, слушна, бо ранейшыя, знойдзеныя мною ў той жа бібліятэцы рукапісы, якія бясспрэчна належаць Міхалу Казіміру, утрымліваюць аналагічны матэрыял). Дык вось, у друкаваным зборніку з 1788 г. сярод оперных лібрэта ды вершаў аказаліся шматлікія куплеты тых песень, што змешчаныя ў дадатку да зборніка і ўжо вядомыя нашаму слухачу дзякуючы выкананню Віктара Скорабагатава, Ганны Каржанеўскай, а таксама ансамбля старадаўняй музыкі "Кантабіле". Але сталася так, што выканаўцы карысталіся нотным матэрыялам, атрыманым мною раней па міжбібліятэчным абанеменце. У ім жа аказаліся толькі тэксты аднаго куплета, падпісанага пад вакальным радком. Зразумела, што ні выканаўцы, ні я не маглі ведаць пра існаванне астатніх куплетаў, змешчаных зусім асобна ад нотаў. Цяпер жа, калі мы маем поўныя тэксты песень (пераклад іх, як і першых куплетаў, згадзіўся зрабіць У. Мархель), ёсць магчымасць нарэшце пачуць песні Агінскага ў поўным варыянце.

Прыклад з гэтым старадрукам падаецца мне вельмі паказальным для нашай навукі, якая не мае дастатковай архіўнай базы на Беларусі й мусіць пракладаць шляхі да замежных сховішчаў. Шляхоў жа тых няшмат, дый адшукаць іх няпроста. Таму й рэпертуар выканаўцаў, і кола даследчых крыніц папаўняецца не так хутка й бездакорна дакладна, як хацелася б. Аднак сёння ў параўнанні з папярэднімі часамі магчымасцей для пошукавай працы адкрываецца значна больш. Таму й не пакідае мяне надзея, як не пакідае жаданне закончыць гэты артыкул сакраментальнай фразай пра рукапісы, якія не гараць (хаця жыццё і сумны вопыт Акадэмічнай бібліятэкі ў Санкт-Пецярбурзе сведчаць пра іншае). Не гараць, а ўсё чакаюць ды чакаюць у розных краінах свету сваіх спадкаемцаў...

Вольга ДАДЗІЁМАВА

B A Y K I,

Y

N I E B A Y K I,

PRZEZ

OBYWATELA SŁONIMSKIEGO

N A P I S A N E.

C Z Ę Ś Ć II.

w WARSZAWIE.

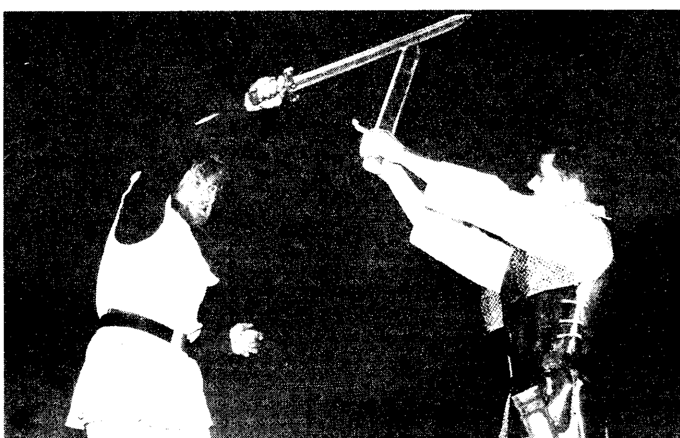
Roku *1788.*

НА ЗДЫМКУ: тытульны аркуш "Баек ды нябаек", напісаных "слонімскім жыхаром" М. Каз. Агінскім.

"ВІДАРЫС". ГОД ТРЫЦЦАЦЬ ПЯТЫ...

10 сакавіка спектаклем "Крыж ля Чорнага тракта" паводле аповесці А. Мальдзіса "Восень пасярод вясны" (інсцэніроўка і пастаноўка рэжысёра і кіраўніка тэатра У. Буйко) будзе адзначана трыццаціпяцігоддзе калектыву, які за нядаўнім часам займеў назоў "Відарыс", але які ўсё яшчэ памятаюць проста Барысаўскім народным тэатрам гарадскога Дома культуры. Маленькі драмгурток (1950) праз дзевяць гадоў існавання зрабіўся сапраўдным тэатрам, якому надалі званне "народны". Сярод кіраўнікоў — прозвішчы М. Ільічова, Ф. Міхайлава, Л. Манаковай (вядомага рэжысёра і выкладчыцы Акадэміі мастацтваў), С. Кулажанкі. П'есы рускай класікі ды М. Шатрова, А. Салынскага (прытым, што ставілі і Міровіча, і Шамякіна) паступова змяніліся на інсцэніроўкі паводле Л. Дайнекі, У. Караткевіча, А. Мальдзіса... Што адбываецца з "Відарысам" цяпер у вялікім горадзе Барысаве? Мы абяцаем вярнуцца да свайго ўласнага пытання пасля святкаванняў і прэм'еры.

На здымку з архіва "ЛіМа": сцэна са спектакля "След ваўкалака" паводле Л. Дайнекі.

Тэатр

РЫД ТАЛІПАЎ:
"...ХАЧУ БЫЦЬ ЗАЛЕЖНЫМ"

Двухгадовы кантракт з аўстрыйскім урадам прадугледжвае для рэжысёра Рыда ТАЛІПАВА два вялікія тэатральныя праекты, перадусім — пастаноўку "Караля Ліра" У. Шэкспіра сумесна са шведскімі акцёрамі і сцэнографам. Падрыхтоўка распачнецца ў сакавіку, а пакуль — адпачынак на творчай радзіме — Беларусі. Такім вымушаным адпачынкам, якому рэжысёр дае назоў "беспрацоўе", робіцца кожнае ягонае вяртанне дадому.

— Рыд, не сакрэт, што людзі творчых прафесій не прагнуць працяглых адпачынкаў. Ведаючы цябе, я разумею тваю прыхаваную крыўду на наш урад ды абставіны; я падзяляю тваё недаўменне. Але ж ты ўсё-такі вяртаешся...

— Вяртаюся. Штораз — са спадзяваннем. Я маю работу ў Аўстрыі, у мяне яшчэ колькі запрашэнняў, і ў кожным я — прадстаўнік Рэспублікі Беларусь. Мяне запрасілі ў Інсбрукскі універсітэт прачытаць колькі лекцый па беларускай культуры. Натуральна, я пачаў з таго, што прывёз з сабою валізу кніг нашых пісьменнікаў, а таксама перакладаў сусветнай класікі на беларускую мову. У Інсбрукскім універсітэце ёсць рускае аддзяленне, так што дарунак мой прынялі з удзячнасцю, але... з чаканнем, так бы мовіць, перакладу... Паразумецца з беларускага боку дапамагаў перакладчык Сяргей Брыжэвіч, з ім самым я і ставіў свой апошні спектакль у Інсбрукскім муніцыпальным тэатры.

— Між тым шмат задум, выпеставаных для нашага тэатра, так ніколі і не ўвасобяцца?

— Я па-ранейшаму не магу знайсці грошы на пастаноўкі. Пакуль мой тэатр-студыя не зробіцца дзяржаўным тэатрам, ніводная мая задума, напэўна, сцэны не зазнае. За мяжою, прынамсі, у Аўстрыі, няма недатацыйных тэатраў. Груба кажучы, да кожнага тэатра так ці інакш, у такой або якой іншай форме спрычыняецца міністэрства культуры. Або дэпартамент, адказны за яе фінансаванне і падтрымку.

— Мабыць, крыўдна ды бескарысна раскідаць свае лепшыя творчыя гады на пошукі грошай, паразумення з уладамі, спонсарамі...

—За мяжою, там, дзе я ставіў, ніводзін тэатр спонсара не шукае. Гэтыя пошукі — наш, тутэйшы, дамарослы міф. Гэта спонсар шукае тэатр, — у маім выпадку, праз міністэрства. Дзяржаўныя законы да такой ступені разумныя і гнуткія, што мне асабіста застаецца займацца толькі сваёй непасрэднай рэжысёрскай справай. Тым, чым я ўмею займацца лепш за ўсё. Іншая справа, што грошы не даюцца пад прозвішча (і толькі прозвішча) аўтара ці рэжысёра. Грошы даюцца пад пэўную, пралічаную пастаноўку, а таксама ўвесь комплекс звязаных, злучаных з ёю мерапрыемстваў. Менавіта гэта і мае назоў "праект". Уся мая работа, паўтараю, вельмі і вельмі канкрэтная. Не схаваю, што тэатр пэўна залежны ад міністэрства культуры. Як фінансава, так і рэпертуарна.

— А як жа нашае заўсёднае торканне пальцам у свабоду творчасці?

— Ну чаму б дзяржаве, якая выдаткуе немалыя грошы, не вымагаць, напрыклад, класічных або нацыянальных імёнаў на афішы тэатра? Калі беларускія тэатры яшчэ змагаліся за волю вольную, я міжволі ўжо тады хацеў быць залежным — дай веры, што гэта несур'ёзна: адной рукой браць ад дзяржавы, а другой паціху складаць фігу ў адказ на ўсе яе просьбы. Я заўсёды хацеў быць залежным! Ад мамы, ад бацькі, якія спачатку кормяць ды апранаюць, а потым дапамагаюць у скрутную часіну. Заходнія тэатры — заўжды пры кімсьці. А што значыць незалежнасць нашых тэатраў? Мала, мала значыць. Кожны тэатр мусіць адказваць перад тымі, хто дае ім магчымасць існаваць.

— Рыд, а як, па тваіх назіраннях, выданні, якія пішуць толькі і толькі пра культуру, або — пераважна пра культуру і мастацтва, за кошт чаго існуюць?

— Выданняў, падобных да "ЛіМа", я ў Аўстрыі не бачыў. Усё-такі згуртаваць такіх спецыялістаў, як вы, не так проста, як не проста сумясціць усе прыгожыя мастацтвы на шаснаццаці газетных палосах. Выданні, падобныя да вашага — гэта, напэўна, мара заходняга мастацкага свету. Але самая паважаная газета не грэбуе рэкламаю. Рэкламы я не бачыў хіба ў "Кірхе цайтунг", царкоўнай газеце, — царква самая заможная арганізацыя. Праўда, што да сувязяў тэатра і газет, дык зацікаўленасць тэатра адчуваецца хоць бы па тым,з якім імпэтам і на якім высокім узроўні ён ладзіць прэс-канферэнцыі з акцёрамі; рэжысёрамі, драматургамі, па тым, якія сустрэчы тэатр прапануе гораду і абавязкова ў першых шэрагах ладкуе прадстаўнікоў прэсы. Мне часам здаецца, што ў нашых тэатрах проста месца бракуе, каб прэс-канферэнцыю зладзіць. Дый рэцэнзія на спектакль там з'яўляецца... у чатыры гадзіны раніцы пасля вечаровай прэм'еры. Я цікавіўся — самі журналісты зацікаўленыя ў такой хуткай рабоце, напэўна іх нядрэнна заахвочваюць.

— Рыд, а рэцэнзіі пішуць мастацтвазнаўцы або ўсё-такі супрацоўнікі рэдакцый?

— Часам рэдакцыя наймае крытыка весці калонку. Часам — не аднаго крытыка. Рэцэнзіі з'яўляюцца вельмі розныя па ўзроўні. Але вяртаюцца да тэатральных падзей толькі спецыялізаваныя выданні. Скажам, праз месяц-другі пасля прэм'еры.

— А тваімі запрашэннямі займаецца якісьці зацікаўлены чалавек — агент, менеджэр?

— Тэатральнаму рэжысёру, які не спанатрыўся ставіць, не дапаможа ніякі менеджэр. Нават там. У нас ёсць званне — там ёсць імя, якое запрашаюць, на якое арыентуюцца, якое падтрымліваюць. Проста імя. Імя, якое заўжды ставяць паперадзе пасады, звання, якое нават на паштовым адрасе фігуруе першым. Дарэчы, істотнае ўдакладненне: тое, што я называю аўстрыйскім міністэрствам культуры, — гэта ўмоўна. На самай справе гэта — урад. Краіны або, як у Германіі, зямлі. Калі ён падтрымаў твой праект, тады не малую ролю пачынае адыгрываць тваё імя — імя таго, хто гэты праект увасабляе. Смешны выпадак апошняга разу: мне трэба было падлогу на сцэне закрыць плексігласам. Усё зрабілі. Выпадкова я даведаўся, колькі гэта каштуе: трыццаць шэсць тысяч долараў. Я толькі і сказаў: навошта? Вы што, спадары, не маглі мне назваць цану? Я б задаволіўся таннейшым матэрыялам. А кіраўніцтва тэатра ў адказ: ну вы ж, маўляў, сказалі... Вы ж, маўляў, хацелі...

— У сакавіку ты ізноў з'едзеш і, у лепшым выпадку, назад прывязеш запіс генеральнай рэпетыцыі ўласнага спектакля. Ізноў твае прыхільнікі, як і мастацтва Беларусі, застануцца са сваімі згадкамі пра стары таліпаўскі падвал і спектаклі "Стрыптыз", "Картатэка", "Яма", "Кантрабас"... А тэатральная навука — з адбіткамі тамтэйшых артыкулаў-рэцэнзій...

—Ведаеш, я яшчэ пацярплю. Патрываю. Я ўсё яшчэ хачу быць залежным тут...

Гутарыла
Жана ЛАШКЕВІЧ.

На здымку: Рыд Таліпаў і перакладчыца, студэнтка рускага аддзялення Інсбрукскага універсітэта Юдзіт Бакачы.
Фота з архіва Рыда ТАЛІПАВА

ПЁТР АЛЕЙНІКАЎ. БЕЛАРУС

На Шклоўшчыне нарадзіўся і гадаваўся вядомы артыст кіно Пётр Алейнікаў. Радзіма на гэта забылася, хоць у вёсцы Крывель нават захавалася ягоная хата....

... Неяк выпала слухаць былога міністра культуры. Падаў яму запіску з просьбаю выслухаць і паспрыяць хоць з мемарыяльнаю дошкаю. Той здзівіўся: "Няўжо Алейнікаў — беларус?!" Давялося падымацца і даваць тлумачэнні, пасля якіх кіраўнік культуры пабяцаў... "разабрацца..."

Не толькі былы міністр культуры, але, магчыма, і шмат хто з аматараў, а то і знаўцаў кіно не ўсведамляе, што "беларус можа быць такім артыстам". Таму варта расказаць пра яго, карыстаючыся ўласнымі набыткамі і нарысам Аляксея Слесарэнкі "Пятро Алейнікаў". Мне, дарэчы, больш нічога не давялося чытаць пра земляка-артыста на радзіме.

Пётр Мартынавіч Алейнікаў нарадзіўся на Шклоўшчыне ў сям'і беларускага селяніна. Каб лёс наканаваў яму доўгі век, то сёлета (12 ліпеня) артысту споўнілася б 80 гадоў. Але пражыў ён на гэтым свеце ўсяго 51. Рана застаўся без бацькі. Мартын Алейнікаў працаваў лесасплаўшчыкам на Дняпры. Аднойчы зваліўся з плыта ў сцюдзёную восеньскую ваду, доўга хварэў. Пеця і старэйшыя двое дзяцей асталіся на руках гаротнай маці. Яна вымушана была выправіць дзяцей жабраваць, пашыўшы ім з апошніх саматканых посцілак кашулі і торбы.

Хлопец часта начаваў у зале чыгуначнай станцыі Шклоў, на лаўцы ў гарадскім парку. Быў ён ціхі і сарамлівы, ніколі нават не лаяўся. Таму гараджане шкадавалі яго, частавалі чым маглі. Яны ж уладкавалі Пецю на дзяржаўны кошт у Шклоўскую школу-інтэрнат. Ён аказаўся старанным і здольным вучнем. Праўда, злоснікі напісалі ў школу, што ў яго ў Крывялі ёсць маці, а ў школу-інтэрнат залічвалі толькі круглых сірот, — зноў хлопец аказаўся на вуліцы. З дапамогаю аднаго старога настаўніка Пецю сабралі грошы, уладкавалі ў прытулак з харчаваннем. Зноў ён бегаў у школу. Вучыўся старанна.

Выпала неўрадлівае лета, таму і ад маці не было чаго чакаць. Пеця стаў зарабляць сам — сек дровы, ганяў коні ў малатарні, быў наняўся нянькай...

Летнім часам, на вакацыях, ён бавіўся ў гарадскім парку. На тое была прычына — тут "круцілі кіно". Стараўся патрапіць у кіназалу любым шляхам, найчасцей круціў невялікую дынамамашыну (так для паказу кінафільма даставалі электраэнергію). Нарэшце здружыўся з кінамеханікам, які іншы раз давяраў яму круціць ручку праекцыйнага апарата.

Пасля таго лета Пеця кінуў вучыцца. Яго захапіла кіно,ён сабраўся ехаць у Маскву. На вакзале падзяліўся са знаёмым настаўнікам сваімі сакрэтамі, настаўнік адгаварыў яго ад Масквы, бо ў Пеці няма поўнай агульнай адукацыі.

Хлопец засумаваў, узяўся бадзяжыць, трапіў у Аршанскі дзіцячы прыёмнік-размеркавальнік, адтуль — у Барсукоўскую дзіцячую калонію на перавыхаванне. Перавыхоўваўся такім чынам: стварыў гурток драматычнага мастацтва і зрабіўся ягоным кіраўніком. Неўзабаве з калоніі яго выправілі ў Першую Усебеларускую камуну імя Дзесяцігоддзя Кастрычніцкай рэвалюцыі (там былі лепшыя ўмовы для вучобы). У камуне Пеця таксама кіраваў драматычным гуртком, які набыў папулярнасць у горадзе. Алейнікаў выконваў камедыйныя ролі, захапляўся мастацкім чытаннем. Ведаў на памяць многія вершы Францішка Багушэвіча, Максіма Багдановіча, Янкі Купалы, Якуба Коласа, паэму "Тарас на Парнасе".

У камуне яму пашанцавала сустрэцца з вядомым Б. Кумельскім — заслужаным артыстам РСФСР, і ён параіў юнаку вучыцца.

Відаць, натхнёны гэтай падтрымкай, Пётр Алейнікаў пасля заканчэння сярэдняй школы адправіўся ў Ленінград для паступлення ў інстытут сцэнічных мастацтваў. Конкурс быў ашаламляльны — на 40 месц ажно тысяча заяў. Але наш зямляк удала прайшоў сіта адбору і быў залічаны на кінематаграфічнае аддзяленне да заслужанага дзеяча мастацтваў РСФСР Сяргея Герасімава. Алейнікаву пашанцавала на добрага настаўніка, які рыхтаваў спецыялістаў з разлікам на сумесную працу. Невыпадкова ў яго фільмах здымаліся многія студэнты; гэтак і Алейнікаў пачынае здымацца ў кінафільмах, выконвае ролі ў карцінах "Я кахаю", "Сустрэчы", "Сяляне".

Даведаўшыся, што "Белдзяржкіно" знаходзіцца ў Ленінградзе, ён адправіўся на беларускую кінафабрыку. Вядома, што Алейнікаў быў загаварыў на роднай мове, але на яго паглядзелі, як на дзівака. У другі раз Пятра сустрэлі абыякава, паставіліся да яго пыхліва: надта ўжо карцела пачаткоўцу штосьці зрабіць для роднай Беларусі...

Але Сяргей Герасімаў Алейнікава так проста не адпусціў. Запрасіў на ролю Пецькі Малібогі ў кінафільме "Сямёра смелых": поспех быў сенсацыйны.

Пасля здымак у фільме "За Савецкую Радзіму" П. Алейнікаў у карціне "Камсамольск" выконвае ролю вясёлага юнака, які прыехаў на Далёкі Усход будаваць новы горад. Не галоўная роля выпала Пятру Алейнікаву ў фільме "Трактарысты". Тым не менш ён запомніўся гледачам. У кінафільме пра шахцёраў "Вялікае жыццё" Алейнікаў выканаў ролю маладога забойшчыка Вані Курскага — гэта была чарговая ўдача артыста...

...А потым прыйшла цяжкая часіна. Артыст не здымаўся многія гады, вымушаны быў калясіць па краіне, выступаючы ў эстрадных канцэртах. Спадзяваўся вярнуцца на экран, — гэтага вымагалі і гледачы ў шматлікіх лістах.

Ён не шкадаваў сябе. Набыў мокры плеўрыт. Пасля аперацыі астаўся з адным лёгкім. Зачасціў на Шклоўшчыну. У адпачынку і працы на лузе бавіў час з землякамі. Бываў на Радзіме з канцэртнай брыгадай.

Пасля адной такой паездкі на радзіму яго, нарэшце, запрасіў рэжысёр "Туркменфільма" Булат Мансураў зняцца ў фільме "Наталенне смагі".

Здымкі сталіся апошнімі для Пятра Алейнікава: 8 чэрвеня 1965 года яго не стала.

Пётр Алейнікаў заслугоўвае нашай памяці. Заслугоўвае ўшанавання і павагі. Знакаміты беларус. Непаўторны артыст.

Л. АНЦІПЕНКА,
рэдактар шклоўскай раённай газеты "Ударны фронт"

ЛІМ
ЧАСАПІС

ПЕРШЫЯ ПРОМНІ "ПРАМЕНЯ"

У самым канцы мінулага года, а калі дакладней, то 27 снежня, выйшаў першы нумар газеты беларусаў Латвіі "Прамень". У звароце "Да беларусаў Латвіі" гаварылася: "Паважаныя суайчыннікі! Сёння вы трымаеце ў руках і здзіўлена разглядваеце першы нумар газеты "Прамень", надрукаваны на вашай роднай беларускай мове. Цяплей зрабілася ў вас на сэрцы, бо менавіта з сённяшняга дня вы адчуеце сябе не такімі ўжо адарванымі ад сваёй матулі-радзімы і адзін ад аднаго тут, у Латвіі.

Невялічкая пакуль што наша газета — гэта першая ластавачка, што прыляцела да нас з роднай зямлі, гэта дрыготкі праменьчык азяючага над новай Беларуссю сонейка. Хай сабе і невялічкая, але колькі радасці падаруе яна кожнаму беларусу: і мову нагадвае, і верне ў нашы душы раўнавагу і ўпэўненасць".

У нумары былі віншаванні Управы згуртавання беларусаў свету "Бацькаўшчына", старшыні таварыства "Беларусь —Латвія" С. Панізніка, сакратарыята Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны, рэдакцыі газеты "Наша слова". У нумары былі цікавыя матэрыялы галоўнага рэдактара "Праменя" Л. Шакаўца "Беларусь" усім багата: ёсць для поля, ёсць для хаты...", прадпрымальніка В. Піскуновай "Што год наступны нам рыхтуе...", Т. Касухі "І рукі прагнуць пэндзля" і іншыя.

Калі першы нумар "Праменя" выйшаў фарматам "ЛіМа" (усяго чатыры старонкі), другі, які пазначаны 29 студзеня 1995 года — фарматам "Звязды". Названы ўжо і тыраж — 3 тысячы экземпляраў, перыядычнасць — адзін раз у месяц.

А на яго старонках — слова дырэктара Нацыянальнага навукова-асветнага цэнтра імя Ф. Скарыны, прэзідэнта Міжнароднай асацыяцыі беларусістаў А. Мальдзіса з выпадку выхаду першага нумара газеты — "Свяці і напамінай!", артыкул Н. Гілевіча "Якой жа будзе наша мова беларуская?", рэпартаж са справаздачнага сходу Таварыства беларускай мовы "Прамень" імя Ф. Скарыны "Заззяў "Прамень" справаздачай", выступленне Г. Сурмач "І пра нас, беларусаў, ведаюць у свеце!", слова А. Міцкевіч пра М. Гусоўскага "Самы таленавіты і самы адукаваны ўсходні славянін" і слова Л. Шакаўца "Усё ад бярозаў паходзіць" у сувязі з 70-годдзем Бярэзінскага запаведніка... Толькі першыя промні "Праменя"... Хай жа свеціць ён доўга, ярка і шчодра!

А.М.

"ЗАКАХАНАЯ" ВЯРНУЛАСЯ. ХІТРАМУДРА?

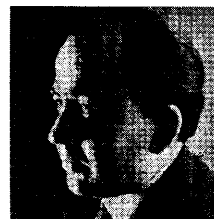
Класічная камедыя Лопэ дэ Вэгі "Хітрамудрая закаханая" вярнулася на магілёўскія падмосткі (завітаўшы ў 1966 годзе).

Гэты раз — у рэжысуры Ігара Перапёлкіна, у мастакоўскім вырашэнні Алега Рыбакова і з пастаноўкаю іспанскіх танцаў Зояй Макарэвіч. У спектаклі заняты два склады: В. Амяльчэня і Г. Лабанок, З. Бурцава і Г. Ігначова, В. Галкін, У. Пятровіч, А. Дудзіч і Я. Белацаркоўская, А. Паноў, А. Ташкіноў...

Шматнаселеная камедыя чаго толькі ні вымагае: і пастановачных сродкаў, і трэнінгаў па пластыцы, і ўрокаў фехтавання, і ўменне рухацца ў доўгіх спадніцах ды спрытна абыходзіцца з вахлікам... А таксама майстэрства адчуваць стыль, эпоху ды мець на ўвазе сучаснасць. Апошняга, здаецца, магілёўскім акцёрам ніколі не бракавала...

НА ЗДЫМКУ: Галіна Лабанок (Фяніса) і Алена Дудзіч (Херарда).

Фота Вадзіма КУСТОВА

Марка Ганчаў — адзін з самых вядомых і аўтарытэтных сёння майстроў паэтычнага слова ў Балгарыі. Яго пяру належыць каля дзесяці кніг лірыкі і, мабыць, столькі ж кніг сатырычнай паэзіі. Лірыка яго, як правіла, тужлівая, журботная, горка-іранічная, і непрыкметна пераходзіць у сатыру, якая таксама ў яго не злосная, а горкая, балючая, хоць і вострая... М. Ганчаў пераклаў на балгарскую мову старажытнаіндускі эпас "Махабхарата" і "Рамаяна", асобныя творы французскіх, нямецкіх і рускіх пісьменнікаў. Таксама і беларускіх. Усё жыццё працаваў у рэдакцыях газет і часопісаў, у выдавецтвах, апошнія гады быў рэдактарам газеты балгарскіх пісьменнікаў "Литературен форум". З канца 1993 года — Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Рэспублікі Балгарыі ў Рэспубліцы Беларусь.

Вершы, якія прапануюцца ўвазе чытачоў, напісаны аўтарам у 70—80-я гады.

Марка ГАНЧАЎ

РАЗУМНЫ ЧЫТАЧ

"Для разумных пісацьму! —
сказаў сабе аўтар. —
Не так, каб змест быў
відзён наскрозь,
А — з падтэкстам, з намёкам,
з хітрай прыпраўкай.
Ёсць жа ў нас і разумны чытач,
нябось!.."

І, прыклаўшы старанне
ў майстэрстве тонкім,
Шмат рэчаў сказаў не абы-якіх,
Але так нестандартна, што толькі
Разумны чытач мог спасцігнуць іх.

Разумны чытач прачытаў іх удумна,
Ды не ўспыхнуў святлом зіхаткім,
А пацісну плячыма, скісліўся сумна,
Сцяў губы сярдзіта і хмыкнуў: — Хм!

Потым доўга бурчэў асуджальна:
— Дурань аўтар!
Інакш не магу і лічыць:
Такія рэчы сказаў, пра якія звычайна
Чалавек разумны — маўчыць...

І СЯГОННЯШНІ

Дзеці, гэй, за стол!
Пры бацьку-матцы
Ешце ўволю, каб не пахудзелі,
Бо, відаць, адно на вас грамадства
Ускладае ўсе свае надзеі.

Мы, бацькі, яго ўжо не цікавім:
Не хлусы, не цынікі, не сцервы, —
Надта нораў выхаваны маем.
Вы развейце сум яго нясцерпны!

Нарабіце гадства, каб адчула
Нораў ваш, з якім і проста й лёгка,
І нарэшце з горыччу ўздыхнула:
"Яблычак не падае далёка..."

Гэты сілагізм вусны шэльмаў
Перавернуць і з канца падхопяць —
Скажуць: менавіта з добрых сем'яў
Лайдакі найбольшыя выходзяць.

Дык хутчэй за стол! І, калі ласка,
З'ешце ўсё, што ў місы накрамсана.
Ешце! Вы — дзень заўтрашні
грамадства.
Зрэшты, і сягонняшні таксама.

АДПАЛІ ПЕРАСАДЖАНЫЯ СЭРЦЫ

Адпалі перасаджаныя сэрцы,
Як спечаныя спёкаю пупышкі.
Калі сачылі мы за іхняй смерцю —
Экран іскрылі дрыжыкаў успышкі.

Канаючы ў апошніх курчах, цела
Адторгла сэрца, што яму служыла
І кроў і ласку, хай сабе нясмела,
А ўсё ж ганяла па ягоных жылах.

З супрацьўленнем справіцца навука
Не можа — так усталявала вечнасць.
Падумайце ж пра тых,
хто хоча ў муках
Пересадзіць не сэрца, а сардэчнасць.

ЗЯМНЫЯ ЛЮДЗІ

Уладу — дай ім! Грошы — дай!
А спрэчку так канчаюць порстка:
"Людзей занадта не карай —
Зямныя мы. Нашто ж так жорстка?"

Вось так: зямных не вінаваць!
Але ж тады... скажыце, людзі:
Чаму вам гэтак напляваць,
Што з ёй, зямлёю нашай, будзе?

СЦЯНА

Госці ў гасцінай,
дзе кухлі падносяць, —
Людзі, звычайна, крыклівыя досыць:
Кожны, навыперадкі ці ўслед,
З усіх сіл крытыкуе свет.

Так, але дзеці ў пакоі суседнім
Перакрываюць наш
крык усясветны —
Ладзячы гульні-забавы свае,
Хваляць свет, колькі сілы стае.

— Што ж, бяды тут не трэба
бачыць —
Ісціна пасярэдзіне, значыць.
— Пасярэдзіне, кажаш, яна?
Пасярэдзіне, братка, сцяна.

ХАЛОДНЫЯ ДРЫЖЫКІ

Не знаю, храбры быў ці кволы
Салдат-фашыст, ідучы ў бой,
А на падворку нашай школы
Ён, безумоўна, быў герой.

Марознай раніцай вадою
Ён абліваў сябе ўсяго —
Але пад пенай ледзяною
Не бралі дрыжыкі яго.

Ён не хацеў чакаць да цёплай
Пары, бо знаць не мог ваяк,
На дне магілы ці ў акопе
Наступны мецьме ён бівак.

А можа, смерць сваім дыханнем
Яго ўжо зблізку абдала —
І ў параўнанні з ёй тым раннем
Вада сцюдзёнай не была?

Які, не знаю, лёс ягоны.
Адно запомніў я навек,
Што люты звер, калі быў голы,
Ён быў не звер, а чалавек.

СУСТРЭЧНЫ КРЫК

Такім застаў я гэты свет і, мабыць,
Такім пакіну ў нейкі дзень яго:
Расцятым напал
ад сустрэчных крыкаў.
Ах, як крычаў мой дзед
праз агароджу
Суседу нашаму і як жа той
Стараўся дзеду доўг сплаціць
імгненна!
І я аднойчы, цераз стол рабочы,
Пачаў калегам штосьці крычаць, якія
Таксама штосьці крычалі гучна мне.
Дзяржавы штосьці крычаць
цераз граніцу —
У мегафоны ды і ў мегатоны.
О, Госпадзі, навошта гэты крык?
Няўжо не можна ціха і спакойна?
Паслухаўшы, пра што крычыцца
столькі,
Я ўслупянеў ад адкрыцця: папраўдзе,
Дзяліць няма чаго, папраўдзе, кожны
Сам да сябе крычыць.
Адна палова,
Упэўненая ў нутры нас у нечым,
Крычыць другой няўпэўненай. Або
Наадварот — нясмелая крычыць
Упэўненай, для самапачування.
Але калі любы пачне прылюдна
Сам да сябе крычаць,
з сабой спрачацца, —
Што пра яго падумаюць? Вар'ят!
Таму ў нас розныя паловы нашы
Адна другой даюць правы ўзаемна
Адной крычаць штосілы да другой.
І як ні дзіўна ў лёсу вечнай дзеі,
Якраз тады, калі няма надзеі,
Што хоць адзін пачуты
будзе з нас —
Свет кажа: гэта не найгоршы час.

МУЖНАЯ БАБА

Баба наша — ну, ведама, баба,
Думаў я. Яна ж перад смерцю
Не толькі не чулася слаба,
А надзіва мужна, паверце.

Са свайго смяротнага ложа
У аконца глядзела доўга
І свяцілася: — Госпадзі Божа,
Да чаго ж на зямлі цудоўна!

І ўсё божкала так, без увагі
На мяне, ужо не малога,
Што магу падумаць: ад страху,
Бач, паддобрываецца да Бога.

СТАРЫ ПАЭТ

Ён кніг не мае — не агораў
Ніводнай... Згорблены, як гном,
Надзіва ўсім на бераг мора
Прыехаў ён у Творчы Дом.

На пляж не ходзіць. Безупынку,
Сабою сфінкса ўдаючы,
Дзяўбе й дзяўбе сваю машынку,
Парою — нават і ўначы.

Аднойчы неяк, памылкова,
Я да яго ў пакой забег —
І мне адкрыўся выпадкова
Анекдатычны старцаў грэх.

О, Божа, ён жа не друкуе,
І ліст на валік не кладзе.
Але каб чулі, што працуе —
Пустыя клавішы дзяўбе!

Пытанне ўсё ж лічу адкрытым:
А можа, ён і ёсць паэт —
Які не словамі, а рытмам
Скарыў сабе будзённы свет?

СТРАХ ЗА СКУРУ

Учора ўвечары,
Калі я разразаў
Скурку на баранчыку запечаным,
Хтосьці, настроены
На тэмы вечныя,
Перш чым голад наталіць,
Сказаў:
— Усім нам страх,
Прызнаемся, браткі,
За скуру за сваю —
Бо час такі.
І мне, як і істоце кожнай,
За скуру за сваю трывожна.
І я гатоў на крок любы —
Плаціць і здрадай і хлуснёй,
Каб толькі нож адвёдзен быў
Ад скуры ад маёй...

Тут,
Рэжучы запечаную скурку,
Я прыпыніўся ўсё ж
І паглядзеў на нож.
Не дакранаўся ён да скуры нашай,
А толькі — да запечанай ягнячай.

Ах, мілыя!
Нашто гуляць у жмуркі?
Нам страх за іншае —
І страх, і жах:
Каб гэтая запечаная скурка
У нас не выслізнула
З-пад нажа...

НЕ ХАЧУ ІХ ЗНАЦЬ

Раз муза не са мной — няма і сэнсу
Выходзіць з дому, вулкамі снаваць,
Каб людзі бачылі, як цяжка сэрцу.
Нашто яны мне? Не хачу іх знаць.

Праз колькі дзён глядзяць:
мне ўжо адлегла.
Што муза зноў са мною —
не схаваць.
Купляю сшытак — і дадому бегма:
Цяпер тым больш я не хачу іх знаць!

З балгарскай пераклаў
Ніл ГІЛЕВІЧ

Выставы

КВАРТЭТ, ШТО НА АДНУ МЕЛОДЫЮ

У той час, калі большасць маладых стала захапляецца авангардам, на выставе Бархатковых пануе рэалізм. Яшчэ зусім нядаўна мы бескампрамісна верылі ў тое, што галоўную ролю ў нашым мастацтве займае так званы "сацыялістычны" рэалізм. Праўда, сёй-той з мастакоў спрабаваў сябе ў іншым рэалізме, без прыметнікаў. Але гэта не падтрымлівалася афіцыйнымі ўладамі. Такім быў рэалізм старэйшага Бархаткова — Антона Стэфанавіча, які адзначыў ужо сваё васьмідзесяцігоддзе. Ён атрымаў мастацкую адукацыю ў Маскоўскім мастацкім вучылішчы імя "1905 года". Тут выкладалі такія знакамітыя пейзажысты, як В. Крымаў, П. Пятровічаў — вучні славутага І. Левітана. Шмат дало для творчага станаўлення Антона Бархаткова і яго працяглае сяброўства са славутым земляком В. Бялыніцкім-Бірулем. Ад яго мастак навучыўся "слухаць" прыроду. Таму ў творах жывапісца дарэмна шукаць прыгожыя мясціны беларускай зямлі. Яны "звычайныя" — без наўмысных дэкаратыўных ці пластычных эфектаў. Але ў кожным з іх ёсць тое, што вызначае сапраўдны жываліс — настрой прыроды, ціхай, не надта кідкай, але такой дарагой сэрцу кожнага беларуса.

Малодшы Бархаткоў — Ігар — выхаванец Беларускай акадэміі мастацтваў, вучань П. Крахалёва і М. Данцыга. Працягнуў стажыроўку ў Акадэмічных майстэрнях М. Савіцкага. Першае ўражанне ад пейзажаў Ігара — мастак не выбірае матываў для сваіх твораў. Для яго аднолькава прыгожыя і страха вясковага хлеўчыка, і састарэлы ад часу плот, і капліцка на вясковых могілках. Тут паўстае на ўсю моц сама сутнасць рэалістычнага мастацтва. Гледзячы на дасканала выпісаныя жэрдачкі, пачарнелую гонту, пажоўклую траву, недасведчаны ў справах мастацтва глядач можа залічыць гэтыя творы да натуралізму. Але ён глыбока памыліцца.

Рэалізм выцякае з самой сутнасці адлюстраванага, ён у агульным настроі карціны, у яе вобразным вырашэнні, у тым унутраным гучанні, якое прымушае не толькі павархоўна глядзець на палатно, але і думаць пра лёс радзімы, людзей, якія жывуць на гэтай зямлі.

Адзінокая "капліцка" на ўскраіне вёскі, напаўразбураная "царква ў Халмах" — сведчанні далёкай мінуўшчыны, калі людзі верылі ў бога, і гэта вера стрымлівала іх ад ганебных учынкаў. Але нашчадкі хутка забыліся пра гэта, занядбалі ўсё тое, што было створана на працягу стагоддзяў. "Капліцка на магіле Дуніна-Марцінкевіча". Любоўна выпісаны дрэвы на першым плане, архітэктура самой капліцкі — выдатнага помніка славутаму аўтару "Сялянкі". Але не менш значным помнікам пісьменніку з'яўляецца твор нашага сучасніка, жывапісца, які аддаў даніну памяці пачынальніку беларускага мастацкага слова.

Сямейны "партрэт" Бархатковых.

А побач — творы Алены Бархатковай, жонкі і сяброўкі Ігара. З чыста жаночым замілаваннем пішa яна цвітучы "Бэз", "Яблыкі ў садзе", нацюрморты. Пяшчотна кладуцца на палатно жывапісныя мазкі, з якіх паўстае вобраз роднай прыроды. І хоць некаторыя матывы ў творах Алены паўтараюць працы Ігара, гэта цалкам самастойныя творы.

Чацвёрты з "клана" Бархатковых — Віталь — цяпер жыве і працуе ў Амерыцы. Таму яго твораў апошніх год на выставе няма. Можна толькі спаслацца і пагадзіцца з ацэнкай мастака Алега Луцэвіча, у якога калісьці вучыўся Віталь: "Паглядзіце на нацюрморт з бэзам — такую працу мог напісаць толькі сапраўдны талент. Па глыбіні адчування прыгажосці выбранага матыву, колераваму вырашэнню яму тут няма роўных..."

Некалькі слоў пра арганізацыю выставы. Кожная экспазіцыя для мастакоў і грамадскасці, якая заклапочана лёсам нашага мастацтва, — свята. Выстава Бархатковых — адметная. Гэта свята рэалізму. Але зрабіць яго ў наш час вельмі няпроста. Матэрыяльныя ўмовы, у якіх апынуліся мастакі, не дазваляюць ім часта выстаўляцца. Даламагае толькі зацікаўленасць грамадскасці. Таму хочацца выказаць удзячнасць фірме "Раміт", якая сталася спонсарам выставы Бархатковых.

Леанід ДРОБАЎ

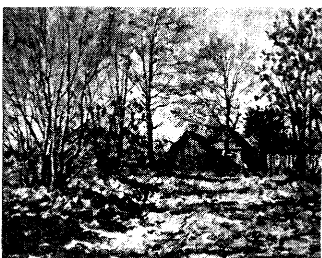
Фота В. СТРАЛКОЎСКАГА

Антон Бархаткоў. "Сакавік".

Віталь Бархаткоў. "Нацюрморт з бэзам".

Ігар Бархаткоў. "Алея".

ЯГО ШАНАВАЎ КАРАТКЕВІЧ

Сярод цікавых людзей, з якімі хацелася пазнаёміцца на Жыткаўшчыне, быў і супрацоўнік Прыпяцкага дзяржаўнага ландшафтна-гідралагічнага запаведніка В. Клакоцкі. Выпадала зводдаль бачыць Вадзіма Пятровіча, а пазнаёміцца — не.

Як і звычайна ў жыцці, таму паспрыяў выпадак. А дакладней, знаёмства з чарговым томам збору твораў Уладзіміра Караткевіча. У другой кнізе восьмага тома прачытаў нарыс "Сцюдзёная вясна, або 1000 год і сем дзён". Ён прысвечаны старажытнаму Тураву, а перад сівой мінуўшчынай вядомы паэт і празаік заўжды схіляў галаву ў пашане.

На старонках нарыса я і знайшоў патрэбны адрас: "А праз вуліцу ад школы драўляны дом на дзве паловы, у адной з якіх жыве "запаветная" сям'я: арнітолаг Прыпяцкага запаведніка Вадзім Пятровіч Клакоцкі, ды жонка ягоная, батанік Тамара Мікалаеўна..."

Асоба не з ліку ардынарных, Уладзімір Караткевіч, я ведаў, на сяброўства не разменьваўся. Дружбы з нецікавымі людзьмі не ўхваляў і не любіў. А вось земляка, як бачна, шанаваў і паважаў. Вось і пісаў:

"Клакоцкі, невялікі, вельмі кашчавы, тварам — ну дакладна У. І. Даль, толькі што барада клінам (досыць рэдкі выпадак, калі я памяркоўна стаўлюся да барады ў чалавека, што яшчэ не стаў дзедам), расказвае...

Ён гаворыць аб фауне стэпаў і лесастэпаў так, што, паслухаўшы яго, іншы дзесяць трактатаў напісаў бы...

Ехаць за Клакоцкім цікава. Бачыць многа. У мяне таксама някепскі зрок (тфу-тфу), у маладосці быў нават выключны. А ў гэтага зрок абвостраны веданнем. Я магу сказаць (гэта пад Слепцамі): "Палявы лунь лятае". А ён кажа, ці далёка ягонае месца. Я магу сказаць: "Кражныя пайшлі", ды, можа, дабаўлю, што самцы. А ён скажа, што ляцяць на лінку. Я заўважу двух сівагракаў, а ён скажа, на якой такой справе і куды яны кіруюцца"...

Даўнавата ўжо няма сярод нас У. Караткевіча. Інтарэс пачуць успаміны пра яго з вуснаў сябра і павёў мяне ў Тураў.

Сям'я Клакоцкіх, як аказалася, жыве ўжо не ў тым доме, на ганку якога супрацоўнік "Маладосці" В. Ждановіч сфатаграфаваў У. Караткевіча "з двума кацянятамі, пакуль без назвіска, проста пярэстым і рыжым", у руках, а потым і з гаспадаром, калі сябры разглядалі буслянку на суседскім падворку.

Быў выхадны дзень. В. Клакоцкі адпачываў пасля начнога высочвання на такавішчы. Разгаварыліся. Канечне, не ўцярпеў, падступіў да яго з роспытамі пра У. Караткевіча.

Вадзім Пятровіч расказаў:

— Пра мяне ён ведаў па расповедах В. Ждановіча. Казалі, што хацеў пазнаёміцца. Але не трапілася. То мне,хто яму.

Неяк у Караткевіча было асабліва шмат непрыемнасцей. Каб падтрымаць яго, Валянцін настояў на маёй паездцы ў Мінск.

Нечым я яму спадабаўся. Хоць з тымі, то не пагляну́ўся, Караткевіч парываў раз і назаўсёды. Бачыцца нам давялося разоў восем, у тым ліку двойчы ў Тураве.

Гэта быў найцікавейшы чалавек, беззапаветна ўлюбёны ў свой край і яго гісторыю. А вось у сённяшнім дні прымаў далёка не ўсё. І гаварыў пра гэта не цішком, а адкрыта. Таму і не дзіўна, што не меў пашаны "от власть предержащих".

Вельмі любіў людзей і прыроду. Быў такім, што не раздвойваўся і не станавіўся ў позу. Яго ўчынкі адпавядалі руху яго душы. Цудоўна ведаў гісторыю Беларусі, быў эрудытам і жартаўніком. Цікавіўся рознай літаратурай, да знаёмства чытаў і мае асобныя працы.

Яго нярэдка папракалі ў архаізацыі мовы, канструяванні слоў. Прызнаюся, напачатку такое ўражанне было ў мяне. Але калі пазней пазнаёміўся з летапісамі, пераканаўся, што ён шмат узяў адтуль. Сёння я проста перакананы, што мова Караткевіча нашмат бліжэй да народнай, чым у многіх нашых народных пісьменнікаў.

В. Клакоцкі нечакана змаўкае, задумваецца.А потым — з відавочным болем у не па ўзросце маладых і блакітных вачах-расказвае, як да яго прывезлі вельмі хворага У. Караткевіча з апошняй вандроўкі па Прыпяці. Тамара Мікалаеўна не ведала сну і адпачынку. Яе зёлкі сапраўды дапамаглі ачуняць госцю. На аперацыю ў Тураве блізкія сябры пісьменніка не згадзіліся. Сталічныя ж дактары так крыўдна памыліліся з дыягназам... Вось і дакарае Вадзім Пятровіч сёння сябе за ўступніцтва.

Толькі добры чалавек і без віны будзе адчуваць сябе вінаватым перад сябрам.

Алесь ЛІСІЦКІ

г. Жыткавічы

Сярод кніг

СТАЛА МЕНШ ПСЕЎДАНАВУКІ

Усе, хто прымаў удзел у бліц-апытанні "ЛіМа" (N1 за г.г), пішуць у асноўным пра творы прыгожага пісьменства. А мне б хацелася звярнуць увагу на даволі шматлікую літаратуру, у якой з розных бакоў асвятляецца не духоўны, а біялагічны стан чалавека.

За мінулы год значна знізіліся тыражы на навуковую медыцынскую літаратуру, у тым ліку на даведніцкую. Не сакрэт, што раней попыт на медыцынскія даведнікі падтрымлівалі не толькі спецыялісты, але і так званыя чытачы шырокага кола. Апошнія такім чынам задавальнялі сваю цікаўнасць да якой-небудзь галіны медыцыны, недастаткова асветленай у навукова-папулярных выданнях.

Пачала яскрава праяўляцца тэндэнцыя ўсялякіх прыватных выдавецкіх структур да перакпючэння з выпуску секса-дэтэктыўных твораў на выданне папулярных медыцынскіх даведнікаў. Гэта прыемная і заканамерная з'ява, таму што попыт насельніцтва на такія кнігі ў апошнія дзесяцігоддзі стабільна трымаўся на ўзроўні 35—40% і наўрад ці значна зменшыўся.

На паліцах кнігарань крыху паменела твораў акультнага і "ачышчальнага" напрамкаў. У навукова-папулярных выданнях стала менш псеўданавукі. Выдаўцы імкнуцца выпускаць серыі кніг, у якіх надзвычай коратка, але разнастайна асвятляюцца найбольш цікавыя і хвалюючыя для людзей пытанні парушэння і захавання здароўя. Магчыма, яны небеспадстаўна прытрымліваюцца думкі, што большасць людзей з фантана ведаў не п'е, а толькі палошча горла. Сярод гэтых кніг узрасла ўдзельная вага даведнікаў, прысвечаных праблемам умацавання здароўя.

Здаецца, што выдаўцы сталі больш прыслухоўвацца да вучоных-медыкаў. І слушную думку, якую апошнія ўжо многія гады не перастаюць паўтараць, што "пазбаўленне чалавецтва ад хвароб магчыма толькі шляхам іх недапушчэння", здаецца, нарэшце пачалі ўсведамляць супрацоўнікі СМІ. Шкада толькі, што для перадачы гэтай думкі насельніцтву ў падаўляючай большасці выпадкаў яны скарыстоўваюць замежныя выданні.

Звярнулі на сябе ўвагу кнігі выдавецтва "Беларуская энцыклапедыя": зборнік з трох вельмі папулярных у апошнія гады твораў — "Жыць да 180 гадоў" англійскага герантолага Джусцін Глас, "Цуд галадання" амерыканскага дыэтолага Поля Брэга і "Салернскі кодэкс здароўя", а таксама папулярны энцыклапедычны даведнік "Здароўе без лекаў", поўнасцю складзены з артыкулаў нашых айчынных аўтараў.

Калі верыць анатацыі зборніка, пад яго вокладкай апынуліся такія розныя творы з адной мэтай — дапамагчы шырокаму колу чытачоў выпрацаваць праграму актыўнага даўгалецця. Мяне ж у гэтым зборніку больш прывабіла яскравае сведчанне сучаснасці гігіенічных і дыэтычных парад, дзейснасць якіх была відавочна яшчэ ў 14-м стагоддзі.

Што датычыць згаданага энцыклапедычнага даведніка "Здароўе без лекаў", то непрыемна здзівілі празмерна "навуковая" мова даведніка, агульнасць думак, адсутнасць парад у асобных артыкулах, тэндэнцыйнасць, бессістэмнасць, супярэчлівасць у падборы артыкулаў.

Генадзь ШЭРШАНЬ,
супрацоўнік выдавецтва "Беларусь"

ПА ТВОРАХ ПЕТРУСЯ БРОЎКІ

У Цэнтральным Доме афіцэраў была паказана літаратурна-мастацкая праграма па матывах творчасці народнага паэта Беларусі Петруся Броўкі. Прыйшлі ваеннаслужачыя, курсанты, супрацоўнікі літаратурных музеяў, іншыя прыхільнікі яго творчасці. Вядучы супрацоўнік Дома афіцэраў А. Верабей паведаміў, што мерапрыемства праводзіцца як ушанаванне памяці Петруся Усцінавіча, з дня нараджэння якога сёлета 25 чэрвеня спаўняецца 90 гадоў.

Уступнае слова да праграмы зрабіў літаратуразнавец і музейны работнік М. Пратасевіч. А. Савіцкі, П. Прыходзька, А. Слесарэнка нагадалі асобныя моманты сваіх сустрэч з П. Броўкам. П. Прыходзька прачытаў свае вершы, а А. Слесарэнка — гумарыстычныя творы Петруся Усцінавіча.

У канцэрце прынялі ўдзел дзіцячы ансамбль "Вавёрачка", ансамбль "Менскі гармонік"... Завяршальным акордам праграмы стала песня кіраўніка гэтага ансамбля І. Раманчука на верш П. Броўкі "Будзь верны".

М. СТЭФАНОВІЧ

ПАМЯЦІ ВЫДАТНАГА ВУЧОНАГА І ПІСЬМЕННІКА

Імя Уладзіміра Калесніка шырока вядома ў нашай краіне і асабліва на Берасцейшчыне. Нарадзіўся на Гродзеншчыне, быў у гады вайны партызанам-мінёрам. А пасля заканчэння Мінскага педінстытута і аспірантуры працаваў больш за 40 гадоў у Брэсцкім педінстытуце. Прафесар і пісьменнік, грамадскі дзеяч, сумленны і добразычлівы чалавек. Выхаваў не адзін дзесятак навукоўцаў і выгадаваў вялікую плеяду пісьменнікаў і паэтаў на гераічнай брэсцкай зямлі.

З мэтай ушанавання памяці У. Калесніка Брэсцкі аблвыканкам вырашыў устанавіць мемарыяльную дошку на доме, дзе ён жыў, а ў педінстытуце назваць адну з аўдыторый яго імем. Зроблена таксама хадайніцтва перад Кабінетам Міністраў рэспублікі аб больш шырокім ушанаванні выдатнага вучонага і пісьменніка.

А. ХАРЛАМАЎ

УШАНАВАЛІ ПАЭТА-ФРАНТАВІКА

Магілёўскаму паэту Васілю Карпечанку сёлета споўнілася 70 гадоў. З гэтай нагоды адбылася творчая вечарына ў Магілёўскай абласной бібліятэцы. Аб творчасці юбіляра расказаў дэкан філфака Магілёўскага педінстытута Я. Клімуць. Сакратар абласной пісьменніцкай арганізацыі У. Дуктаў пазнаёміў прысутных з жыццёвым шляхам франтавіка, настаўніка і паэта. Юбіляра павіншавалі М. Лук'янаў, начальнік упраўлення культуры аблвыканкама М. Дарашкоў, намеснік старшыні Магілёўскага райвыканкама В. Яленскі, дырэктар абласной бібліятэкі В. Баранава, настаўніца К. Сазонава, намеснік начальніка ўпраўлення камерцыйнага банка А. Бардзюкоў. Вядучыя вечарыны студэнтка І. Язвінская і вучань А. Марчанка здолелі стварыць атмасферу шчырасці і нязмушанасці. Дапамаглі ім у гэтым кампазіцыі па творах юбіляра, з якімі выступілі заслужаны работнік культуры В. Ермаловіч і хлопчыкі і дзяўчынкі з сёмага беларускамоўнага класа сярэдняй школы N 35 Магілёва, якія даўно ўжо сябруюць з паэтам. Эмацыянальным было і віншаванне вучняў і настаўнікаў Рэчкаўскай сярэдняй школы Магілёўскага раёна, дзе на працягу больш трыццаці гадоў В. Карпечанка выкладаў родную мову і літаратуру.

З хваляваннем прымаў юбіляр з іх рук каравай, слухаў песню "Сустрэча" на ўласныя словы ў выкананні самадзейнага кампазітара М. Яцкова.

Да месца была і выстаўка-агляд жыцця і творчасці паэта-франтавіка.

У. САСНОЎКІН

І Ў ДРУГІМ НУМАРЫ

беластоцкага "Часопіса" за сёлетні год ёсць матэрыялы, з якімі не лішне пазнаёміцца. Змешчаны нататка В. Чаропкі "Хто такі Альгерд?", змястоўны каляндар на люты "...гадоў таму", кіпрскія замалёўкі М. Сахарэвіча "Востраў добрых людзей", успаміны пра бежанства "Пражыць бы толькі", рэцэнзія С. Яновіча на кнігу В. Харужага "Беларускі непадцэнзурны друк у Польшчы, 1981—1990", што выйшла па-польску, іншыя матэрыялы.

Заір АЗГУР

Беларуская культура панесла цяжкую страту. На 88-м годзе жыцця памёр выдатны беларускі скульптар, народны мастак Беларусі і СССР, правадзейны член Акадэміі мастацтваў СССР, лаўрэат Дзяржаўных прэмій СССР, Герой Сацыялістычнай Працы Заір Ісакавіч Азгур.

З. І. Азгур нарадзіўся 2 студзеня 1908 года ў вёсцы Маўчаны Сенненскага раёна на Віцебшчыне. Прафесіянальную адукацыю атрымаў у Віцебскім мастацкім тэхнікуме, Вышэйшым мастацка-тэхнічным інстытуце ў Ленінградзе, у Кіеўскім мастацкім інстытуце і Тбіліскай акадэміі мастацтваў. З 1923 года Заір Ісакавіч прымаў актыўны ўдзел у айчынных і замежных мастацкіх выстаўках. У 30-я гады З. І. Азгур стварыў шэраг твораў для грамадскіх і адміністрацыйных будынкаў, у тым ліку для Дома ўрада ў Мінску. Аднак галоўнае месца ў яго творчасці займае праца над партрэтамі нашых сучаснікаў, грамадскіх і палітычных дзеячаў, выдатных рэвалюцыянераў і палкаводцаў мінулага, яскравых прадстаўнікоў творчай і навуковай інтэлігенцыі.

Цікавасць З. І. Азгура да чалавека, жаданне дасканала ўвасобіць яго пластычнымі сродкамі прывялі да таго, што менавіта партрэт заняў у творчасці скульптара такое выдатнае месца. У залаты фонд выяўленчага мастацтва назаўсёды ўвайшла бліскучая галерэя партрэтных вобразаў воінаў і партызан, створаных мастаком у гады Вялікай Айчыннай вайны. Дакладнасць пластычнага малюнка, рытмічная зладжанасць кампазіцыі, глыбокая псіхалагічнасць, гранічная завершанасць формаў спалучаюцца ў гэтых творах з рамантычнай узвышанасцю, урачыстасцю, якія падкрэсліваюць героіку народнага подзвігу. Генерал Леў Даватар, партызанскі важак Мінай Шмыроў, легендарны дзед Талаш, снайпер Фядос Смалячкоў, лётчыкі Віктар Талаліхін і Мікалай Гастэла — глыбокая праўда гучыць у гэтых вобразах. Яны — як дакументальнае і ў той жа час мастацкае ўвасабленне гераічнага часу.

Але не толькі партрэтны жанр вабіў З.І.Азгура. Шырока вядомыя ягоныя здзяйсненні ў манументальнай скульптуры — ансамбль помніка Якубу Коласу ў Мінску, шматлікія манументы і помнікі-бюсты дзяржаўным дзеячам, героям-патрыётам і творцам, сярод якіх П. Машэраў, С. Грыцавец, Ф. Скарына, Ф. Багушэвіч, Я. Купала, Л. Александроўская. Многія творы З. І. Азгура паспяхова прадстаўляюць наша мастацтва далёка за межамі Беларусі. Велічны помнік Рабіндранату Тагору ўстаноўлены ў Калькуце, шмат твораў мастака ўпрыгожваюць музеі краін СНД.

З. І. Азгур сам стварыў каментарый да свайго жыцця, да сваёй творчасці. Ён напісаў тры тамы ўспамінаў і творчых нататак. У гэтых кнігах — тлумачэнні і абарона сваёй, менавіта рэалістычнай пазіцыі. Пры гэтым мастак абапіраецца не толькі на выяўленчае мастацтва, але і паэзію, музыку, тэатр. Бо сярод ягоных бліжэйшых сяброў былі Купала, Я. Колас, З. Бядуля, К. Чорны, А. Адамовіч, А. Куляшоў, У. Дзядзюшка, Р. Шырма, М. Аладаў. Родная Беларусь, яе гісторыя, яе народ — вось тыя вытокі, якія больш за 70 гадоў творчага жыцця сілкавалі і натхнялі мастацтва Майстра. Сутнасць ягонай творчасці — спасціжэнне чалавека ў самых розных праявах духоўнага, інтэлектуальнага жыцця.

Шырокай і шматграннай была грамадская дзейнасць З. І. Азгура. Ён неаднаразова выбіраўся дэпутатам Вярхоўнага Савета БССР, актыўна ўдзельнічаў у рабоце многіх грамадскіх арганізацый, з'яўляўся старшыней рэспубліканскай камісіі па садзейнічанні Савецкаму фонду міру. З 1981 года ўзначальваў творчую майстэрню скульптуры Акадэміі мастацтваў у Мінску.

За вялікія заслугі ў галіне выяўленчага мастацтва яму нададзена званне Героя Сацыялістычнай Працы, ён узнагароджаны многімі ордэнамі і медалямі, двойчы яму прысвойвалася Дзяржаўная прэмія СССР.

Светлая памяць пра выдатнага мастака-рэаліста, патрыёта, грамадзяніна, добрага і спагадлівага, энцыклапедычна адукаванага чалавека Заіра Ісакавіча Азгура заўсёды застанецца ў сэрцах людзей.

Лукашэнка А. Р., Грыб М. І., Чыгір М. М., Русакевіч У. В., Бутэвіч А. І., Адашкевіч С. А., Андрэйчанка У. П., Буралкін Г. В., Гуміleўскі Л. М., Даўгяла В. Ц., Дудараў А. А., Зуёнак В. В., Красінскі А. В., Курачкін А. Р., Лучанок І. М., Лятун У. М., Міско І. Я., Паплаўскі Г. Г., Роўда В. У., Савіцкі М. А., Сушчэня Л. М., Максім Танк (Скурко Я. І.), Чыгрынаў І. Г., Шамякін І. П., Ярмошын У. В., Яроменка М. М.

ЁН НІ ДНЯ НЕ ПРАЖЫЎ БЕЗ РАБОТЫ...

Віцебскі цырульнік Нохум са Школьнаслабадской вуліцы быў першым прафесійным куафёрам, чые нажніцы краналі кудлы хлопчыка Заіркі. І абыходжанне было з ім, з кліентам, ну самае ветлівае. Хлопчык, вярнуўшыся дадому, крыкнуў маці: "Мам, пан Нохум з мяне зрабіў маэстра..." Маці спыталася, што гэта азначае — маэстра? "Але, я — не Заірка, я — маэстра віцебскі!.."

Было штосьці ў гэткім самаадчуванні хлопца. Ён яшчэ толькі пачынаў для самога сябе і для суседзяў рабіць з гліны фігуркі жывёл, птушак, а яго "заказчыкі" і "пакупнікі" — сама "вуліца" — ужо ахрысціла яго гэтым урачыстым і не зусім пэўным імем, не падазраючы, што яно запазычана з італійскай мовы — ма-эс-тра.

Калі малады скульптар Заір Азгур упершыню выставіў партрэтную статую ў экспазіцыі тагачаснага Віцебскага мастацкага вучылішча, той жа куафёр Нохум са Школьнаслабадской, вастрыючы на скураным рамні брытву, пачціва гаварыў: "А што я вам казаў, шаноўны маэстра, год таму? Вы такі будзеце Мікеланджэла віцебскім! Хай вам тады прыгадаецца маё прароцтва..."

Блізка ведаючы Заіра Азгура, я заўсёды здзіўляўся яго працавітасці. Заўжды сустракаў ён узыход сонца пад дахам майстэрні з інструментамі ў руках. На станку перад ім высілася глыба гліны, і ад яе павявала рачной вільгаццю, пахам чароту, ветрыкам з сасновага бору. Рыдлёўка або шпунт у руках маэстра пускаліся ў ход, і ад гліны адвальваліся кавалак за кавалкам. На станку спакваля абазначаўся сілуэт... абрысы...контур... І вы з парога майстэрні здагадваліся:

— Алесь Адамовіч? Ён...

І маэстра з добрай усмешкай прыгадваў, аб чым яны спрачаліся надоечы, калі "Саша" пазіраваў, нібы і не здагадваючыся аб тым, што скульптар яго "правацыруе" на спрэчку, каб злавіць і замацаваць у партрэце самы характэрны выраз твару.

На паліцах майстэрні скульптара — інструменты, якімі ён здабываў з камлыгі зямлі постаці Міколы Гусоўскага, Паўлюка Багрыма альбо Васіля Цяпінскага, з граніта — Кастуся Каліноўскага, з мармуру — паэткі Цёткі...

Пачаўшы пералічваць імёны, я схамянуўся: мабыць, і газетная паласа не змесціць спіс соцень мастацкіх твораў Заіра Азгура. У Саюзе пісьменнікаў Беларусі да апошніх гадоў жартавалі, і не без падстаў, што палову сапраўдных літаратараў сучаснасці, сабраных разам, вы можаце сустрэць пад дахам майстэрні Азгура. Пра ўлюбёнцаў-артыстаў і казаць няма чаго: тут і Крыловіч, і Дзядзюшка, і Галубок, і Ржэцкая, і Малчанаў, і Грыгоніс... "Філіял тэатра" — такой слыннай была гэтая майстэрня. Дзяржаўныя мужы — розныя генералы і наркомы, міністры і старшыні — узмахам рукі правядуць справа налева і пакажуць наведвальніку Панамарэнку і Машэрава, Мазурава і Цішку Гартнага. Ну і зразумела — былых правадыроў: Леніна, Сталіна. Маршалаў — Жукава, Ракасоўскага. Бацьку Міная...

Можна па-рознаму ставіцца да кожнай з гэтых асоб. Ды тут — пад дахам майстэрні, дзе яны замацаваны як мастацкія адбіткі жывой чалавечай істоты, ты пачынаеш усведамляць, што маэстра быў не адно толькі партрэтыстам. Мастак ствараў — і рабіў гэта свядома, па ўнутранай патрэбе і асаблівасці свайго таленту — гістарычную галерэю ў тварах і абліччах. Кагосьці ён вылепіў амаль па памяці, не зазіраючы ў іканаграфічныя даведнікі (так было, напрыклад, з галавою Леніна). Над кімсьці маэстра пакутаваў, пакуль дабіваўся жаданай мэты.

Але, і пакутаваў... То былі пакуты творчыя, радасныя. Скульптар добра ведаў ці не галоўную з парад, якую юнаком пачуў ад грузіна Якава Нікаладзе, вучня славутага Агюста Радэна: "Вока бачыць — рука лепіць, не бачыць вока — рука маўчыць!"

Сапраўды, угледзьцеся ў манументальныя работы Заіра Азгура, накшталт помніка Якубу Коласу ў Мінску, у камерныя партрэты. Першае, што звяртае ўвагу — падабенства скульптурнай выявы на самога чалавека. Майстар быў тонкім знаўцам анатоміі. Ён ведаў, па якой прычыне ў вас прыплюшчана вока, калі вы злуяцеся, якія рэакцыі залоз вызначаюць ваш рогат або плач.

Я быў сведкам сеанса, калі Заір Азгур прымаў у сваёй старой майстэрні на Усходняй вуліцы знакамітага скульптара Яўгенія Вучэціча. Паставіўшы адзін супроць другога станкі, яны пачалі ляпіць адзін аднаго. Я ўжо збегаў у гастраном на Лагойскую і прынёс тое, што трэба для багемнага настрою. І прачытаў газеты. А яны, нешта гаворачы адзін аднаму, напяваючы сабе пад нос, робячы кароткія перакуры, — завіхаліся і завіхаліся ля станкоў.

Змяркалася, калі абодва адкінулі інструменты.

Перад тым як абгарнуць скульптуры мокрай парусінай (каб гліна не рассыхалася), хадзілі вакол іх. Кожны аглядаў "сябе": які атрымаўся Азгур у Вучэціча і які той — у Азгура. Паціснулі рукі. Пацалаваліся. Селі за стол. Разлілі па кілішках тое, што я прынёс з гастранома.

— Ведаеш, Заір, — сказаў Яўгеній Віктаравіч, — мой дэман вельмі дужы. Ніякая трасца мяне не бярэ і да працы я ахвочы. Ды толькі твой дэман — дужэйшы за майго. Чым? Толькі адным — ты знаўца анатоміі. А таго "аднаго" і дастаткова, каб майму перабегчы дарогу...

Гасцінны гаспадар майстэрні пачаў нешта ветліва аспрэчваць, але дарэмна. Вучэціч спахапіўся, разгарнуў свой партрэт работы Азгура і ўскрыкнуў:

— Ці ж ты не бачыш, на што здатныя тваё вока і твая рука?!

...Колькі гадзін з рукапісамі кніг "Тое, што помніцца" бавілі мы разам! Я ведаю, як уважліва і беражліва ставіўся ён да адцення ў настроі чалавека, пра якога прыгадваў праз шмат гадоў, да нюансу ва ўзаемаадносінах паміж апанентамі і саапернікамі. Ну, мабыць, не трэба гаварыць тут, быццам і ва ўспамінах Заір Азгур працаваў скальпелем альбо рыдлёўкай. Але... Але, было і ў літаратурнай яго працы штосьці ад высокай павагі да чалавечай істоты. У кожным з нас, смяротных і грэшных, ён бачыў і знаходзіў нешта вартае павагі, пашаны, здзіўлення і нават захаплення. Тлумачыў тое прафесійнай звычкай ставіць постаць чалавека на п'едэстал. Так наканавана скульптару — узнімаць і славіць гераічнае і высакароднае, рыцарскае і сумленнае.

Вышэй я сказаў, што некаторыя творы даваліся маэстра праз пакутлівыя творчыя пошукі і роздум. Пакутаваў ён і ад паклёпаў зайздроснікаў. Ад ананімных тэлефонных званкоў. Ад падкідных лістоў. Помню, аднаго разу, скамячыўшы ў нечакана для яго дрыготкіх руках такі ліст, прамовіў:

— Дзівак. Знайшоў за што мяне дакараць: яўрэй Азгур, чуеш, занадта абеларусіўся і не мае права партрэтаваць сыноў Ізраілевых... А надоечы такі ж ананім нагадаў мне наскокі і нападкі на мяне артадокса Антона Уса... быў на Беларусі такі мастацтвазнаўца і партыйны функцыянер... Дык той мяне дакараў за тое, што я асмельваюся і спрабую раскрываць душу беларуса, калі ляплю партрэт Івана Дамінікавіча Луцэвіча або статую спявачкі Александроўскай. Маўляў, лепш займайся "сваімі" Бядулямі, Мі-

хоэлсамі ды Балоцінымі. Жыдамі, адным словам. Бо калі ты не беларус, дык табе і не дадзена па-мастацку выявіць сапраўдную беларускасць... Хто яго ведае, мо ён і праўду кажа, той Антон Ус... Толькі я ведаю адно: чалавек — персанальная асоба. Гэта непаўторнае "я". У яго можа быць кітайскае аблічча, ён можа быць неграм, — і гэта я пакажу абавязкова, але галоўнае — які гэты чалавек сярод людзей, сярод нас...

Пры жыцці маэстра Азгура было неяк не зусім ёмка казаць яму пра яго любоў да чалавека. А ён любіў яго як лепшае стварэнне Творцы. І "дзякуючы" выдатным справам яго, і "насуперак" таму злому, што робіцца тым жа чалавекам.

У святочнай кампаніі зайшла гаворка пра аднаго скульптара — вучня Азгура. І адзін з падлітых гасцей "панёс" нешта брыдкае пра таго вучня. Сярод гасцей быў і пісьменнік Мікола Садковіч, які спрабаваў спыніць паток бязгуздага пляткарства, але балбатун не суніжаўся. "Я вам забараняю паклёпнічаць на чалавека, які не можа вам адказаць асабіста. Да таго ж ён — вучань нашага гасцінната гаспадара!" — крыкнуў Садковіч і абарваў тыраду хамулы моцнай аплявухай.

Азгур вельмі хацеў спаслацца на гэты выпадак у сваіх успамінах і ўсё шукаў адпаведнае месца ў рукапісе для яго. А ўголас заўважыў:

— Я зайздрошчу Міколу. Так і павінен рабіць сябра, абараняючы гонар дружбака. Ды вось сам бы так... аплявухай... спыніць балбатуна не здолеў бы ніколі...

Як жа быў я здзіўлены, калі праз колькі гадоў той "балбатун", адзначаны аплявухай Садковіча, прасіў Азгура спрыяць яму ў хадайніцтвах аб паляпшэнні ўмоў працы. І Азгур, як дэпутат Вярхоўнага Савета БССР, хадзіў па інстанцыях, пакуль "той" не атрымаў і сапраўды ўладкаваную майстэрню, заваленую цяпер ягонымі нікому не цікавымі жывапіснымі палотнамі.

— Ведаеш, Барыска, ён тады быў дурны і падліты. І яго лёс пакараў далонню Садковіча. А чалавек жа расце, змяняецца на лепшае, і гады вучаць яго дабру і справядлівасці...

Прынамсі, сваімі скульптурнымі творамі сам Заір Азгур імкнуўся даваць прыкладныя ўзоры таго, што чалавек бывае вартым увагі — нашай і нашых нашчадкаў, калі ён захоўвае ў сабе, развівае, гартуе і песціць чалавечнасць. З мастаком можна спрачацца. Можна не згаджацца з уяўленнем пра пэўную асобу ці нават пра носьбітаў нейкіх ідэй. Гэта цяпер і робяць некаторыя спрытныя крытыканы ў сваім жаданні перакрэсліць усё ў культуры народа, створанае ў так званыя "савецкія" гады. Ды майстар ёсць майстар. І створаныя Азгурам мастацкія каштоўнасці застаюцца каштоўнасцямі, якія палітычныя ярлыкі да іх ні прымацоўвай. Кожную скульптуру, нават і афіцыйна "заказаную", майстра рабіў з самымі добрымі намерамі. І для гэтага пераносіў з месца на месца, узнімаў і варочаў, абстукваў малатком тоны і тоны гліны і металу, каменя і дрэва. Тым і жыў...

За ўсё доўгае жыццё ("У мяне, Барыска, Мафусаілаў узрост!" — сказаў ён мне, адзначыўшы васьмідзесятую гадавіну) маэстра карыстаўся адзін толькі раз адпачынкам і прабавіў час у санаторыі... дзесяць дзён. На дзесяты загадаў жонцы збіраць чамаданы:

— Не магу без майстэрні! Не магу...

Але, мы дарэмна прымалі за жарт ягоныя словы адносна таго, што без майстэрні ён памрэ. Год таму маэстра занядужаў і не мог працаваць за станком, а потым і наведвацца ў сваю майстэрню. І пачаў згасаць. Ён яшчэ прасіў сына прынесці яму ў кватэру маленькі каркас і гліны, каб зрабіць эскізы да тых кампазіцый, якія не паспеў распачаць. Па іх, нязробленых, сумаваў. Павінны былі яны быць такія.

Першая — для фае купалаўскага тэатра. Азгур павінен быў зрабіць кампазіцыю: скокі ў хаце Крыніцкага. Каб артысты У. Дзядзюшка і В. Пола, Г. Глебаў і Л. Ржэцкая, Р. Кашэльнікава і Б. Платонаў у абліччы Крыніцкага і Агаты Пустарэвіч, Пранцыся і Альжбеты, Паўлінкі і пана Быкоўскага танцавалі тую віхурную польку... Яму такая сцэна з "Паўлінкі" першага ансамбля выканаўцаў ролю бачылася сімвалічнай для сучаснага беларускага тэатра.

І яшчэ бачылася яму галава Хрыста. Схіленая на разнятыя пальцы. Задуменны позірк скіраваны кудысьці ўдалячынь і ў самога сябе. Пра што ён думае? Ці зразумеюць, ці спасцігнуць людзі сэнс яго асабістай ахвяры? Ці не дарэмныя яго намаганні прасвятліць душы і абудзіць у сэрцах дабрыню... Трагічны роздум. Спрадвечнае пытанне... Бо і мы ў катаклізмах нашага стагоддзя задумваемся аб тым жа...

Маладым мастаком Заір Азгур свядома прысвяціў свае творчыя пошукі раскрыццю вартасці чалавека, яго велічы і харастра, разумеючы ўсю складанасць такой задачы ў скульптуры. Каб духоўна ўзброіцца для такой працы, вывучаў папярэднікаў. Самай дарагой для яго была афарыстычная думка, выказаная рымлянінам Луцыем Анеем Сенекам (маэстра абавязкова вымаўляў яго імя поўнасцю): "Чалавека доблеснага можна назваць няшчасным, але быць няшчасным ён не можа".

Якуб Колас праз шмат гадоў пасля цырульніка Нохума з віцебскай Школьнаслабадской вуліцы зусім сур'ёзна называў Заіра Азгура "нашым беларускім Мікеланджэла". Маэстра не дажыў да ўзросту Мікеланджэла, які памёр дзевяностагадовым, толькі два гады. І пайшоў туды, дзе яны, магчыма, сустрэнуцца душамі.

Барыс БУР'ЯН

ПАМЯЦІ АРХІТЭКТАРА

Памёр Архітэктар. Архітэктар з вялікай літары. Яго звалі Барыс Ларчанка.

Яго вылучаў талент, памагаючы яму і, разам з тым, перашкаджаючы прыстасавацца да рэчаіснасці. Прыжыў ён нядоўга — 53 гады. Быў сціплы, негаваркі. Пра такіх кажуць — сам у сабе. Але я пэўна ведаю, што ўся ягоная засяроджанасць, уся замкнёнасць адбывалася ад паглыбленасці ў прафесію, ад разважання пра Архітэктуру.

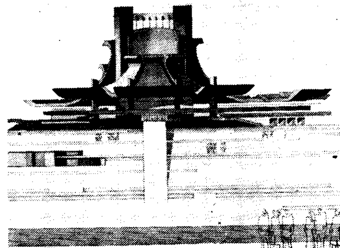
На пахаванне ў інстытут "Мінскпраект", дзе ён працаваў, сабралася практычна ўся архітэктурная грамадскасць Мінска. Проста архітэктары і са званнямі, таленавітыя і не вельмі, маладыя і пажылыя, здольныя і бяздарныя. Але мяне не пакідала думка: як шмат архітэктараў і як мала сапраўднай архітэктуры. Архітэктары без Архітэктуры. Магчыма, занадта жорстка і катэгарычна? Але мне здаецца, што я маю права так казаць, бо і сам належу да архітэктараў без Архітэктуры.

Так, на Беларусі ёсць добрыя пабудовы. Але ўсе яны (ці амаль усе) не выходзяць за рамкі дабротнасці. Што ж наклала адбітак на гэтую сітуацыю? Час? Умовы? Людзі, якія ўсё гэта стварылі? Я ведаю дакладна, што быў, прынамсі, адзін чалавек — Барыс Ларчанка, якому былі падуладны самыя высокія азарэнні архітэктурнай творчасці.

Трыццаць гадоў назад ён прыйшоў у "Мінскпраект". Тады, будучы зусім маладым праекціроўшчыкам, ён у самым малым будынку спрабаваў знайсці сваё вырашэнне — іскру Архітэктуры. Ён удзельнічаў у архітэктурных конкурсах, у рэспубліканскіх і саюзных, і амаль заўсёды перамагаў. А калі не перамагаў, то зноў жа з-за сваёй сціпласці, унутранага такту. Так было з праектам Палаца піянераў і школьнікаў у Мінску, калі ён пасаромеўся даць сваёй праланове дэвіз "Касцёр", які найбольш поўна раскрываў яго дзівосную задуму. І тады пры справядлівым рашэнні журы ён павінен быў атрымаць пальму першынства. Калі б быў рэалізаваны гэты праект!

Цэлая група праекціроўшчыкаў на працягу многіх месяцаў працавала над генеральным планам Мінска, і трэба было паказаць, нарэшце, штосьці рэальна выкананае. Тады ён, ужо досыць вядомы архітэктар, па закліку мінскпраектаўскага кіраўніцтва збіраў свае чарцёжныя інструменты, прыходзіў у вялікую залу майстэрні і за некалькі дзён рабіў тое, што не па сілах было ўсяму калектыву.

Успамінаецца і эпапея з праектаваннем Палаца Рэспублікі ў Мінску. Даўным-даўно за гэта ўзялася група, відаць, у разліку на ганаровыя званні і прэміі. Але не атрымаўся Палац. І тады зноў спатрэбіўся Архітэктар. І зноў, з некалькімі блізкімі яму людзьмі, ён за чатыры дні стварыў праект. І які! Толькі маленькую частачку ўражання аб ім захавалі фотаздымкі. Было выканана куды больш: выдатна вырашана цэнтральная частка горада з яе гістарычным цэнтрам. Праект быў заўважаны. Але, зноў жа, не тымі, каму па абавязку службы трэба было вырашаць лёс архітэктуры горада. І цяпер, праз шмат гадоў, у цэнтры Мінска ўзвышаецца ўжо створаная іншымі аграмадзіна, празваная архітэктарамі за яе фасад "грабеньчыкам", а народам — "саркафагам". І што здзіўляе — гэта ж адчуваеш, калі глядзіш на ўзведзены будынак ззаду, з поймы ракі Свіслач, і бачыш, як ён сваім бязгуздым, груваскім аб'ёмам літаральна душыць наваколле. І толькі тады разумееш, што і Мінск, і ўся Беларусь пазбавілася які ўжо раз сваёй лепшай архітэктурнай задумы. Калі б будынак быў узведзены па праекце Б. Ларчанкі, то ён стаў бы новым сімвалам горада, каменнай кветкай, беларускай лірай. Выкананы ў сучасных канструкцыях, у сучаснай стылістыцы, ён мог стаць прыкметнай з'явай (не будзем ужо так заліш-

не сціплымі) еўрапейскай архітэктуры. Але зноў, які раз, усё засталося на паперы. Чарговая Жар-Птушка вылецела папяровым голубам у акно беларускай культуры.

Але ўсё ж ён праектаваў, будаваў. Стварыў мінскі аэрапорт; як таленавіты дырыжор, кіраваў аркестрам з многіх дзесяткаў праекціроўшчыкаў і будаўнікоў. Пра ўсё гэта яшчэ напішуць. Але час, умовы не заўсёды садзейнічалі развіццю яго таленту, таленту заслужанага архітэктара Беларусі.

Я часта прыгадваю словы, якія ён любіў паўтараць. Упершыню яны прамоўлены былі французскім пісьменнікам і філосафам А. Камю. Сэнс іх быў такі: Сізіф не для таго імкнуўся ўзняць камень на гару, каб убачыць, як ён падае, а для таго, каб узняцца вышэй. Барыс Ларчанка дасягнуў вяршыняў прафесіі. І менавіта гэтая вышыня так бязлітасна спаліла яму крылы.

Мір праху твайму, дарагі дружа.

Валерый МАРОЗАЎ

На здымку: праект Палаца Рэспублікі архітэктара Б. Ларчанкі.

З ДАПАМОГАЮ ФОНДУ ІМЯ ЛЬВА САПЕГІ

16 лютага ў Беларускім дзяржаўным музеі гісторыі рэлігіі ў Гародні адбылася навуковая канферэнцыя, прысвечаная 105-ым угодкам з дня нараджэння Казіміра Сваяка (1890—1926) — беларускага ксяндза і паэта, вядомага пад паэтычным псеўданімам Кастусь Сталовіч. Тэма канферэнцыі была пастаўлена куды шырэй і гучала адмыслова: "Беларускія каталіцкія святары і нацыянальнае адраджэнне пачатку XX стагоддзя".

На канферэнцыі выступалі пераважна навукоўцы Гародні — Янка Трацяк, Вітаўт Руднік, Уладзімір Хільмановіч, Едрусь Мазько, Андрэй Майсяёнак.

Знакамітай гарадзенскай паэткай Данутай Бічэль-Загнетавай была не толькі арганізавана сціплая выстава беларускіх каталіцкіх выданняў пачатку XX стагоддзя, але і прачытаны даклад "Паэтычная творчасць і філасофскія погляды Казіміра Сваяка". З прывітальным словам перад прысутнымі выступалі дырэктар Музея гісторыі рэлігіі Людміла Карнілава, старшыня Гарадзенскай абласной філіі Беларускага рэспубліканскага фонду падтрымкі дэмакратычных рэформаў імя Льва Сапегі Таццяна Маліноўская, пробашч тамтэйшага фарнага касцёла ксёндз Юзаф Глябовіч, кс. Анатоль Маркоўскі з Новага Двара на Шчучыншчыне, уніяцкі святар айцец Віктар.

Гасцямі канферэнцыі былі літаратары з Менска: Алесь Бяляцкі раскрыў перад удзельнікамі жыццяпіс невядомага паэта-святара Алеся Сака (дарэчы, першага мужа пісьменніцы Я. Бяганскай), а Язэп Янушкевіч пазнаёміў прысутных з невядомымі паэмамі Янкі Купалы "Сьвяты Андрэй Баболя, мучанік Беларускі" (частка зацытаваных паэтычных строфаў, падпісаных невядомым дасюль даследчыкам творчасці песняра паэтычным псеўданімам J. Kupalski прагучала бадай упершыню). Адвячоркам таго ж дня ў памяшканні музея Максіма Багдановіча адбылася вольная дыскусія ўдзельнікаў канферэнцыі.

На заканчэнне неабходна адзначыць, што канферэнцыя адбылася пры дапамозе Інфармацыйна-адукацыйнага цэнтра праблем самакіравання пры Беларускім Рэспубліканскім фондзе падтрымкі дэмакратычных рэформ імя Льва Сапегі.

Язэп КАРЛОВІЧ

Калектыў Літаратурнага музея Якуба Коласа выказвае спачуванне АЛЯКСЕЕВАЙ Яўгеніі Іосіфаўне з выпадку напаткаўшага яе гора — смерці маці.

Саюз пісьменнікаў Беларусі выказвае глыбокае спачуванне пісьменніку Навуму ЦЫПІСУ з прычыны напаткаўшага яго гора — смерці маці.

Марцін КОЎЗКІ

ДОЛЯ ПРАЎДЫ

Хвалі савецкую ўладу па першаму разраду. У чырвонай труне, на зялёным сукне, пад артылерыйскую кананаду. Былі вянкі ад адміністрацыі, ад прафсаюзнай арганізацыі, гучалі рэвалюцыйныя маршы і песні. Людзі баяцца — уваскрэсне, бо не па таму пахавалі абраду.

•

Здаёмся на літасць Масквы, не дбаючы аб прыстойнасці. У памяць аб самастойнасці пакідаюць нам толькі адзіны — розніцу ў гадзіну між Мінскам і Масквою. Затое за тую гадзіну стаць будзем як за радзіму.

На экскурсіі ў Вярхоўны Савет. Наш герб цяпер, дзеткі, не молат і не серп, а вершнік, што б'ецца за шчасце і долю. Дзе б'ецца той вершнік з адданым канём? На Чырвоным полі, на Чырвоным полі.

•

"Я ў армію трапіў бязвусым, не адразу начальнікам стаў, я ўсё жыццё беларуса з мовы сваёй выправаўляў. І цяпер, калі я гавару "Андрюша", вы хочаце, каб я гаварыў "Андруша", калі гавару "грязь", гаварыць "гразь"? Кінуць культурныя заваёвы пад хвост карове?"... Адстаўнік паглядзеў на дарогу: "Нас такіх многа...".

•

Я хоць сёння развітацца магу са спадчынай нашай саўковай, адно не забірайце ў нас чаргу — найвышэйшую нашу заваёву. Чарга не турма, тут усе адвеку роўныя ў вазе, трэба калі правы чалавека, шукаем іх у чарзе. Толькі хай не віцчаць: "Больш не займаць!"

•

У адной краіне пры раскопках знайшлі "Кнігу скаргаў". "Шкада, што не захаваліся запісы, — сказаў малодшы археолаг, — зналі б, як жылі людзі". — "І так ясна, — сказаў старшы. — Прадаўцы абражалі пакупнікоў, тавару не хапала, прадукцыя паступала нізкай якасці, прамысловасць адставала, сельская гаспадарка была ў заняпадзе, грамадства хварэла, кіраўнікі не маглі вывесці краіну з крызісу. Будзь яно інакш, нашто спатрэбіліся б "Кнігі скаргаў".

•

Песенька (з чэшскай). У цябе нічога, у мяне нічога, скінемся, хай будзе больш таго нічога. Нашае нічога, іхняе нічога, Божухна, як многа гэтага нічога.

•

Тэатр бліскаціць гранямі, а жыве па канонах: спрытныя — пры званнях, сапраўдныя — пры імёнах.

•

Не спіш, за свет трывога ці не праела плеш? А ты захутай ногі — адразу захрапеш. І, можа, там, між снамі, у сіняве, здаля, мільгне — на карце пляма — радзімая зямля.

•

Мяне трое рабавалі, я неяк не ўнік, галівудаўскі, падумаў, паказалі баявік.

•

Фірмы пралануюць парашок ад блох, ды ці добрае нешта робім мы, разбураючы тое, што прыдумаў Бог: лоўля ж блох для катоў аэробіка.

Пошта

"НАЧИНАЕТ ПОКАЗЫВАТЬ РОЖКИ..."

На пасяджэнні "круглага стала" ў Доме літаратара 31 студзеня, дзе вялася гаворка пра выкананне "Закона аб мовах у Рэспубліцы Беларусь", са здзіўленнем даведаўся, што некаторыя дзеячы на ніве нашай асветы лічаць неабходным і карысным, нават для выпрацоўкі красамоўства, увесці (неяк цішком, неафіцыйны, без праграмы, нібыта нават сарамліва, па-за асноўнымі навучальнымі прадметамі, пад мілай, не вельмі выразнай назвай "Ручеек") выкладанне рускай мовы з першых жа дзён знаходжання дзіцяці ў нацыянальнай школе. Тэарэтычнае абгрунтаванне такога паралельнага вывучэння дзвюх моў з першага класа давалася на навукова-практычным семінары ў Нацыянальным інстытуце адукацыі — там, як падмеціла ў сваёй справаздачы ў "ЛіМе" Галіна Каржанеўская, вучоныя падзяліліся "на два лагеры, дзе беларускі бок прадстаўлялі выключна мужчыны, а "апазіцыю" (то не ўмоўнае вызначэнне, а сутнаснае) — у асноўным дамы", прычым адна з дам "спасылалася нават на дарэвалюцыйную практыку вывучэння моў, і ўсе цытавалі К. Ушынскага".

Сапраўды, праблема вывучэння дзвюх моў у нацыянальных школах мае даўнюю гісторыю — ад таго ж Ушынскага да нашых дзён, і, аддаўшы працы ў выдавецтве "Народная асвета" больш за дзесятак гадоў, я на ўласным вопыце зведаў нялёгкія вынікі перманентнага рэфармавання канцэпцый, праграм і методык паралельнага выкладання моў — роднай і рускай.

Але зараз мне хацелася б падтрымаць пазіцыю мужчын-удзельнікаў навуковага семінара аргументамі адной, у свой час даволі славутай дамы, пра якую энцыклапедычныя даведнікі сведчаць, што яна "выдатны савецкі педагог, ганаровы член АН СССР". Гаворка пойдзе пра Надзею Канстанцінаўну Крупскую, паводле тых жа даведнікаў, "аднаго з старэйшых членаў ЦК ВКП(б), жонку і бліжэйшага памочніка У. І. Леніна".

Руская па нацыянальнасці, яна, апрача рускай, валодала яшчэ англійскай, французскай, нямецкай і польскай мовамі (ведама ж, вучылася ў дарэвалюцыйныя часы!). І што ж? Гэтая рэвалюцыянерка, стаўшы намеснікам наркома асветы, паслядоўна, з 20-х гг. да самай сваёй смерці, выступала за навучанне ў нацыянальнай школе на роднай мове! Калі ў 20-ых гг. у масавым маштабе ажыццяўлялася пачатковая адукацыя, Дзяржаўны вучоны савет Наркамасветы РСФСР (быў такі) распрацаваў "Інструктыўнае пісьмо па выкарыстанні праграм адзінай працоўнай школы ў школах першай і другой ступені". Крупская, якая прымала ўдзел у распрацоўцы "Пісьма", прапанавала, каб першае месца ў гэтых праграмах заняла родная, і толькі родная мова! А калі ў 30-я гг. школы пачалі пераходзіць да прадметных праграм, Крупская выступіла за вылучэнне ў самастойны навучальны прадмет у нацыянальных школах перш за ўсё роднай мовы з 1 класа.

Сёння нельга не адзначыць, што распрацоўка праекта закона аб абавязковым навучанні рускай мовы ў школах нацыянальных рэспублік была пачата ў сумна вядомым 1937 годзе, паводле непасрэднага ўказання кастрычніцкага (1937 г.) пленума ЦК ВКП(б). 7 сакавіка 1938 г. пытанні ўвядзення абавязковага выкладання рускай мовы ў нярускіх школах былі прадметам спецыяльнай нарады ў ЦК ВКП(б). А ўжо 13 сакавіка таго ж года выйшла пастанова СНК СССР і ЦК ВКП(б) на гэту тэму.

Яшчэ да прыняцця пастановы, у дзень нарады ў ЦК, Н. К. Крупская звярнулася з пісьмом да генсека І. В. Сталіна. (Для таго, каб сённяшнія ультра-рэвалюцыянеры ад асветы маглі найлепш пранікнуцца поглядамі члена ЦК ВКП(б) Крупскай на праблему, хочацца прывесці цытаты на рускай мове, так сказаць, у першапачатковым, некранутым выглядзе.)

"Дорогой Иосиф Виссарионович, по обыкновению, пишу Вам о волнующем меня вопросе.

Мы вводим обязательное обучение русскому языку во всем СССР. Это хорошо. Это поможет углублению дружбы народов.

Но меня очень беспокоит, как мы это обучение будем проводить.

Мне сдается иногда, что начинает показывать немного рожки великодержавный шовинизм.

Например, я считаю вредным введение преподавания письма и чтения на первом году обучения не только на материнском, но и на русском языке, считаю вредным введение единого букваря для всех народностей, переведенного с русского. Считаю очень важной правильную постановку подготовки преподавателей русского языка".

У адрозненне ад нашых заўзятых змагароў за "язык межнационального общения", Н. К. Крупская ў 1938 г. была больш аб'ектыўнай і дальнабачнай і бачыла, якую шкоду нясе ўвядзенне рускай мовы з 1 класа, выкладанне яе дзецям, у якіх яшчэ толькі пачынае фарміравацца нацыянальнае самавызначэнне. У тым жа лісце яна піша пра сумныя вынікі паспешлівага пераключэння іх на рускую мову:

"Среди ребят появилось ругательное слово "жид", малышка говорит: "дедушка, я не хочу быть латышкой". Правда, пока это отдельные случаи, но все же нужна известная осторожность".

Атрымаўшы гэты ліст таварыша па партыі і яе "слаўным ленінскім ЦК", "дорогой Иосиф Виссарионович", ап'янелы ад крыві разгромленых і ліквідаваных ім і яго падручнымі "нацыяналістаў", паклаў яго пад сукно на многія дзесяцігоддзі. У генсека былі іншыя мэты і задачы. Руская мова была для яго толькі "великим и могучим" сродкам падаўлення найменшых спроб нацыянальных рэспублік праявіць сваю, дэклараваную ім, самастойнасць. Ён не хаваў сваіх поглядаў на гэту "самастойнасць". Яшчэ ў верасні 1922 г. Сталін пісаў Леніну:

"Молодое поколение коммунистов на окраинах игру в независимость отказывается понимать как игру, упорно признавая слова о независимости за чистую монету и также упорно требуя от нас проведения в жизнь буквы Конституции независимых республик".

Напісана даўно, а яшчэ і сёння знаходзяцца дзеячы — на розных узроўнях улады, — якім вельмі хацелася б бачыць у аб'яўленні былымі саюзнымі рэспублікамі незалежнасці толькі гульню ў "парад суверэнітэтаў" (як з'едліва гучыць у іх вуснах гэты "парад"!). І родная мова народа, і выпакутаваная стагоддзямі нацыянальная сімволіка — для іх толькі "гульня", якую можна прадаўжаць, а можна, калі некаму моцна захочацца, і перапыніць. І недзе там, у замагіллі, ім усміхаецца генсек Сталін...

Алесь МАЖЭЙКА
г. Мінск

АДСТУПНІЦТВА

Яшчэ на Беларускім тэлебачанні зачытваюцца аб'явы аб правядзенні конкурсу на замяшчэнне вакантных пасад дыктараў, дзе адной з галоўных умоў перад удзельнікамі ставіцца задача дасканала ведаць беларускую мову. Яшчэ "гласом вопиющего в пустыне" перад непарушнай цвярдыняй Канстытуцыі Беларусі, перад маналітнымі шэрагамі сіл нацыянальнага Адраджэння можа аказацца заклік самаўпэўненага, але не пазбаўленага чалавечых заган прэзідэнта Лукашэнкі аб правядзенні рэферэндуму наконт брацка-бальшавіцкага двухмоўя ў нашай краіне.

Яшчэ, здавалася б, няма падстаў біць трывогу адносна ролі дзяржаўнасці беларускай мовы. Тым не меней, гэта не так. За чатыры з паловай гады пасля ўводу ў дзеянне Закона аб мовах беларуская мова ў якасці дзяржаўнай так і не ўсталявалася ні ў адной сферы грамадскага жыцця. Больш таго, людзі бальшавіцкага гарту, кіраўнічыя здольнасці якіх захоўваюцца незалежна ні ад якіх абставін, забяспечылі ў дадзены момант у пашырэнні дзяржаўных правоў і функцый беларускай мовы бадай што ленінскі прынцып, які стаў крылатым выслоўем: "Крок наперад -- два крокі назад".

Магчыма, гэта ўсё гучыць некалькі ўмоўна, але парадаксальна-абсурдная сутнасць гэтага прынцыпу-выслоўя, бясспрэчна, характэрна для цяперашняй моўнай сітуацыі. У штыкі сустракаюць нацыянальна-дзяржаўную мову каманда прэзідэнта, Кабінет Міністраў. Не расце колькасць беларускамоўных дэпутатаў у Вярхоўным Савеце краіны. Абыякава адносяцца да роднага слова, фактычна ігнаруюць яго дзяржаўныя ўстановы, арганізацыі бадай што ўсіх профіляў, нават, у значнай меры, культурныя і адукацыйныя.

Гэта, вядома, турбуе, але гэта не галоўная турбота. Чалавек жыве пад знакам надзеі. Таму і цепліцца ў душы спадзяванне, што там, дзе яшчэ руху наперад не было, ён яшчэ будзе, а тое, што рухаецца марудна, пачне рухацца хутчэй. Вядома, і таптанне на месцы ў рэшце рэшт пачынае надакучваць, параджае безнадзейнасць, а то і роспач.

Але горш, калі пачынаецца зваротная хада падзей, гэта значыць, тыя самыя крокі назад. Да ўсталявання беларускай мовы ў якасці дзяржаўнай яшчэ крочыць і крочыць, імкліва паскараючы хаду, наперад. А ўжо, між тым, заўважаюцца крокі ў зваротным кірунку, у кірунку адступлення. У гэтым сэнсе асабліва вылучаюцца сродкі масавай інфармацыі, скажам, тое ж тэлебачанне.

Тым, хто не забыў "эпоху" Г. Бураўкіна на тэлебачанні і радыё, наўрад ці магло прыйсці ў галаву, што пазіцыі беларускай мовы, заваяваныя ў час яе недзяржаўнасці, гэтак пахіснуцца пасля таго, як ёй самой Канстытуцыяй будзе нададзены статус дзяржаўнасці. Тады не толькі карэспандэнты радыё і тэлебачання задавалі сваім суразмоўцам пытанні па-беларуску, яны імкнуліся і адказы атрымаць беларускамоўныя, вучылі людзей гаварыць на роднай мове, дамагаліся, каб яны ўзнаўлялі ў памяці забытыя "згукі бацькаўшчыны". Гэта было сапраўднае падзвіжніцтва, сапраўдны патрыятызм.

Даводзіцца канстатаваць, што ўсё засталося ззаду. Не кажучы пра патрыятызм, карэспандэнты тэлебачання ўсё часцей і часцей не выконваюць нават Закон аб мовах. Многія перадачы, у тым ліку інфармацыйныя, забаўляльныя, палітычныя, стракацяць чыста рускамоўнымі дыялогамі. Не толькі адказы, але і пытанні ў іх гучаць па-руску, як можна заўважыць, без усякай на тое патрэбы, бо ўсе людзі, што прымаюць удзел у перадачах, свае, тутэйшыя. Як правіла, такія перадачы толькі пачынаюцца і заканчваюцца невялікімі беларускамоўнымі ўступамі і заключэннем. Ды яшчэ можа песню беларускую нехта праспявае ў сярэдзіне. Паступовая тэндэнцыя да выцяснення беларускамоўных перадач і беларускага слова з экрана нацыянальнага тэлебачання працягваецца.

Усё больш адчувальнай становіцца такая тэндэнцыя і на радыё. Калі перадачы "Для веруючых і няверуючых" і "Паходня", якія нядаўна перайшлі на беларускую мову, не праяўляюць хістанняў, нягледзячы на спецыфічны кантынгент сваіх слухачоў, то інфармацыйна-папулярная праграма "Радыёфакт" усе дыялогі са сваімі суразмоўцамі, за вельмі рэдкім выключэннем, вядзе толькі па-руску. Зрэшты, у гэтым, можа, ёсць і заканамернасць, бо ў "Радыёфакце" рэгулярна гучаць галасы адкрыта антынацыянальных сіл, для якіх беларуская дзяржава і мова — пусты гук.

Не лепш, а можа, і горш складваюцца справы з дзяржаўнай мовай і ў прэсе. Практыка двухмоўя дала магчымасць дзесяткам старых і новых газет, фігуральна кажучы, начапіўшы беларускамоўную шыльду, выходзіць на рускай мове. У краіне існуюць толькі тры паўнацэнныя газеты на дзяржаўнай мове — "Звязда", "Літаратура і мастацтва" і "Свабода".

Калі ўсё грунтоўна ўзважыць і як след разважыць, дык непазбежна ўзнікае думка, што за пяць гадоў пасля надання беларускай мове статуса дзяржаўнай плёну ў гэтым кірунку дасягнута надзвычай мала. У сродках масавай інфармацыі, бясспрэчна, пазіцыі нават страчаны. Тут ідзе адступленне, а дакладней — адступніцтва. Старадаўняй мове шматмільённага народа адводзіцца роля дэкору, арнаменту, маляўнічых, але статычных узораў карункаў у канве рускай мовы. Такое стаўленне да мовы абмяжоўвае яе вялікія патэнцыяльныя магчымасці, падрывае яе жыццястойкасць, стварае ўмовы для паступовага і канчатковага выцяснення яе рускай мовай з усіх сфер ужывання.

І. ІВАШКА
Стаўбцоўскі раён

ПАВАЖАНЫЯ ЧЫТАЧЫ "ЛІМА"!

З гэтага нумара мы перастаём друкаваць праграму тэлебачання. Спадзяёмся, што вы зразумееце нас правільна: сёння яе друкуюць амаль усе выданні і, думаем, мала хто выпісваў "ЛіМ" адно дзеля тэлепраграмы. У шапікі ж "Саюздруку" трапляе мізэрная колькасць асобнікаў "ЛіМа" і арыентавацца на тых, хто купляў нашую газету з-за праграмы, таксама не выпадае. Больш таго, штотыдзень да нас прыходзіла некалькі лістоў, у якіх чытачы раілі і прасілі адмовіцца ад друкавання тэлепраграмы на карысць "звычайных лімаўскіх публікацый".

Што мы і робім.

ЛіМ — Літаратура і мастацтва. Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:
Саюз пісьменнікаў Беларусі і Міністэрства культуры і друку Рэспублікі Беларусь

ВЫХОДЗІЦЬ З 1932 ГОДА

Газету рэдагавалі

Х.Дунец	(1932-35)
І.Гурскі	(1935-41)
А.Куляшоў	(1945-46)
М.Горцаў	(1947-49)
П.Кавалёў	(1949-50)
В.Вітка	(1951-57)
М.Ткачоў	(1957-59)
Я.Шарахоўскі	(1959-61)
Н.Пашкевіч	(1961-69)
Л.Прокша	(1969-72)
Х.Жычка	(1972-76)
А.Асіпенка	(1976-80)
А.Жук	(1980-86)
А.Вярцінскі	(1986-90)

Галоўны рэдактар Мікола ГІЛЬ

РЭДАКЦЫЙНАЯ РАДА:
Святлана БЕРАСЦЕНЬ
Міхась ЗАМСКІ
Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ
Жана ЛАШКЕВІЧ
Алесь МАРЦІНОВІЧ
Барыс ПЯТРОВІЧ, *першы намеснік галоўнага рэдактара*
Юрась СВІРКА
Віктар ШНІП, *намеснік галоўнага рэдактара*

АДРАС РЭДАКЦЫІ:
220600, ГСП, Мінск,
вул. Захарава, 19

ТЭЛЕФОНЫ:
прыёмная рэдакцыі -- *332-461*
намеснікі галоўнага рэдактара -- *332-525, 331-985*
аддзелы:
публіцыстыкі -- *332-525*
пісьмаў і грамадскай думкі -- *331-985*
літаратурнага жыцця -- *332-462*
крытыкі і бібліяграфіі -- *332-204*
паэзіі і прозы -- *332-204*
музыкі -- *332-153*
тэатра, кіно і тэлебачання -- *332-153*
выяўленчага мастацтва і аховы помнікаў -- *332-462*
навін -- *332-462*
мастацкага афармлення -- *332-204*
фотакарэспандэнт -- *332-462*
бухгалтэрыя -- *268-640*

Пры перадруку просьба спасылацца на "ЛіМ".
Рукапісаў рэдакцыя не вяртае і не рэцэнзуе.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з думкамі і меркаваннямі аўтараў публікацый.

Набор і вёрстка камп'ютэрнага цэнтра «ЛіМа»
Апаратныя сродкі і тэхнічная падтрымка — фірма «Дайнова»

Выходзіць раз на тыдзень па пятніцах

Друкарня "Беларускі Дом друку". (г.Мінск, пр. Ф.Скарыны, 77)

Індэкс 63856. Наклад 11168.
Нумар падпісаны 23.1.1994 г.

Заказ 350
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12